ZPRÁVY
JEDNOTY KLASICKÝCH FILOLOGŮ PŘI ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMII VĚD

OBSAH – CONSPECTUS FASCICULI

Doc. dr. Zdeněk K. Vysoký sedmdesátníkem (L. Vidman) 1
Isokratés, Areopagitikos (A. Frolíkova) 17
K osobnosti Pausaniově (H. Businská) 37
Dva listy Matouše Collina z r. 1554 (J. Hejnic) 44
Aristofanovský muzikál (E. Stehlíková) 64
Přednášky JKF v r. 1972 69
Za profesorem Františkem Gelem (J. Hüttlova – E. Svobodová) 82
Cyklus večerů antické literatury v Liberci (V. Bahník) 84
Internátní seminář profesorů latiny Pražského kraje (H. Kušková) . . . 86
Nová sezóna v Galerii antického umění (L. Vidman) 89
Z nové literatury : R. Hoven, Stolcisme et stolciens face au problème de l´au-delà (M. Okál); O znalostech hub v antice (RHš); A. Č. Kozarževskij, Učebnik latinskogo jazyka (M. Masárová); L. Stehlík, Slunce v olivách (E. Svobodová) 90
Zpráva o činnosti JKF za r. 1972 (L. Vidman–B. Mouchova) 98
Správa o činnosti Slovenskej jednoty klasických filológov za rok 1972 (M. Masárová) 101

Doc. dr. ZDENĚK K.VYSOKÝ SEDMDESÁTNÍKEM

Zdeněk Vysoký se narodil v Praze 11. dubna 1903 jako syn klasického archeologa Hynka Vysokého, po němž zdědil lásku k antice. Po maturitě se věnoval studiu klasické filologie a už jako posluchač filosofické fakulty začal publikovat. Jeho latinsky psanou disertaci o stopách alexandrijských básníků u Horatia, jež byla už r. 1925 ve stručné formě publikována v Listech filologických, schválili r. 1927 profesoři O. Jiráni a Fr. Groh. Po studiích působil na gymnasiích mimo Prahu (zvláště v Náchodě), až trvale zakotvil na klasickém gymnasiu v Praze v Londýnské ulici, připravuje se při tom na vědeckou dráhu. Počátkem r. 1938 se v Praze habilitoval pro klasickou filologii prací o pramenech spisů Tertullianových, která vyšla tiskem předcházejícího roku ve fakultních spisech na doporučení profesorů K. Svobody a B. Ryby, k nimž se Vysoký vždy hlásí jako ke svým učitelům, i když nebyl jejich přímým žákem při universitních studiích. Po habilitaci působil i nadále jako nadšený a oblíbený učitel na gymnasiu v Londýnské ulici, až teprve po válce přešel natrvalo na filosofickou fakultu, když před tím strávil poslední válečná léta internován v nucené prázdni.

Od začátku se Vysoký věnuje především řecké a římské literatuře a zůstává jí věrný po celý život. Zvláště se zabýval literárními papyry, podle nichž podal několik zdařilých rekonstrukcí řeckých tragédií, někdy i s překladem. Jeho překladatelská činnost je arci zaměřena šíře a ještě zdaleka není uzavřena; přátelé čtivých a zároveň filologicky přesných překladů se mohou těšit na další svazky, které

buď už jsou připraveny nebo se rýsují v nedaleké budoucnosti. Vedle práce vědecké, popularizační a překladatelské věnoval Vysoký mnoho času a úsilí pedagogické činnosti na střední škole i na universitě a zabýval se těmito otázkami i teoreticky. Jeho četní žáci a posluchači rádi vzpomínají na jeho akribii, pečlivost, názornost výkladu i pedagogický takt a laskavost, jimiž se při výuce vyznačoval. Při sedmdesátce se ohlížíme zpět na vykonanou práci - proto je připojena bibliografie - a zároveň přejeme svěžímu sedmdesátníku i nám, aby obohatil naši naukovou i uměleckou prózu o další výtvory svého vybroušeného stylu a laskavého srdce.

Soupis tištěných prací

Bibliografie je uspořádána chronologicky; v jednotlivých létech jsou zařazeny nejprve samostatné tituly, pak články a nakonec recenze a drobné zprávy. V kulatých závorkách se uvádějí, pokud byla zároveň publikována, cizojazyčná résumé. Referáty o Vysokého pracích jsou odděleny od vlastního bibliografického záznamu pomlkou.

Zkratky: LF Listy filologické
SPFFBU Sborník prací filosofické fakulty Brněnské university
ZJKF Zprávy Jednoty klasických filologů
rf. referát
dr. z. drobná zpráva

1925

1. Horatius a epigram doby hellenistické (Horace et l'épigramme de l'époque hellénistique): LF 52, 1925, 193 - 213, 328 - 336 (rés. VII).

1926

2. Nový zlomek řecké písně svatební (Nouveau fragment d'un chant nuptial grec): LF 53, 1926, 65 - 70 (rés. VI - VII).
3. O Semonidových názorech na ženu: Lumír 53, 1926, 155 - 158.
4. rf. Heliodorovy Příběhy aithiopské. Přeložil J. Hrůša (Praha 1924): LF 53, 1926, 300 - 304.

1927

5. rf. A. Körte, Die hellenistische Dichtung (Leipzig 1925): LF 54, 1927, 339 - 340.
6. rf. Platonovy Zákony. Přeložil V. Sládek (Praha 1925 - 1926): LF 54, 1927, 346 - 350.

1928

7. Sapfina biografie z Oxyrhynchu a ostatní starověké zprávy (La biographie de Sapho trouvée à Oxyrhynchus et dans d'autres relations antiques): LF 55, 1928, 77 - 83, 185 - 190 (rés. VI).
8. dr. z. Schanz-Hosius, Římská literatura I[4]: LF 55, 1928, 58.

1930

9. Prameny episody o lásce Didonině ve Vergiliově Aeneidě: Pio vati. Sborník prací českých filologů k uctění dvoutisícího výročí narození Vergiliova (Praha 1930), 13 - 30.
10. rf. Th. Birt, Das Kulturleben der Griechen und Römer in seiner Entwicklung (Leipzig 1928): LF 57, 1930, 39 - 41.

1931

11. Rozbor novějších názorů o době sepsání Platonova Faidra a Euthydema: Věstník ČAVU 40, 1931, 75 - 100, 107 - 130, 139 - 160. Též separát, Praha 1931, str. 71.
12. Za profesorem Josefem Zubatým: Posel z Podhoří 28. 3. 1931.
13. rf. G. Baer, Die Ethik bei Menander (Borna-Leipzig 1929): LF 58, 1931, 448 - 449.
14. rf. R. Heinze, Die Augusteische Kultur (Leipzig-Berlin 1930): LF 58, 1931, 339 - 341.

1932

15. rf. Aus Roms Zeitwende. Beiträge von O. Immisch, W. Kolbe, W. Schadewaldt, H. Heiss (Leipzig 1931): LF 59, 1932, 58 - 60.

16. rf. L. Klein, Die Göttertechnik in den Argonautika des Apollonios Rhodios (Philologus 1930 - 31): LF 59, 1932, 278 - 280.

17. rf. A. Klotz, Nationale und internationale Strömungen in der römischen Literatur (Erlangen 1931): LF 59, 1932, 178 - 179.

18. rf. M. Novák, Vznik pojmu krásna v řecké filosofii (Praha 1932): Česká mysl 28, 1932, 109 - 111.

1933

19. Epitheton v řecké poesii I (L'épithète dans la poésie grecque I): LF 60, 1933, 263 - 273, 421 - 435 (rés. 539 - 540).

20. rf. F. Wehrli, Lathe biósás (Leipzig und Berlin 1931): LF 60, 1933, 52 - 53.

21. rf. H. Weinstock, Sophokles (Leipzig und Berlin 1931): LF 60, 1933, 345 - 348.

1934

22. D. Iunius Iuvenalis, O ženské zkaženosti. Satira šestá. Přeložil, úvodem a poznámkami opatřil Zdeněk K. Vysoký. Praha, Nešněra 1934 (Rhodos 4). Str. 81.

23. Epitheton v řecké poesii II (L'épithète dans la poésie grecque II): LF 61, 1934, 33 - 42, 122 - 133, 233 - 253, 401 - 412 (rés. 482 - 483).

24. rf. J. Gerlach, Anér agathos (München 1932): LF 61, 1934, 443 - 444.

25. rf. Homérova Ílias. Přeložil O. Vaňorný (Praha 1934): LF 61, 1934, 466 - 467.

26. rf. W. Kroll, Die Kultur der Ciceronischen Zeit I - II (Leipzig 1933): LF 61, 1934, 464 - 465.

27. rf. E. Steinbach, Der Faden der Schicksalsgottheiten (Mittweida 1931): LF 61, 1934, 72 - 73.

28. rf. Wörterbuch der Antike (Leipzig 1933): LF 61, 1934, 87 - 88.

29. dr. z. Vox Graeca: LF 61, 1934, 214 - 215.

1935

30. Antické ohlasy v literární pozůstalosti Jiřího Wolkera (Les échos de l'antiquité dans les manuscrits de Jiří Wolker): LF 62, 1935, 81 - 99 (rés. 521).

31. Epitheton v lyrice Horatiově (L'épithète chez Horace): LF 62, 1935, 401 - 427 (rés. 522 - 523).

32. rf. E. Bulanda, Etrurja i Etruskowie (Lwów 1934): LF 62, 1935, 71 - 72.

33. rf. H. Rüdiger, Sappho. Ihr Ruf und Ruhm bei der Nachwelt (Leipzig 1933): LF 62, 1935, 163 - 167.

34. rf. E. Wolff, Platos Apologie (Berlin 1929); J. Morr, Die Entstehung der Platonischen Apologie (Reichenberg 1929); R. Hackforth, The Composition of Plato's Apology (Cambridge 1933): LF 62, 1935, 55 - 62.

35. dr. z. Výkopy v Paestu: LF 62, 1935, 72.

1936

36. Představa Osudu v básních homérských (L'idée du Destin dans les poèmes d'Homère): LF 63, 1936, 113 - 120, 198 - 212, 353 - 358 (rés. 514 - 515). Viz č. 43.

37. rf. A. K. Rogers, The Socratic Problem (New Haven 1933): LF 63, 1936, 434 - 437.

38. dr. z. MUDr. R. A. Roubal pětasedmdesátníkem: LF 63, 1936, 316.

1937

39. Příspěvek k poznání pramenů spisů Tertullianových a vzájemných vztahů nejstarší apologetické literatury křesťanské (Remarques sur les sources des oeuvres de Tertullien et les rapports mutuels des plus anciens écrits de la littérature apologétique chrétienne). Praha, Filosofická fakulta University Karlovy 1937 (Práce z vědeckých ústavů XLIV). Str. 133. - Rf. F. Stiebitz: Naše věda 19, 1938, 260 - 262.

40. Ukázky ze satir Juvenálových. Přeložil a poznámky připojil Zdeněk K. Vysoký: 43. výroční zpráva Benešova st. čsl. gymnasia v Praze XII za šk. r. 1936/37, 5 - 20.

41. rf. H. J. Baylis, Minucius Felix and his place among the early Fathers of the Latin Church (London 1928); Johanna Schmidt, Minucius Felix oder Tertullian? (Leipzig 1932): LF 64, 1937, 68 - 71.

42. rf. Tertullian, De anima. Mit Einleitung, Übersetzung und Kommentar v. J. H. Waszink (Amsterdam 1933): LF 64, 1937, 461 - 463.

43. dr. z. /Dodatek k článku "Představa Osudu v básních homérských"/: LF 64, 1937, 78 - 79.

44. dr. z. P. Keseling, Xenophons Anabasis in Sallusts Bellum Iugurthinum (Phil. Wochenschrift 56, 1936, 1326nn.): LF 64, 1937, 220 - 221.

45. dr. z. Philologische Wochenschrift 56, 1936: LF 64, 1937, 78.

46. dr. z. Philologische Wochenschrift 57, 1937: LF 64, 1937, 475 - 476.

47. dr. z. Philologus 91: LF 64, 1937, 77 - 78.

48. dr. z. Philologus 1936/37: LF 64, 1937, 351 - 352.

1938

49. Domnělá životopisná vzpomínka sv. Justina (Un prétendu souvenir autobiographique de St. Justin): LF 65, 1938, 435 - 440 (rés. 481).

50. Stav novějšího bádání o časovém pořadí Tertullianových spisů apologetických a Minuciova Oktavia (L'état des recherches récentes sur la chronologie des oeuvres apologétiques de Tertullien et de l'Octavius de Minutius): LF 65, 1938, 110 - 123 (rés. 480). Viz č. 62.

51. Řehoř Nazianzský; Řehoř Nysský: Ottův slovník naučný, Dodatky V 1 (Praha 1938), 495.

52. Řekové, Mythologie a náboženství: Ottův slovník naučný, Dodatky V 1 (Praha 1938), 527 - 528.

53. Prof. Karel Wenig - 60 Jahre: Prager Presse 5. 6. 1938.

54. Prof. Karel Svoboda - 50 Jahre: Prager Presse 17. 7. 1938.

55. rf. F. Stoessl, Die Trilogie des Aischylos (Baden bei Wien 1937): LF 65, 1938, 366 - 370.

56. dr. z. Philologische Wochenschrift 57, 58: LF 65, 1938, 475 - 476.

57. dr. z. Philologus 1936/37: LF 65, 1938, 241 - 243.

1939

58. Mythus o Meleagrovi a Frynichova tragedie Pleuróniai: LF 66, 1939, 129 - 149.

59. Osud u Vergilia: LF 66, 1939, 17 - 23, 100 - 110.

60. Vyučování latinské a řecké mluvnici dle nových osnov a její potřeba pro četbu: Střední škola 19, 1939, 187 - 190.

61. rf. Řecké epigramy Anthologie Palatinské. Výbor. Přeložil R. Kuthan (Praha 1938): LF 66, 1939, 254 - 259.

62. dr. z. Dodatek k LF 65, 1938, 113: LF 66, 1939, 127.

63. dr. z. Philologische Wochenschrift 58: LF 66, 1939, 272.

64. dr. z. Philologische Wochenschrift 59: LF 66, 1939, 478 - 480.

65. dr. z. Philologus 92, 1938: LF 66, 1939, 270 - 272.

1940

66. rf. H. Moeller, Untersuchungen zum "Desmotes" des Aischylos (Diss. Greifswald 1936): LF 67, 1940, 447 - 450.

67. rf. W. Schadewaldt, Iliasstudien (Leipzig 1938): LF 67, 1940, 73 - 77.

1941

68. Catullův Passer a hellenistický epigram: LF 68, 1941, 186 - 199.

69. rf. F. Brommer, Satyroi (Würzburg 1937): LF 68, 1941, 319 - 321.

70. Osmdesátiny MUDr. R. A. Roubala: Posel z Podhoří 8. 3. 1941.

71. Úmrtí MUDr. R. A. Roubala: Posel z Podhoří 5. 4. 1941.

72. dr. z. /nekrolog/ MUDr. R. A. Roubal: LF 68, 1941, 349.

73. dr. z. Philologische Wochenschrift 60, 1940: LF 68, 1941, 349 - 350.

1942

74. Erinna: LF 69, 1942, 85 - 113.

75. Plutarchos, Rady manželské. Přeložil, úvod a poznámky napsal Zdeněk K. Vysoký. Praha, Žikeš 1942 /1945/. Str. 34.

1945

76. Šedesátiny univ. prof. dr. Antonína Salače: Svobodné slovo 6. 7. 1945.

1946

77. Publilius Syrus, Myšlenky. Přeložil a úvod napsal Zdeněk K. Vysoký. Praha, Žikeš 1946. Str. 112.

78. rf. M. P. Nilsson, Geschichte der griechischen Religion I (München 1941): LF 70, 1946, 41 - 45.

79. rf. Řecká lyrika. Přeložil F. Stiebitz (Praha 1945): LF 70, 1946, 122 - 125.

80. Řecká lyrika. Krásná kniha Ferdinanda Stiebitze: Svobodné slovo 4. 1. 1946.

1947

81. Prameny gnomologia Publilia Syra: LF 71, 1947, 193 - 216.

82. Sokratova deinotés. Methodicko-didaktický příspěvek k občanské výchově na střední škole: Střední škola 51, 1947, 106 - 109.

83. Otmar Vaňorný: Svobodné slovo 17. 1. 1947.

84. Jeden z přátel mého otce /Otmar Vaňorný/: Posel přípravného výboru sjezdu abiturientů a žáků rychnovského gymnasia. Oběžník - červen 1947.

85. Vzpomínky k 50. jubileu náchodského r. gymnasia: Jiráskův kraj 3, 1947, č. 26/27.

86. rf. G. Murray, Aeschylus, the Creator of tragedy (Oxford 1940): LF 71, 1947, 23 - 28.

1948

87. C. Valerius Catullus, Epyllion o svatbě Pelea a Thetidy. Přeložil, úvod a doslov napsal Z. K. Vysoký. Dřevoryty doprovodil a knihu upravil Jiří Jaška. Zlín, Klub bibliofilů 1948. Str. 38.

88. D. Iunius Iuvenalis, Satiry. Přeložil, úvod a poznámky napsal Zdeněk K. Vysoký. Praha, Žikeš 1948. Str. 310.

89. Předlohy Tertullianova útěšného traktátu Ad martyras: LF 72, 1948, 156 - 166.

90. Sedmdesátiny prof. Dr. Karla Weniga: Lidové noviny 5. 6. 1948.

91. Šedesátiny prof. Karla Svobody: Lidové noviny 17. 7. 1948.

1949

92. Fischerův Herakles a řecká tragedie: LF 73, 1949, 67 - 79.

93. Řecké rodinné dopisy ze starého Egypta: Věda a život 15, 1949, 367 - 377.

94. rf. R. von Scheliha, Patroklos. Gedanken über Homers Dichtung und Gestalten (Basel 1943): LF 73, 1949, 269 - 271.

1950

95. Jaroslav Hnátek - Miloš Lukáš - Rudolf Trnka - Čestmír Vránek - Zdeněk Vysoký - Drahomíra Wittichová, Cvičebnice jazyka řeckého pro gymnasia. Praha, Státní nakladatelství učebnic 1950. Str. 205 + 16 tab.

96. Jaroslav Hnátek - Jindřich Novotný - Ferdinand Stiebitz - Čestmír Vránek - Zdeněk Vysoký - Drahomíra Wittichová, Řecká čítanka pro gymnasia. Praha, Státní nakladatelství 1950. Str. 303 + 8 tab. + 1 mapa.

97. Prof. dr. Bohumil Ryba padesátníkem: Lidová demokracie 8. 11. 1950.

98. rf. V. Steffen, De Sophoclis Indagatoribus quaestiones aliquot (Poznań 1949): LF 74, 1950, 131 - 133.

1951

99. Exegetický příspěvek k Aischylovým Prosebnicím: LF 75, 1951, 161 - 168.

100. rf. M. P. Nilsson, Geschichte der griechischen Religion II (München 1950): LF 75, 1951, 137 - 141.

1955

101. Aischylův Lykúrgos satyrikos (De Aeschyli Lycurgo satyrico): LF 78, 1955, 171 - 176.

1956

102. Nový zlomek Aischylova Mořského Glauka (De Aeschyli novo Glauci Marini fragmento papyraceo /Pap. Oxyrh. 2159/): LF 79, 1956, 14 - 23, 161 - 170.

103. rf. R. Cantarella, I nuovi frammenti Escnilei di Ossirinco (Napoli 1948): LF 79, 1956, 283 - 289.

1957

104. Příspěvky k výkladu a určení některých nových zlomků Aischylových (Ad nova quaedam Aeschyli fragmenta papyracea /Pap. Oxyrh. 2256 frg. 8 et 9/ adnotationes exegeticae): LF 80, 1957, 164 - 173; 81, 1958, 7 - 26.

1958

105. Aischylova Achilleis (De Aeschyli Achilleide): LF 81, 1958, 147-171; 82, 1959, 8-34.

106. rf. A. Lesky, Die tragische Dichtung der Hellenen (Göttingen 1956): LF 81, 1958, 253 - 262.

107. rf. K. Reinhardt, Aischylos als Regisseur und Theologe (Bern 1949): LF 81, 1958, 129 - 132.

1959

108. Ad Aeschyli novum Glauci Marini fragmentum papyraceum (Pap. Oxyrh. 2159) annotatiuncula: LF 82, 1959, Eunomia 1 - 2.

109. Aischylova Lykurgeia (De Aeschyli Lycurgea): LF 82, 1959, 177 - 186; 83, 1960, 45 - 57, 199 - 216.

110. rf. K. Kaufmann - Bühler, Begriff und Funktion der Dike in den Tragödien des Aischylos (Heidelberg 1951): LF 82, 1959, 277 - 279.

111. rf. F. Martinazzoli, Sapphica et Vergiliana. Su alcuni temi letterari della tradizione poetica classica (Bari 1958): LF 82, 1959, 149 - 152.

112. rf. W. Schadewaldt, Sappho. Welt und Dichtung. Dasein in der Liebe (Verlag E. Stichnote 1950): LF 82, 1959, 145 - 149.

1960

113. K novým zlomkům Aischylovým (Na okraj nového anglického vydání nálezů papyrových): LF 83, 1960, 162 - 167, 311 - 315.

114. Satyrské drama nebo slavnostní hra? K výkladu pap. Ox. 2256 zl. 8 a 9 (Fabula satyrica an ludus sollemnis? Ad pap. Ox. 2256 frg. 8 et 9): LF 83, 1960, 41 - 44.

115. Vzácné jubileum /Otakar Smrčka devadesátiletý/: ZJKF 2, 1960, 16 - 17.

116. rf. R. Böhme, Bühnenbearbeitung Äschyleischer Tragödien (Basel-Stuttgart 1956): LF 83, 1960, 343 - 350.

1961

117. Bibliographie des ouvrages du professeur Dr. Karel Svoboda: LF 84, 1961, Eunomia 1 - 20. - Rf. G. Vallese: Le Parole e le Idee 4, 1962, 129.

118. Karel Svoboda: Helikon 1, 1961, 524 - 536.

119. rf. Die Fragmente der Tragödien des Aischylos, hrsg. von H. J. Mette (Berlin 1959): LF 84, 1961, 171 - 179.

120. rf. The Persae of Aeschylus, ed. by H. D. Broadhead (Cambridge 1960): LF 84, 1961, 343 - 348.

121. rf. Sofokleús Ichneutai, rec. et illustravit V. Steffen (Varsoviae 1960): LF 84, 1961, 348 - 349.

1962

122. Zu den neuentdeckten Bruchstücken der Tragödie Glaukos Potnieus von Aischylos (Pap. Oxyrh. 2160 fr. 1 - 9): Charisteria Francisco Novotný octogenario oblata (Praha 1962), 13 - 28. - Rf. A. Lesky: Anzeiger für die Altertumswissenschaft 16, 1963, 145.

123. Euripides v českých překladech (Euripides in tschechischen Übersetzungen): LF 85, 1962, 76 - 95.

124. Euripidův Alexandros: ZJKF 4, 1962, 125 - 132.

125. rf. Z. Abramowiczówna, Komentarz krytyczny i egzegetyczny do Plutarcha Quaestiones convivales ks.I i II (Toruń 1960): LF 85, 1962, 217 - 218.

126. In memoriam Antonína Minaříka a Josefa Říhy: ZJKF 4, 1962, 113 - 114.

1963

127. Lukianos, Pravdivé příběhy. Přeložil, předmluvu napsal a poznámkami opatřil Zdeněk K. Vysoký. Praha, Státní nakladatelství krásné literatury 1963 (Světová četba 304). Str. 122. - Rf. L. Vidman: ZJKF 5, 1963, 195 - 196; Antonín Hartmann: SPFFBU E 9, 1964, 214 - 215.

128. Dvě paraineze z Euripidova Erechthea: ZJKF 5, 1963, 81 - 85.

129. Euripidova Stheneboia: ZJKF 5, 1963, 73 - 80.

130. O Euripidově Bellerofontovi: ZJKF 5, 1963, 137 - 143.

131. Pásifaina obrana z Euripidových Kréťanů: ZJKF 5, 1963, 1 - 4.

132. rf. S. Srebrny, Studia scaenica (Wrocław 1960): LF 86, 1963, 155 - 157.

133. rf. University of London, Institute of classical studies, Bulletin N. 6, 1959: LF 86, 1963, 175 - 177.

134. rf. M. Werre - De Haas, Aeschylus' Dictyulci (Leiden 1961): LF 86, 1963, 158 - 159.

135. rf. U. von Wilamowitz-Moellendorff, Kleine Schriften IV (Berlin 1962): LF 86, 1963, 174 - 175.

1964

136. Dvě dramatická rozjímání z papyru Didotova (Duae rhéseis muliebres in Papyro Didotiana servatae): ZJKF 6, 1964, 144 - 149.

137. Euripidův Peirithoos: ZJKF 6, 1964, 1 - 7.

138. Euripidovo dvojí zpracování báje o Melanippě (Die beiden Fassungen der Melanippe-Fabel bei Euripides): LF 87, 1964, 17 - 32.

139. O literatuře neprávem opomíjené (O literature, kotoruju ne sledujet zabyvat'; Literary works unjustly forgotten): Dialog 1964, č. 4, 25 - 35.

140. K pětasedmdesátinám ředitele Jaroslava Hory: ZJKF 6, 1964, 102 - 104.

141. Prof. dr. Karel Wenig zemřel: LF 87, 1964, 380 - 390.

142. rf. I. Kazik - Zawadzka, Les "Hapax eiremena" et les mots rares dans les fragments papyrologiques des trois grands tragiques grecs (Warszawa 1962): LF 87, 1964, 177 - 179.

143. rf. Proceedings of the IX International Congress of Papyrology (Oslo 1962): LF 87, 1964, 393 - 399.

1965

144. Eurípidova Hypsipylé (De Euripidis Hypsipyla): ZJKF 7, 1965, 139 - 159.

145. rf. P. Arnott, Greek Scenic Conventions in the first Century B. C. (Oxford 1962): LF 88, 1965, 348 - 349.

146. rf. L. Goessler, Plutarchs Gedanken über die Ehe (Diss. Basel, Zürich 1962): LF 88, 1965, 350 - 351.

147. rf. B. Snell, Die Entdeckung des Geistes. Studien zur Entstehung des europäischen Geistes bei den Griechen (Hamburg 1955^3): Helikon 5, 1965, 214 - 218.

148. rf. University of London, Institute of Classical Studies, Bulletin No. 10, 1963: LF 88, 1965, 344 - 345.

1966

149. Plutarchos, O lásce. Přeložil, doslovem a poznámkami opatřil Zdeněk K. Vysoký. Praha, Odeon 1966. Str. 141. - Rf. H. Kopřiva: ZJKF 9, 1967, 110 - 111; Oleg Sus: Host do domu 1967, č. 3, 65; Antonín Hartmann: SPFFBU E 13, 1968, 232 - 233.

150. Z nové literatury k zlomkům Aischylových dramat: LF 89, 1966, 427 - 433.

151. Lukianos, Pravdivé příběhy. Neúplně z překladu Z. K. Vysokého: Rovnost 24. 4. 1966.

152. rf. A. Lesky, Die tragische Dichtung der Hellenen (Göttingen 1964^2): LF 89, 1966, 333 - 334.

153. rf. A. Lesky, Die griechische Tragödie (Stuttgart 1964^3): LF 89, 1966, 433 - 435.

1967

154. K otázce překladatelské odpovědnosti (Na okraj nového překladu Sofoklovy Antigony) /Renčův překlad z r. 1965/: LF 90, 1967, 59 - 67.

155. rf. R. Kassel, Untersuchungen zur griechischen und römischen Konsolationsliteratur (München 1958): LF 90, 1967, 327 - 329.

1968

156. Euripidova Antiopa (Die Antiope des Euripides): LF 91, 1968, 371 - 400.

157. rf. A. J. A. Waldock, Sophocles the dramatist (Cambridge 1966): LF 91, 1968, 221 - 223.

1969

158. Jaroslav Hnátek - Miloš Lukáš - Rudolf Trnka - Čestmír Vránek - Zdeněk Vysoký - Drahomíra Wittichová, Cvičebnice jazyka řeckého. 2., fototypické vydání upravili Pavel Kucharský - Rudolf Trnka - Čestmír Vránek - Zdeněk Vysoký. Praha, SPN 1969. Str. 208 + 17 tab. - Rf. J. Janda: ZJKF 12, 1970, 141 - 144.

159. Plútarchos. Úvod napsal Zdeněk Vysoký. Rady manželské; Útěcha ženě; O přátelském taktu. Připravil a přeložil Zdeněk Vysoký: Čtení z antiky. Rozhlasová Antická knihovna, cyklus četby ze starověkých myslitelů (Praha, Svoboda 1969), 117 - 137.

160. rf. F. Giancotti, Mimo e gnome. Studio su Decimo Laberio e Publilio Siro (Messina-Firenze 1967): LF 92, 1969, 171 - 174.

1970

161. Plutarchos, Přátelé a pochlebníci. Přeložil a doslovem i poznámkami opatřil Zdeněk K. Vysoký /Jak se rozezná pochlebník od přítele, Jak nám mohou být naši nepřátelé prospěšní, O dlužnictví/. Praha, Odeon 1970. Str. 251.

162. Epikúros, Myšlenky o štěstí a mravnosti. Přeložil Jaroslav Ludvíkovský. Publilius Syrus, Myšlenky z životní etiky. Přeložil Zdeněk K. Vysoký. Praha. Svoboda 1970 (Antická knihovna, prémie 1970). Str. 63.

163. Aischylův zl. 135 N^2 (228 Mette) a citace Plútarchova (Aesch. Fr. 135 N^2 /228 Mette/ und Zitate Plutarchs): LF 93, 1970, 233 - 238.

164. Václav Bolemír Nebeský jako překladatel Aischyla (Václav Bolemír Nebeský als Äschylusübersetzer): SPFFBU E 14, 1969 /1970/, 235 - 248.

165. O nově objevené Menandrově komedii "Štít" (Von der neu entdeckten Komödie "Der Schild" von Menandros): LF 93, 1970, 81 - 92.

166. O nově objevené Menandrově komedii "Žena ze Samu" (Samia) (Über die neu entdeckte Komödie Menanders "Die Samierin"): LF 93, 1970, 157 - 169.

167. Filolog a estetik Dr. K. Svoboda /10 let od smrti/: Lidová demokracie 29. 10. 1970.

168. Luštitel záhad v Betlémské kapli /Bohumil Ryba/: Lidová demokracie 6. 11. 1970.

169. Plutarchovy úvahy o přátelích a pochlebnících: Kurýr Odeonu 1970, 24.

170. rf. Ch. Gülke. Mythos und Zeitgeschichte bei Aischylos (Meisenheim am Glan 1969): LF 93, 1970, 64 - 65.

171. rf. Menandri Aspis et Samia, ed. C. Austin, I (Berlin 1969): LF 93, 1970, 217 - 218.

172. rf. Nova fragmenta Euripidea in papyris reperta, ed. C. Austin (Berlin 1968): LF 93, 1970, 140 - 145.

173. rf. Sophokles, Antigone. Erläutert und mit einer Einleitung versehen von G. Müller (Heidelberg 1967): LF 93, 1970, 65 - 68.

1971

174. K sedmdesátinám profesora dr. Bohumila Ryby: LF 94, 1971, 163 - 172.

175. Plutarchos a jeho rady manželské (text); Plutarchos, Rady manželské (nahrávka). Přeložil a upravil Z. K. Vysoký, čte Jiří Adamíra: Antická knihovna. Rada moudrých - Výběr z rozhlasového cyklu (2 mikrodesky). Gramofonový klub 1971.

176. rf. Euripides, Phaethon. Edited by J. Diggle (Cambridge 1970): LF 94, 1971, 241 - 244.

177. rf. L. Ferrari, I drami perduti di Eschilo (Palermo 1968): LF 94, 1971, 238 - 241.

178. rf. Menandri Aspis et Samia II. Subsidia interpretationis comparavit C. Austin (Berlin 1970): LF 94, 1971, 298 - 300.

179. Významný čin Památníku národního písemnictví /Soupis rukopisů Strahovské knihovny IV, zpracoval B. Ryba/: Lidová demokracie 3. 4. 1971.

180. Co prozrazují staré fondy. Nový svazek Strahovských rukopisů objevuje neznámou minulost /Soupis rukopisů Strahovské knihovny V, zpracoval B. Ryba/: Lidová demokracie 11. 12. 1971.

1972

181. Iuvenalis, Satiry. Přeložil, předmluvou, vysvětlivkami a ediční poznámkou doplnil Zdeněk K. Vysoký. Praha, Svoboda 1972 (Antická knihovna 13). Str. 315.

182. Euripidův Kresfontés (Der Kresphontes von Euripides): Strahovská knihovna 5 - 6, 1970 - 1971 /1972/, 5 - 21.

183. Jubileum významného bohemisty (Prof. F. Šimek devadesátníkem): Lidová demokracie 13. 9. 1972.

184. rf. A. F. Garvie, Aeschylus' Supplices (Cambridge 1969): LF 95, 1972, 103 - 106.

185. rf. D. Iunii Iuvenalis Saturae XIV, edited by J. D. Duff with a new Introduction by M. Coffey (Cambridge 1970): LF 95, 1972, 59 - 60.

1973

186. Plutarchos, Rady manželské, Útěcha ženě, O lásce (Zlomky nezachované rozpravy). Přeložil a poznámkami a doslovem opatřil Zdeněk K. Vysoký. Praha, Odeon 1973. Str. 97.

L. V i d m a n

ISOKRATÉS, AREOPAGITIKOS

Z. K. Vysokému k sedmdesátinám

1. Mnozí z vás se asi diví, co jsem to měl na mysli, když jsem ohlásil, že hodlám mluvit o naší záchraně, jako kdyby byl stát v nebezpečí nebo jako kdyby bylo jeho postavení vratké a ne takové, jaké je: vždyť máme více než 200 trojveslic, v zemi mír a na moři převahu, 2. mnoho spojenců je ochotných přispěchat nám na pomoc, bude-li třeba, a ještě víc jich odvádí poplatky a plní naše pokyny! Vzhledem k tomu by někdo mohl říci, že je na místě, abychom my byli dobré mysli, protože nebezpečí je daleko, a naopak naši nepřátelé že by se měli bát a uvažovat o své záchraně.

3. Vím, že na základě této úvahy podceňujete můj záměr a doufáte, že si se svou nynější mocí podmaníte celé Řecko. A právě kvůli tomu mám obavy, protože ty státy, kterým se domněle vede nejlépe, dělají, jak vidím, ta nejhorší rozhodnutí a ty nejbezstarostnější z nich upadají do největšího počtu nebezpečí. 4. Příčinou toho je, že dobro a zlo nepotkává lidi samo od sebe, nýbrž s bohatstvím a mocí jde ruku v ruce nerozvážnost provázená neukázněností, s chudobou a skrovným postavením moudrost a značná uměřenost. 5. Proto také je obtížné rozhodnout, který z těchto údělů by měl člověk vybrat jako dědictví pro své děti. Vždyť můžeme pozorovat, že na pohled horší poměry se většinou vyvíjejí k lepšímu a zdánlivě příznivější se obvykle zhoršují! 6. Mohu na to uvést četné příklady ze soukromého života, ve kterém nastávají změny jedna za druhou, ovšem největší a pro posluchače nejnázornější příklad je to, co potkalo nás a Lakedaimoňany: my jsme dosáhli - poté

co barbaři zničili Athény - předního postavení mezi Řeky díky tomu, že jsme měli obavy a věnovali jsme situaci velkou pozornost; jakmile jsme však začali považovat svou moc za nepřemožitelnou, mnoho nechybělo a byli jsme zotročeni. 7. Lakedaimoňané zase díky rozvážnému a ukázněnému způsobu života ovládli Peloponés, ačkoliv přitáhli kdysi dávno z ubohých a bezvýznamných měst; ale později, když se zmocnili vlády na souši i na moři a nadmíru zpychli, upadli do téhož nebezpečí jako my.

8. Každý, komu je známo, k jak hlubokým změnám dochází a že takhle rychle byly zničeny ty nejsilnější mocnosti, je tedy příliš pošetilý, spoléhá-li na přítomný stav. A kromě toho je náš stát nyní mnohem slabší než v oné době a znovu ožila nenávist Řeků i nepřátelství se strany krále, které tenkrát zavinily naši porážku. 9. Jsem však na rozpacích, zda mám uvěřit, že vůbec nedbáte o veřejné záležitosti, nebo že o nich sice uvažujete, ale jste do té míry zaslepení, že vám ušlo, do jakého zmatku stát upadl. Budíte opravdu dojem takových lidí; vždyť jsme ztratili všechna města v Thrákii, nadarmo jsme vydali více než tisíc talentů na žoldnéře, 10. pokazili jsme si pověst mezi Řeky, znepřátelili jsme si krále a navíc jsme byli donuceni zachraňovat přátele Thébanů a zničili své vlastní spojence, ale přes tyto neúspěchy jsme již dvakrát oslavili šťastné zprávy a na sněmu rozhodujeme o těchto věcech lehkomyslněji než ti, kteří jednají ve všem tak, jak je třeba.

11. Toto naše počínání i jeho následky jsou ovšem přirozené, protože nic nedopadá tak, jak by mělo, lidem, kteří nerozhodli správně o celkovém uspořádání státu, a i kdyby měli v některé činnosti úspěch - ať už šťastnou náhodou nebo zásluhou výtečného je-

dince - zanedlouho stanou znovu před stejnými potížemi, jak může každý poznat z toho, co se přihodilo nám. 12. Po Konónově vítězství na moři a poté, co byl vrchním velitelem Timotheos, když se celé Řecko dostalo pod naši nadvládu, nedokázali jsme udržet svůj úspěch ani chvilku, nýbrž pohřbili jsme ho a zmařili. Nemáme totiž ústavu, která by důsledně usměrňovala jednání, a ani ji nehledáme. 13. Všichni ovšem víme, že úspěch nepotkává a neprovází ani ty, kdo se obehnali nejkrásnějšími a nejvyššími hradbami, ani ty, kdo se soustředili v největším počtu na jedno místo, nýbrž ty, kteří řídí nejlépe a nejmoudřeji svůj stát. 14. Duší obce totiž není nic jiného než ústava, která má tak mocnou působnost jako rozum v těle. Ona to je, kdo všechno posuzuje, ona střeží úspěchy a vyhýbá se pohromám. Jaká je ústava, takové jsou nutně i zákony, politikové i prostí občané a každému se vede podle toho, jakou má ústavu. 15. My si však neděláme s naší pokaženou ústavou žádné starosti a nehledíme, jak bychom ji dali do pořádku. Sedíme před dílnami, stěžujeme si na poměry a říkáme, že takhle špatně nebyl náš stát řízen, pokud byla demokracie, ještě nikdy, přitom však v činech i v myšlenkách uctíváme nynější ústavu víc než tu, kterou nám odkázali předkové. A o té hodlám hovořit, jak jsem uvedl v písemném návrhu.

16. Dospívám k zjištění, že jedině tehdy odvrátíme hrozící nebezpečí a zbavíme se současných potíží, budeme-li ochotni obnovit onu demokracii, kterou uzákonil Solón, nejdemokratičtější ze všech lidí, a znovu zavedl Kleisthenés, poté co vyhnal tyrany a opět obnovil práva lidu. 17. Nenajdeme opravdu příznivější lidu a prospěšnější celému státu! Nejlepším důkazem toho je, že naší předkové v době, kdy ji měli, vykonali mnoho krásných činů a získali si u všech lidí

dobrou pověst, takže jim Řekové dobrovolně přenechali hegemonii; naproti tomu průkopníci našeho dnešního zřízení vzbudili proti sobě všeobecnou nenávist, vytrpěli mnoho útrap a jen málo chybělo a byli by upadli do nejkrajnějšího neštěstí. 18. Je tedy vhodné chválit a milovat tuto ústavu, která v minulosti zavinila tolik zla a nyní se rok od roku řítí do větší zkázy? Není spíše na místě obava, že bude-li to takhle pokračovat, narazíme nakonec na ještě tvrdší potíže než byly ty minulé?

19. Abyste však mohli uvažovat a rozhodovat o těchto otázkách ne pouze po vyslechnutí všeobecného prohlášení, nýbrž na podkladě přesných znalostí, musíte pozorně vyslechnout má slova, a já se zase pokusím vyložit vám obojí co možná zhuštěně.

20. Ústava, kterou zavedli ti, kdo tehdy řídili stát, nebyla taková, aby se o ní hovořilo jako o všem stejně nakloněné a zcela mírné, přitom však se takovou nejevila tomu, kdo s ní přišel při jednání do styku. Nebyla také taková, aby vychovávala občany k tomu, aby pokládali beztrestnost za demokracii, protizákonné jednání za volnost, svobodu cokoliv říci za rovnoprávnost a možnost takto jednat za štěstí; naopak měla takové lidi v nenávisti a trestala je, čímž učinila všechny občany lepšími a moudřejšími. 21. Nejvíc však přispělo k zdravému životu v obci, že se nemýlili v tom, který ze dvou uznávaných typů rovnosti je prospěšnější - poskytovat všem stejně nebo každému, co mu náleží. Odmítali jako nespravedlivou tu rovnost, která řádné i špatné uznává za hodny téhož, 22. a dávali přednost té, která poctívá i trestá každého podle zásluhy. Na základě této rovnosti spravovali stát: úředníky nelosovali ze všech, nýbrž předem vybírali (prokrínó) pro každou činnost

ty nejvhodnější a nejlepší, protože doufali, že jací lidé budou stát v čele, takoví budou i ostatní. 23. Domnívali se dále, že tento způsob obsazování úřadů je demokratičtější než losování, protože při losování rozhodne náhoda a často se zmocní úřadů lidé toužící po oligarchii; když se však předem vyberou ti nejvhodnější, bude mít lid v rukou zvolení těch, kteří jsou nejvíce oddáni současnému zřízení.

24. Tento způsob vyhovoval většině (pollois) a o úřady se nevedl boj. Příčinou toho bylo, že uměli jak vydělávat, tak šetřit; neusilovali o cizí majetek zanedbávajíce vlastní práci, neobstarávali si obživu ze státních peněz - naopak, bylo-li někdy třeba, přispívali na společné výdaje z vlastních prostředků - a neměli také přesnější znalosti o příjmech z úřadování než o svých soukromých. 25. Byli tak zarputile zdrženliví pokud se týče obecného majetku, že bylo v oněch dobách obtížnější nalézt lidi ochotné zastávat úřad, než dnes někoho, kdo o to vůbec nestojí. Nepokládali totiž péči o veřejné záležitosti za zdroj příjmů, nýbrž za službu lidu a nezjišťovali od prvého dne, co přišli do úřadu, jestli po předchozích úřednících zbývá nějaký přebytek, nýbrž spíše jestli nenechali ležet nějakou věc, kterou je nutno vyřídit. 26. Stručně řečeno rozhodli, že lid má jako svrchovaný pán (tyrannos) ustanovovat úředníky, trestat ty z nich, kteří nejednají správně, a rozhodovat ve sporných případech; a ti, kdo disponují volným časem a dostatečnými prostředky k obživě, ti že mají jako sluhové pečovat o veřejné záležitosti. Budou-li spravedliví, mají být chváleni a mít dost na této poctě, 27. ale budou-li sloužit špatně, nemají docházet žádného slitování, nýbrž propadat těm nejtěžším trestům. Našel by tedy někdo zajištěnější a

spravedlivější demokracii než byla tato, která výkonnou mocí pověřovala ty nejschopnější a jejich pánem činila lid?

28. Takto tedy měli uspořádanou státní správu. Na základě toho je ovšem snadné pochopit, že si vedli i v každodenním životě vždy řádně a v duchu zákonů, protože ti, kdo mají zajištěny dobré základy svého počínání v celku, nutně jednají stejně i v dílčích otázkách.

29. Především tedy co se týče bohů - protože je spravedlivé začít od nich - nekonali bohoslužby a slavnosti ani nepřiměřeně ani nepořádně: nevodili ve slavnostním průvodu - když se jim uzdálo - tři sta býků a nevynechávali přitom tradiční oběti, když se jim to hodilo. Nepořádali okázale později zavedené slavnosti, spojené s nějakým pohoštěním, aby na druhé straně při nejposvátnějších obřadech obětovali jen z výtěžku pronájmu. 30. Naopak, dbali pouze na to, aby neporušili žádnou tradici, ale aby k ní také nic nepřidali. Mysleli si totiž, že zbožnost neznamená vynakládat velké peníze, nýbrž nehýbat ničím z toho, co jim odkázali předkové. A tak na ně bohové nesesílali žádné vrtochy počasí, nýbrž pohodu příznivou i k obdělávání polí i ke sklízení plodů.

31. Podobně jednali i v tom, co se týkalo jejich vzájemného soužití. Shodovali se totiž nejen ve společných otázkách, nýbrž měli pro sebe pochopení i v soukromém životě, jak se sluší na rozumné lidi, které spojuje společná vlast. Vždyť i chudým občanům byla natolik cizí závist vůči majetnějším, 32. že pečovali o velká hospodářství stejně jako o vlastní, soudíce, že jejich rozkvět poskytuje i jim dobré živobytí. Bohatí zase nejen že nepřehlíželi ty chudší, nýbrž

považovali chudobnost spoluobčanů za svou hanbu; proto čelili nedostatku tím, že jedněm pronajímali za malé částky polnosti, jiné vysílali za obchodem, dalším poskytovali zálohu k nějakému jinému podnikání. 33. Nebáli se ani jednoho ani druhého - že totiž buď přijdou o všechno, nebo že dostanou zpátky po velkých potížích jen část zapůjčených peněz - nýbrž byli stejně klidní pokud se týče peněz půjčených i těch, které ležely doma, protože viděli, že ti, kdo rozhodují o peněžních dohodách, dodržují zákony bez milosti. 34. Viděli, že si soudcové při sporech jiných lidí nepřipravují půdu, aby sami mohli páchat křivdu, nýbrž že jsou na podvodníky rozezlenější než na postižené, soudíce, že ti, kdo činí nejistými peněžní závazky, poškozují chudé víc než boháče; přestanou-li totiž bohatí půjčovat, připraví se o malé úroky, ale přijdou-li chudí o své podporovatele, upadnou do krajní nouze. 35. A tak díky tomuto postoji nikdo ani nezatajoval jmění ani neváhal uzavírat peněžní dohody. Bohatí dokonce viděli raději, když si někdo vypůjčoval, než když splácel, protože tak dosahovali obojího, oč usilují moudří: pomáhali spoluobčanům a zároveň si zajišťovali výnos z vlastního majetku. A co je nejdůležitější pro dobré vzájemné vztahy, majetek byl bezpečný - pokud ho získali spravedlivě - a všichni chudí občané z něho měli společně užitek.

36. Někdo možná vytkne mým slovům, že chválím život v oněch dobách, ale neuvádím příčiny, jejichž působením se tak krásně chovali navzájem i při správě státu. Myslím, že jsem něco takového už řekl, ale i tak se pokusím pohovořit o tom ještě obšírněji a jasněji. 37. Tenkrát to nebylo tak, že by měli v dětství mnoho vychovatelů a vzdělavatelů a poté, co byli uznáni dospělými, že by mohli dělat, cokoliv se jim za-

chtělo; naopak právě ve zralém věku se jim dostávalo větší péče než jako dětem. Naši předkové totiž usilovali o dobré mravy (sófrosyné) tak horlivě, že ustanovili, aby se o spořádanost (eukosmia) staral Areopag; jeho členy mohli být pouze lidé dobrého původu (kalós gegonoi), kteří prokázali v životě velkou statečnost (areté) i moudrost, takže tato rada právem vynikala mezi řeckými shromážděními.

38. Jako dokladu o tehdejších poměrech může každý použít i toho, k čemu dochází v nynější době: ještě i dnes, kdy je zanedbáno všechno, co se týká výběru (hairesis) a prověřování (archontů), můžeme pozorovat, jak lidé v ostatním jednání nesnesitelní, jakmile vystoupí na Areopag, váhají nechat se vést svými přirozenými sklony a spíše než vlastní špatnosti se přidržují toho, co je tam obvyklé. Tak velkou bázeň vzbudili v ničemnících někdejší areopagité, tak mocnou památku své statečnosti a moudrosti zanechali na tom místě!

39. Takovému sboru, jak jsem řekl, dali tedy plnou moc dbát o spořádanost a on byl toho názoru, že usuzují nesprávně ti, kdo věří, že se lidé stávají nejdokonalejšími tam, kde jsou zákony sepsány s největší přesností; pak by totiž nic nebránilo tomu, aby všichni Řekové byli stejně dobří, protože to, co je napsáno, může přece snadno převzít jeden od druhého. 40. Vždyť to, co by přispívalo k větší dokonalosti, nejsou psané zákony, nýbrž každodenní cvik, protože mnozí lidé setrvávají při těch návycích, které jim byly vštípeny výchovou. A pak, množství a přesnost zákonů je znamením, že taková obec je ve špatném stavu, protože mnoho zákonů jsou nuceni vydávat ti, kdo si z nich budují ochranné hráze proti přestupkům. 41. Ti, kdo si vedou správně ve veřejných záležitostech,

by tedy neměli zaplňovat sloupořadí zákony, nýbrž mít spravedlnost v srdci. Dobrý život ve státě totiž nezpůsobují zákony, nýbrž mravy, a lidé, kteří mají špatný základ, se odváží přestupovat i takové zákony, které jsou přesně sepsané, kdežto dobře vychovaní budou ochotně dodržovat i prostá ustanovení. 42. Na základě tohoto poznání nehleděli v prvé řadě na to, čím trestat rušitele pořádku, nýbrž pomocí čeho je uzpůsobit tak, aby se nedopouštěli ničeho, co zasluhuje trestu; soudili totiž, že v tom záleží jejich úkol, ale dbát o trestání že náleží nepřátelům.

43. Proto věnovali pozornost všem občanům, hlavně však mladým lidem. Viděli totiž, že v tomto věku lidé nejvíce podléhají zmatkům, překypují nejčetnějšími tužbami a jejich duch nejvíce potřebuje zkrotit pomocí cvičení v krásných činnostech a v práci přinášející uspokojení, protože lidé vyrostlí ve svobodě a přivyklí hrdému smýšlení vytrvají pouze při něčem takovém. 44. Nebylo ovšem možné vést je všechny k stejné činnosti, protože měli odlišné majetkové poměry, a proto přikazovali každému to, co se hodilo k jeho finanční situaci. Přesvědčeni, že zahálka plodí nouzi a nouze zločiny, obraceli pozornost chudších k zemědělství a k obchodování; 45. věřili, že s odstraněním příčiny zla je uchrání i před ostatními průvodními špatnostmi. Ty, kdo měli zajištěné živobytí, měli zase k tomu, aby se věnovali jízdě na koni, gymnastice, lovu a filosofii, pozorujíce, že jejich vlivem se z některých lidí stávají vynikající jedinci a jiní se alespoň zdržují většiny ničemností.

46. Tyto zásady Areopagité uzákonili, ale ani pak se neoddali nečinnosti, nýbrž rozdělili si město podle čtvrtí a venkov podle vesnic, sledovali život každého obyvatele a ty, kdo porušovali řád, odváděli do Areopa-

gu, který jedněm domlouval, druhé napomínal a jiné odpovídajícím způsobem trestal. Byli si totiž vědomi toho, že je dvojí způsob jednání: jeden, který podněcuje k páchání křivd, a druhý, který zločinům zabraňuje. 47. Kde buď není zaveden na takové lidi žádný dohled nebo kde nejsou rozsudky důkladné, tam že se kazí i výborné povahy, kde však není snadné, aby provinilci zůstali skryti anebo aby dosáhli slitování, vyjde-li vina najevo, tam že vymírají zlé úmysly. A právě toto věděli, a proto udržovali občany v kázni oběma prostředky, jak tresty, tak předběžnou péčí. 48. Bylo zcela nemožné, aby jim zůstalo skryto, spáchal-li někdo zločin, dokonce dávali předem pozor na ty, u kterých bylo možno očekávat, že se proviní. Proto také mladí lidé nepobývali v hernách, u pištkyň nebo v takových společnostech, kde teď tráví celé dny, nýbrž věnovali se té činnosti, která jim byla přidělena, a obdivovali ty, kteří v ní nejvíce vynikali, a snažili se jim vyrovnat. Náměstí se vyhýbali natolik, že když po něm někdy museli přejít, bylo vidět, že tak činí se značnou bázní a rozvahou. 49. Odmlouvat nebo hubovat starší pokládali za horší přestupek než dnes provinit se proti rodičům. A jíst nebo pít v hospodě by se nebyl odvážil ani čeledín dbající o svou čest! Snažili se totiž chovat se hrdě a ne bavit se na cizí účet. A obratné vtipálky, označované dnes za duchaplné, považovali tenkrát za ubožáky.

50. Ať si však nikdo nemyslí, že jsem nevraživý vůči mladým! Nedomnívám se totiž, že mají vinu na tom, co se děje, a dobře vím, že většinu z nich vůbec netěší tento stav, který jim dovoluje žít v takové nevázanosti. Obviňoval bych je tedy nepatřičně; naopak bude spravedlivější přičítat vinu těm, kteří uspořádali

správu státu krátce před námi. 51. Byli to totiž oni, kdo dali popud k této nedbalosti a zničili moc Areopagu. Dokud měl nejvyšší moc, nebyl stát plný soudních sporů, stížností, poplatků, chudoby a válek; naopak, obyvatelé tu žili spokojeně vedle sebe a v míru se všemi ostatními státy, protože v Řecích budili důvěru a barbarům naháněli strach. 52. Vždyť Řeky zachránili a barbary potrestali tak krutě, že byli rádi, že se jim nestalo už nic dalšího. A tak díky tomu si žili v takovém bezpečí, že na venkově byla krásnější a nákladnější obydlí i zařízení než uvnitř hradeb a mnozí obyvatelé nechtěli do města ani ke slavnostem, nýbrž dávali přednost pobytu na svých statcích před využíváním společných výhod. 53. Ostatně slavnosti, kvůli kterým by leckdo přišel, nepořádali s přehnanou okázalostí, nýbrž přiměřeně. Neposuzovali totiž blahobyt podle slavnostních průvodů ani podle horlivosti, s jakou se vypravují sbory nebo podle jiného podobného velikáštví, nýbrž podle toho, jak si kdo moudře vede v každodenním životě a nepostrádá-li žádný občan obživu; právě podle toho je totiž třeba soudit, že se lidem opravdu dobře vede a že se nepěstuje nízké politikaření. 54. Vždyť který moudrý člověk by se netrápil nynějšími poměry, když vidí, jak mnozí občané se sami domáhají před soudy vylosování, protože na tom závisí, budou či nebudou-li mít obživu, a přitom žádají, abychom živili Řeky ochotné být veslaři na lodích; členové sborů vystupují ve zlatých pláštích, ale zimu přečkávají v takových, že o nich nechci mluvit, a jiné podobné nesrovnalosti v uspořádání veřejných záležitostí, které dělají státu velkou ostudu. 55. Nic z toho nebylo za vlády oné rady: chudé zbavila nesnází díky zaměstnání a pomoci ze strany majetných, mladé lidi zbavila beztrestnosti pomocí činnosti a dohledu, veřejně činné občany zbavila zištnosti tím,

že je trestala a znemožnila, aby skryli svá provinění, a starce zbavila neúcty díky veřejným poctám a péči mladších. Nuže, jak by mohla být žádoucnější ústava než tato, která všechno tak krásně upravovala?

56. Tehdejší poměry jsem tedy z většiny probral, a pokud se týče toho, co jsem ponechal stranou, z uvedeného lze snadno poznat, že to bylo obdobné.

Když ovšem někteří uslyšeli tento můj výklad, pochválili mě co mohli nejvíce a vzdali hold předkům, že spravovali stát tímto způsobem, 57. domnívali se však, že se nedáte přesvědčit, abyste použili těchto rad, nýbrž že ze zvyku zvolíte raději trpět v současných poměrech než žít s dokonalejší ústavou. A říkali mi, že je tu pro mne i nebezpečí, aby nevznikl dojem, že ačkoliv přináším ty nejlepší rady, jsem nepřítelem demokracie a snažím se dohnat stát k oligarchii.

58. Kdybych byl hovořil o něčem neznámém a ne o tom, co všichni znají, a kdybych vás byl vybízel, abyste si k tomu vybrali poradce nebo navrhovatele, jejichž vinou byla v minulosti odstraněna vláda lidu, obviňovali byste mě právem. Nic takového jsem však neřekl; naopak hovořil jsem o státní správě nikoliv tajné, nýbrž všem zjevné, 59. o které všichni víte, že ji máme po předcích a že přinesla státu i ostatním Řekům přemnoho dobra a navíc že ji uzákonili a zavedli takoví muži, o nichž by nikdo nepopíral, že byli ze všech občanů nejoddanější lidu. A tak by mě postihl ten nejpodivnější osud, kdybych návrhem zavést takovou ústavu vzbudil dojem, že toužím po převratu.

60. A dále, mé smýšlení lze snadno poznat i z toho, že ve většině svých řečí - jak se ukáže - obviňuji

oligarchické systémy a zvýhodňování, ale chválím rovnost a demokracii, ne ovšem každou, nýbrž takovou, která má dobré základy, a to ne náhodou, nýbrž právem a odůvodněně. 61. Vím totiž, že za takového zřízení naši předkové velice vynikli nad ostatní, i že Lakedaimoňané mají nejlepší státní zřízení právě proto, že jsou nejdemokratičtější: můžeme totiž pozorovat, že se u nich při výběru úředníků i v ostatních činnostech každodenního života uplatňuje více než u ostatních rovnoprávnost a rovnost, které oligarchické systémy potírají, ale dobré demokracie vždy zachovávají. 62. A navíc, kdybychom to chtěli zkoumat, zjistíme, že nejslavnějším a největším z ostatních států přináší demokracie více prospěchu než oligarchie. Ba dokonce srovnáme-li naši ústavu, kterou všichni kritizují, nikoliv s tou, o jaké jsem mluvil, nýbrž s ústavou, kterou zavedla vláda třiceti, nenajde se snad nikdo, kdo by ji nezačal považovat za dílo bohů.

63. Někteří snad řeknou, že odbíhám od námětu; chci však objasnit a probrat, jak velice se naše nynější ústava liší od tehdejší, aby si nikdo nemyslel, že zkoumám příliš podrobně chyby demokracie, ale má-li za sebou nějaké krásné nebo vznešené dílo, to že pomíjím. A výklad nebude ani dlouhý ani bez užitku pro posluchače.

64. Když jsme tedy ztratili helléspontské loďstvo a na stát dolehly ony známé pohromy, tak zvaní demokraté - kdo ze starších by to neznal? - byli ochotni snášet cokoliv, jen aby se nemusely plnit příkazy, a považovali za strašné, spatří-li někdo ten stát, který Řekům vládl, v moci jiných; přívrženci oligarchie však ochotně strhávali hradby a snášeli porobu. 65. Za časů, kdy byl lid svrchovaným pánem ve státě, střežili jsme my akropole jiných, když však převzal vládu sbor třiceti, drželi naši akropoli nepřátelé; v té době byli Lakedai-

moňané našimi pány, ale když se uprchlíci vrátili a když se odvážili bojovat za svobodu a Konón zvítězil v námořní bitvě, tehdy přišli od nich vyslanci a nabízeli našemu státu vládu na moři. 66. A kdo z mých vrstevníků by si nepamatoval také to, že demokracie okrášlila město posvátnými i světskými stavbami natolik, že návštěvníci ještě dnes pokládají Athény za hodné vlády nejen nad Řeky, nýbrž i nad všemi ostatními, kdežto sbor třiceti jedny stavby zanedbal a jiné vyplenil, ba dokonce za tři talenty prodal ke zbourání loděnice, na které stát vynaložil ne méně než tisíc talentů! 67. A také ani mírnost oněch lidí by nikdo nemohl po právu chválit více než mírnost demokracie; když totiž převzali stát - a to na základě zákonného rozhodnutí - popravili bez soudů 1 500 občanů a více než pět tisíc jich dohnali k útěku do Peiraiea. Když se však vyhnanci vrátili - jako vítězové a ve zbrani - odstranili pouze hlavní viníky neštěstí, k ostatním se chovali tak pěkně a spravedlivě, že lidé, kteří posílali do vyhnanství, na tom nebyli o nic hůř než ti, kdo se z něho vrátili. 68. A co je ze všeho nejkrásnější a největší důkaz laskavosti lidovlády, ti, kteří zůstali ve městě, si vypůjčili od Lakedaimoňanů sto talentů na obléhání uprchlíků v Peiraieu, když však sněm jednal o navrácení peněz a mnozí hovořili, že je spravedlivé, aby Lakedaimoňanům platili ne obléhaní, nýbrž dlužníci, lid rozhodl zaplatit dluh společně. 69. A právě tímto postojem nás přivedli k takové svornosti a způsobili tak velký rozkvět státu, že Lakedaimoňané, kteří nám za vlády oligarchů takřka denně dávali příkazy, za demokracie přišli s úpěnlivou prosbou, abychom nedopustili jejich zkázu. Takový byl tedy základní rys smýšlení těchto dvou skupin: jedni chtěli vládnout spoluobčanům a sloužit nepřátelům, druzí si naopak přáli vládnout jiným

a mít stejné postavení jako spoluobčané.

70. Vyložil jsem tyto věci ze dvou důvodů: především jsem chtěl ukázat, že já sám netoužím ani po oligarchii ani po zvýhodňování, nýbrž po ústavě zaručující spravedlnost a řád, a dále že demokracie, i ty špatné, způsobují méně zla a jsou-li správně zařízeny, mají tu přednost, že poskytují občanům větší spravedlnost, nestrannost i příjemnější život.

71. Někdo se snad podiví, s jakým záměrem vás přemlouvám, abyste vyměnili ústavu, která způsobila tak mnoho dobrého, za jinou, a proč jsem teď demokracii tak krásně vychválil, když při prvé příležitosti znovu obrátím a kárám a obviňuji současné poměry. 72. Já se ovšem pohoršuji i nad jednotlivci, pokud dělají jen něco málo správně a v mnohém chybují; domnívám se, že si počínají hůř, než se na ně sluší; a zvláště když se potomci vznešených rodin chovají sice o trochu lépe než vyhlášení ničemové, ale mnohem hůř než jejich otcové, tehdy je kárám a rád bych je přesvědčil, aby skoncovali s takovým způsobem života. 73. A stejné mínění mám i o veřejném životě; myslím, že bychom neměli být domýšliví a podléhat sebeuspokojení, jestliže uprostřed lidí posedlých šílenstvím dbáme lépe zákonů. Naopak, mělo by nás to mnohem více mrzet a měli bychom těžce nést, jsme-li horší než předkové. S jejich schopností totiž musíme soupeřit a ne s ničemností "třiceti", a to tím spíše, že je právě naším úkolem být nejlepšími ze všech.

74. A tuto myšlenku jsem nepronesl nyní poprvé, nýbrž již častokrát a před mnohými lidmi. Je mi totiž známo, že v různých krajích se rodí navzájem velmi odlišné druhy plodů, stromů i živočichů, příznačné pro ten který kraj, a že naše krajina je schopna rodit a

živit muže, kteří nejen že jsou nejnadanější k řemeslům, jednání i řečnictví, nýbrž velmi vynikají i mužností a statečností. 75. Důkazem mohou být právem dávné boje, které svedli s Amazonkami, Thráky a všemi Peloponésany, i nebezpečí za perských válek, v nichž zvítězili nad barbary jednak sami, jednak s Peloponésany v pozemních i námořních bitvách a zasloužili si nejvyšší pocty; kdyby se jim nebylo dostalo zcela vynikajících schopností, nebyli by nic takového dokázali.

76. Ať si však nikdo nemyslí, že tato chvála patří nám, nynějším občanům našeho státu! Právě naopak, takováto slova jsou oslavou těch, kteří jsou hodni vynikajících předků, ale obžalobou těch, kteří lehkomyslností a ničemností hanobí svůj ušlechtilý původ. A to děláme my, říkám to po pravdě; tak výborných schopností se nám dostalo, ale neuchránili jsme je, nýbrž propadli jsme bláznovství, zmatku a zločinným choutkám.

77. Ovšem budu-li sledovat důvody, proč kárat a obviňovat současné poměry, obávám se, že odbočím příliš daleko od námětu. Hovořil jsem o těchto věcech už dříve a budu o nich mluvit znovu, nepřesvědčím-li vás, abyste s podobnými prohřešky skoncovali. Proberu tedy stručně to, co jsem od začátku učinil předmětem výkladu, a uvolňuji místo těm, kteří ještě chtějí přispět svou radou v této otázce.

78. Budeme-li tedy řídit stát tak jako nyní, není možné, abychom nerozhodovali, neválčili, nežili, netrpěli a nedělali takřka všechno tak jako v nynějším a předcházejícím období. Z téhož důvodu však, změníme-li ústavu, budou naše poměry zřejmě takové, jaké byly za našich předků, protože z téže ústavy vždy

nutně vyplývá stejné nebo obdobné jednání. 79. Je tedy zapotřebí postavit vedle sebe ty nejvýznamnější ústavy a rozhodnout, kterou z nich si máme vybrat. A především zkoumejme, jak se chovali Řekové a barbaři k onomu zřízení a jak se teď chovají k nám, protože kdykoliv k nám tyto národy mají řádný vztah, přispívá to nemalou měrou k našemu rozkvětu. 80. Tedy Řekové, ti důvěřovali našim politikům v oné době natolik, že většina z nich dobrovolně vložila svůj osud do rukou našeho státu, a barbaři se zase tak zdržovali jakéhokoliv zásahu do řeckých záležitostí, že se ani neplavili s válečnými loďmi za Fasélidu ani netáhli s vojskem přes Halys, nýbrž zachovávali naprostý klid. 81. Teď však došly věci tak daleko, že ti první náš stát nenávidí a ti druzí námi pohrdají; o nenávisti Řeků jste slyšeli z úst samotných velitelů a jak o nás smýšlí král, to dal najevo v dopise, který poslal. 82. A dále ona spořádanost vychovala občany k takové statečnosti, že netrápili jeden druhého a v boji zvítězili nade všemi, kdo vtrhli do naší země. My jednáme zcela opačně: nemine dne, abychom si navzájem neškodili, a všechno, co se týká válčení, jsme zanedbali natolik, že se nám nechce jít ani na přehlídku, nedostaneme-li zaplaceno. 83. Co je však nejdůležitější, tehdy nikdo z občanů nepostrádal nutné obživy ani nehanobil stát žebráním u kolemjdoucích, nyní však je mnohem více chudých než majetných, a chudé je třeba chápat, jestliže se nijak nestarají o veřejné záležitosti, nýbrž hledí si toho, z čeho budou zase toho dne živi.

84. Nuže, napodobíme-li předky, zbavíme se tohoto zla a zachráníme nejen náš stát, nýbrž všechny Řeky. S tímto přesvědčením jsem vystoupil a pronesl tato slova. Uvažte všechno a hlasujte pro to, co podle vašeho mínění nejlépe prospěje státu.

POZNÁMKY

§ 6 barbaři zničili Athény - r. 480 př. n. l. za perských válek

zotročeni - r. 404 př. n. l. to žádali Korinťané a Thébané, srv. § 17

§ 8 nenávist Řeků i nepřátelství se strany krále - narážka na spojeneckou válku (357 - 355 př. n. l.), během níž athénský velitel Charés porazil r. 355 po boku odbojného satrapy Artabaza vojska perského krále Artaxerxa III; srv. § 81

§ 9 všechna města v Thrákii - od r. 357 př. n. l., kdy makedonský král Filip obsadil Amfipoli, byli s ním Athéňané ve válečném stavu. Filip postupně obsadil Pydnu, zničil Poteidaiu (356 př. n. l.) a uzavřel spolek s mocným Olynthem.

§ 10 přátele Thébanů - snad Messéňany a Megalopolíty, ohrožované Spartou dvakrát oslavili - jednou r. 355 př. n. l. po zprávě o Charétově vítězství nad Peršany, druhé není známo.

§ 11 výtečného jedince - nejspíš narážka na Konóna a Timothea

§ 12 po Konónově vítězství - r. 394 př. n. l. v bitvě u Knidu, která znamenala konec spartské nadvlády na moři

Timotheos - Ísokratův oblíbenec, vrchní velitel athénského vojska v letech 375 - 3 př. n. l.; srv. o něm též Ís. Antidose 108 - 113.

§ 14 duší obce - srv. Ís. Panath. 138

§ 16 Solón ... a Kleisthenés - srv. Ís. O spřežení 26 - 27 a Antidose 232

§ 22 úředníky nelosovali ... nýbrž předem vybírali - srv. Ís. Panath. 145; podle Plút. Aristeidés 22 zpřístupnil úřady všem občanům Aristeidés r. 479 př. n. l.

§ 24 neusilovali o cizí majetek - Ís. myslí pravděpodobně na nenáviděné udavače, sykofanty.

uměli ... vydělávat - srv. Ís. Antidose 24 a Paneg. 76

obživu ze státních peněz - příspěvek dostávali členové soudů, sněmu a rady a kromě toho všichni občané příspěvek na vstupné do divadla.

§ 29 později zavedené slavnosti - totiž ty, které po Solónovi zavedl sněm a jež byly kvůli pohoštění velmi oblíbené

obětovali jen z výtěžku pronájmu - Ísokratův výraz "apo misthómatón

ethyon" není zcela jasný

§ 34 soudcové si ... nepřipravují půdu - srv. Ís. Antidose 142-3

§ 35 nikdo nezatajoval jmění - srv. Ís. Atidose 159n

§ 38 co se týká výběru a prověřování - do dob Aristeidových (srv. pozn. k § 22) mohli být archonti pouze z 1. majetkové třídy tzv. pentakosiomedimnů, potom ze všech občanů, pocházejících ve 3 generacích z plnoprávných občanů; voleni byli losem.

§ 40 množství a přesnost zákonů - srv. Ís. Paneg. 78; Tac. Ann. 3, 27 hovoří corruptissima re publica plurimae leges

§ 45 filosofii - v Ísokr. pojetí, srv. Ís. Paneg. 47n a Antidose 181n

§ 48 kde teď tráví celé dny - srv. Ís. Antidose 286-7

§ 50 krátce před námi - narážka na reformu Efialtovu r. 462 př. n. l., kdy byl Areopag zbaven politických práv

§ 52 Řeky zachránili - totiž v perských válkách

§ 54 mnozí občané se sami domáhají ... vylosování - kvůli poplatku, srv. pozn. k § 24; srv. též Ís. O míru 130 a Antidose 152

§ 56 někteří - totiž Ísokratovi žáci, kterým své řeči obvykle před publikováním předčítal, srv. Ís. Filippos 18 a Panath. 233n

§ 58 navrhovatele - v originálu "syngrafeas", což je zřejmá narážka na období vlády oligarchického režimu v r. 411 př. n. l.

§ 59 takoví muži - totiž Solón a Kleisthenés, srv. § 16

§ 60 chválím rovnost a demokracii - srv. Ís. Panath. a Helena

§ 64 heléspontské loďstvo - na podzim r. 405 př. n. l. v bitvě u Aigospotamoi

ony známé pohromy - obsazení Athén spartským vojskem atd.

§ 65 sbor třiceti - r. 404 př. n. l., období hrůzovlády, srv. § 67 a Ís. Paneg. 113

uprchlíci - vypovězení a uprchlí demokraté pod vedením Thrasybúla

Konón zvítězil v námořní bitvě - srv. § 12; chronologie je tu velmi zhuštěna, o příchodu spartských vyslanců po bitvě u Knidu není nic známo.

§ 66 návštěvníci - srv. Ís. Paneg. 45, 133 a Antidose 227

§ 67 pěkně a spravedlivě - oslava amnestie z r. 403 př. n. l.

§ 69 za demokracie přišli - po bitvě u Leukter r. 371 př. n. l. vládnout spoluobčanům a sloužit nepřátelům - srv. Ís. Paneg. 111

§ 74 již častokrát - srv. zvl. Ís. O míru 94

§ 75 dávné boje - obvyklé thema všech oslavných řečí na Athény, též u Ís. časté, srv. zvl. Ís. Paneg. 54 - 71, Panath. 154 - 174 aj.

§ 77 už dříve - srv. Ís. O míru, zvl. 49n

§ 78 v předcházejícím období - po oslabení moci Areopagu

§ 80 dobrovolně vložila - jedná se o vznik prvého athénského námořního spolku r. 378 př. n. l., srv. Ís. O míru 76

Fasélis - hraniční město mezi Lykií a Pamfylií

Halys - řeka v M. Asii, hranice někdejší lydské říše

§ 81 v dopise - výhružný list perského krále Artaxerxa III po vítězství Charéta r. 355 př. n. l. (srv. pozn. k § 8) vyvolal v Athénách značné obavy.

§ 82 nedostaneme-li zaplaceno - o tomto druhu poplatků není odjinud nic známo

§ 84 zachráníme ... všechny Řeky - před perským nebezpečím; Ís. burcoval po celý život Řeky do boje proti Persii.

A. Frolíková

K OSOBNOSTI PAUSANIOVĚ

Zamyslíme-li se nad postavou autora rozsáhlého spisu Periégésis tés Hellados a zkoumáme-li literaturu o něm, vidíme, že naše vědomosti o Pausaniovi jako spisovateli jsou velmi kusé. Jen stručně si připomeňme, že nebyl Řek v našem slova smyslu, že pocházel z Malé Asie, a to z okolí hory Sipylu (dn. Manisa dagh) - snad z Magnésie, snad z Pergamu - a že své dílo skládal nejspíše v sedmdesátých letech II. st. n. l. Soudobé zprávy o Pausaniovi mlčí, a tak čerpat jakékoli údaje o jeho osobnosti je možno pouze z pramene nejspolehlivějšího, z vlastního díla. Nechci se šířit v tomto pojednání o problému Pausaniova původu ani o době vzniku jednotlivých knih. Toto téma nejnověji obšírně a výborně zpracoval Ernst Meyer k II. vydání překladu Pausaniova spisu (Pausanias' Beschreibung Griechenlands, Curych 1967). V následujícím se pokusím nastínit Pausaniovu osobnost, jak se projevuje v jeho díle.

Hlavním rysem Pausaniovy povahy je velký zájem o řecký dávnověk, především o období, jemuž dnes říkáme klasické a helénistické. Od těchto dob, zejména od období klasického, byl Pausaniás vzdálen již několik století. I když se na svých cestách po Řecku setkával s hmotným úpadkem kulturních památek - nejeden chrám známe z jeho popisu již ve stavu zříceniny, obvykle beze střechy a sochy božstva - přece spatřil ještě dost, aby mohl svým krajanům a všem navštěvovatelům Řecka, tehdy nevýznamné provincie římského impéria, podrobně popsat kdejakou pozoruhodnost. Jeho zájem se nesl dvěma směry: politickým a náboženským.

V politickém uspořádání někdejšího svobodného Řecka se Pausaniás stavěl na stranu demokratického městského zřízení, jaké mu zosobňovala athénská ústava. Athény byly pro něho symbolem klasického zřízení (IV, 8) a v jejich obyvatelích viděl dost nekriticky laskavé lidi (I, 17). Statečnost a lásku k vlasti si cenil nejvýše z lidských ctností a v historii popisovaných lokalit se zálibou předváděl život a zásluhy těch, o nichž se domníval, že prospěli svému městu, zejména, když šlo o obranu proti nepříteli. To jsou příběhy Epameinóndovy (IV, 26, 27, 31, 32, IX, 12 - 15), Filopoimenovy (VIII, 49 - 51) a další a další, zejména však překrásný příběh messénského hrdiny Aristomena (IV, 14 - 23), zaznamenaný velmi podrobně podle starších, dnes nezachovaných pramenů. K chvále Pausaniově budiž poznamenáno, že se i k Lakedaimoňanům choval spravedlivě - i když k nim rozhodně nechoval sympatie - a dovedl ocenit statečnost. O králi Leónidovi mluví takto s pochvalou: "Mnoho bojů se strhlo mezi Řeky a cizinci, ale na prstech by bylo možno spočítat, kdy se statečnost jednoho muže rozzářila do takové slávy, jako hrdinství Achilleovo před Íliem a Miltiadovo na Marathónu. Podle mého názoru převýšil však čin Leónidův skutky současné i ty dávno minulé." (III, 4).

Přes všechnu tu chválu statečnosti a obětavosti jednotlivce pro rodnou zemi či obec je si vědom občasné marnosti boje proti přesile, ať jde o celek (smutný osud achajského národa v přesile proti římské politice VII, 6 - 17) anebo o jednotlivce. V závěru vyprávění o Démosthenovi končí rezignovaně slovy: "Zdá se mi správný názor, že ten, kdo se příliš horlivě věnoval veřejné činnosti a s přehnanou důvěrou řídil záležitosti lidu, neskončil nikdy dobře" (I, 8).

Zajímavý je vztah Pausania k Římanům. Milovníka svobodného Řecka nezajímají pochopitelně římské památky na území Hellénů, i když se občas nevyhne zmínce, že některý votivní dar pochází od Římanů nebo že se v tom kterém chrámu vyskytují sochy římských císařů. Památky Říma, jež dobře znal, mu slouží ke srovnání s podobnou památkou v Řecku. Vcelku však má k Římanům velmi chladný vztah, zejména k těm dávným, jež právem považuje za ničitele řecké samostatnosti. Tím spíše zaráží, že v knize VIII., 46. kap. omlouvá značně naivním způsobem císaře Augusta za jeho krádež soch, ačkoli Nerona, teatrálního obdivovatele Řeků, za podobnou věc kárá (V, 26, V, 28, IX, 27, X, 19). Pravděpodobně rozlišuje mezi Římany starší doby a současným vladařským domem, kdy se při chvále císaře Antonina Pia a Hadriana projevuje jako loajální občan světové říše (VIII, 43).

Zajímavé jsou Pausaniovy náboženské názory. V jeho povaze se střídají dva základní rysy, které se zdají být dobrým ukazatelem pro mentalitu lidí tehdejší doby: spor víry a realismu. Popatřme nejprve na Pausania, uvažujícího i přes víru v nesmrtelnost duše (ostatně poněkud zdrženlivou - IV, 32) téměř realisticky. Tak zamítá obvyklý výklad celé řady bájí. Protože jde o báje udržované tradicí, snaží se aspoň je přijatelně vysvětlit, i když už jim sám nevěří. Takový je výklad o Minotaurovi (I, 24), o Stymfalských ptácích (VIII, 22), o vodní sani (II, 37), o Gigantech (VIII, 29), o smrti Aktaiónově (IX, 2), o Kallistó (VIII, 3), o příčině smrti Narkissovy (IX, 31), o Orfeovi (IX, 30) a jiných. Nevěří v možnost přeměny člověka ve vlka (VI, 8) nebo ptáka (I, 30), nevěří dokonce v podsvětí, sídlo bohů (III, 25). I když je při navštěvování řeckých památek velmi horlivý a nevynechá jedinou příležitost dozvědět se od místních znal-

ců a průvodců vše zajímavé, ponechává si i právo na kritiku, o níž se také velmi často pokouší. Nevěrohodným zkazkám se vyhýbá (II, 17, II, 21, II, 23, V, 1, VI, 3 aj.). Občas si upraví výklad podle vlastního názoru jako v případě vzniku oční choroby Thamyridovy: "Prodikos ... prohlašuje, že Thamyrida postihl trest za vychloubání nad Músami. Já naopak soudím, že přišel o zrak chorobou; totéž se později také přihodilo Homérovi" (IV, 33). Stejně tak po svém vykládá o příčině vzniku zápachu v řece Anigru: "Jsem přesvědčen, že zápach Anigru pochází od složení půdy, kterou voda vychází na povrch .... Někteří z Řeků vykládají, že prý ... Kentaur Pylénór, postřelený Hérákleem, uprchl, jsa poraněn, v této vodě prý si omyl ránu, a tak prý dračí jed zavinil zápach v Anigru. Jiní zase uvádějí nepříjemnou vlastnost řeky ve vztah s Melampodem, synem Amythaónovým, který sem odhodil očistné prostředky po obřadu s dcerami Proitovými" (V, 5).

S těmito realistickými názory na některé báje kontrastuje celkové náboženské Pausaniovo smýšlení. Je s podivem, že se ve II. století n. l., v době vzniku a zániku rozmanitých kultů, vyskytne člověk - a jistě ne osamocený - který je prodchnut zbožnou úctou k řeckým božstvům, jejichž chrámy vidí dost často v rozvalinách. Z Pausaniova díla víme dobře, odkud pramení tato úcta. Autor je nadšeným účastníkem eleúsínských mystérií a respektování jejich tajemství považuje za přední náboženský příkaz. Popis Eleusíny je tedy velmi chudý a kdykoli se v textu naskytne něco, co má vztah k tomuto posvátnému místu, hned se autor vymlouvá na sen, který mu zakazuje dále mluvit (I, 14, I, 37, I, 38, II, 3, IV, 33 aj.). Božská přítomnost se mu zdá nejzřejmější v Eleusíně a Olympii: "Mnoho lze spatřit mezi Řeky a také uslyšet, co

si zasluhuje obdivu, avšak při mysteriích v Eleusíně a olympijském závodu je nejvíce patrná boží péče" (V, 10). Utajení obřadů jiných božstev (I, 24, II, 17, V, 15, IX, 25) se stalo asi na výslovně přání či upozornění místního informátora a Pausanias je vždy ochotně respektoval. V záplavě popisovaných kultů je to ovšem malé procento, většinou popisuje podrobně vše, co ho zaujalo v historii kultu místního božstva (způsob věštění v Trofóniově věštírně v Lebadeii zabírá bezmála tři kapitoly, IX 37, 39, 40). Úcta k soše boha nebo bohyně, jako lidskému výtvoru, je rozkolísaná. V případě sochy Artemidy Taurské přenáší krvavý kult přímo na sochu: "Tak tedy zanechaly taurské oběti v oné bohyni touhu po krvi" (III, 16). Naproti tomu mstít se bohyni na její soše považuje za směšné (III, 15). Neznáme Pausaniův život, ale právě v náboženském smýšlení se prozrazuje jako Řek maloasijského původu. Vedle eleusínských mysterií, které na něho nejvíce zapůsobily, je oddaným ctitelem efeské Artemidy a Tychy, jejíž kult byl oblíben ve všech větších městech na východě římské říše již od dob helénistických. Ve IV. knize, 30. kapitole se dokonce pokouší o historii jejího kultu.

S věštbami se Pausaniás vypořádává zdrženlivým způsobem. Dávným věštbám, odesílaným z Delf, věří bez uvažování (V, 7, VII, 8 a jinde) a sám na četných příkladech dokazuje, jak věštby ovládaly veřejné i soukromé dění v antickém Řecku. Většinu věšteb uchoval právě on ve svém spise. K dárcům jiných věšteb se staví skepticky (I, 34), že pak je člověk zcela ponechán na pospas osudu, který mu není vždy nakloněn (II, 33, IV, 9), je typické pro myšlení antického člověka. Krásným morálním rysem je zdůrazňování ušlechtilých skutků, Kdo koná opak, toho podle Pausaniova přesvědčení stihne

nevyhnutelný trest bohů dříve nebo později. Tato neochvějná víra se táhne celým dílem a je dokazována na nesčetných příkladech. Tak je to v případě Sparťana Glauka a jeho křivé přísahy (II, 18), spartského krále Kleomena a jeho bezbožných skutků (III, 4), Mithradata a jeho vojevůdců, kteří vyplenili Délos (III, 23), především pak Arkaďanů, jež postihla smrt za zradu u Chairóneie (VII, 15), a Filippa Makedonského pro jeho skutky (VIII, 7).

Závěrem je třeba uvést ještě několik názorů, jež dokreslují morální profil autora Periégése. Na rozdíl od souvěkovců, kteří dobrovolným odchodem ze života dost často řešili těžké problémy svého života, odsuzuje sebevraždu těmito rozhodnými slovy: "zapálil si hranici a vrhl se živý do plamenů (Tímanthés). Kdykoli však lidé něco podobného provedli či v budoucnu provedou, přisuzuji takové podnikání spíše záchvatu šílenství než odvaze" (VI, 8).

Na lidské štěstí pohlíží skepticky. Zbožné lidi sice podle jeho názoru provází štěstěna (I, 17), ale v trvalou přízeň štěstí nevěří: "V Psófídě jsem uslyšel o muži Aglaovi, který žil za časů lydského krále Kroisa, že byl totiž po celý život šťastný. To mě nepřesvědčilo o pravdě. Některého člověka může potkat méně zla než jeho vrstevníky, tak jako některou loď napadají bouře méně než jiné. Stejně však není možné najít člověka, který by vždy stál mimo pohromy, jako nelze najít loď, která by znala jen příznivé počasí" (VIII, 24).

Stejně je skeptický jeho názor na lásku. Je si sice vědom veliké moci milostného citu a opravdovou lásku považuje dokonce za největší štěstí, které má cenu i lidského života: "jediná věc u člověka, která

má cenu života, je dosažené štěstí v lásce" (VII, 19). Je si však vědom, že často zaslepená vášeň vede lidi do záhuby (I, 10), a zázračnou vodu, která dovede léčit lásku, považuje za drahocennou věc: "Slyšel jsem ... že voda Selemnu poskytuje mužům i ženám lék proti lásce. Kdo se v té řece vykoupe, zapomene prý na lásku. Je-li ta řeč pravdivá, pak by voda Selemnu byla pro lidi cennější nad všechny poklady světa" (VII, 23).

A tak vyvstává alespoň zhruba narýsovaný obraz člověka, který si dovedl utvořit i přes svou hlubokou víru a zbožnost realistický názor tam, kde nesouhlasil s předkládanou legendou. Jeho morální profil se projevuje tam, kde se utkává právo s bezprávím, bezbožnost s pravdou, kde vítězí statečnost a láska k vlastnímu národu. Tato poslední je mu vším. Že je nesmírně zvědavý, často pověrčivý, že leckdy svádí lidské jednání na osud, že si občas neví rady s některými náboženskými podivnostmi, to lze omluvit pozdní dobou pisatelova století, kdy láska k někdejší řecké slávě a jejím památkám byla už dávno anachronismem.

H. Businská

DVA LISTY MATOUŠE COLLINA Z ROKU 1554

Matouš Collinus patřil v čtyřicátých až šedesátých letech 16. století k vedoucím postavám českého literárního života. Pozornost, která se v dějinách naší literatury věnuje jeho spisům a korespondenci, je proto oprávněná [1]. Důležité jsou zvláště listy, poněvadž umožňují důvěrně poznat Collinovy přátele i odpůrce a vůbec celou atmosféru, v níž vznikalo jeho literární dílo. Na tomto místě máme v úmyslu rozšířit dvěma dosud neznámými listy dosavadní znalosti o písemných stycích mezi Collinem, Melanchthonem a Camerariem. Na prvním místě (I) jde o dosud neuveřejněný Collinův list Filipu Melanchthonovi z 11. dubna 1554, na místě druhém (II) o Collinův list profesoru lipské university Jáchymu Camerariovi z 24. září téhož roku [2]. V obou případech doprovázejí texty příslušné komentáře, v kterých se podává výklad o jednotlivých podrobnostech.

Když začal Ferdinand I. r. 1554 v Čechách provádět ostřejší opatření proti novoutrakvistům, zhoršilo se i postavení Collinovo. Vyplývá to nejen ze soudobé Collinovy korespondence s Nydbruckem [3], nýbrž i z jeho níže otištěného listu Melanchthonovi, v němž si stěžuje na nepřátelství staroutrakvistů (nostri rasi), především asi Havla Gelasta, Pavla Bydžovského a Jindřicha Dvorského z Helfenburku, kteří se proti němu obraceli již od čtyřicátých let. Také opatření, k nimž došlo r. 1554 proti lutersky orientovaným kněžím, nemohla vzbuzovat u Collina žádné naděje a byla asi zdrojem pesimismu, jímž se vyznačuje závěr jeho listu Camerariovi [4]. Snad na něj zapůsobilo i morové onemocnění, s nímž tehdy zápasila jeho žena [5].

Pokud jde o Collinovu biografii, je první list /I/ cenný tím, že dovoluje poznat nejen dalšího Collinova příznivce mezi pražskými měšťany (Nikodem z Paumberka), nýbrž i dalšího žáka jeho soukromé školy (Adalbert Humpolec z Prostiboře); list dále podává cenné informace pro poznání spletitých rodinných svazků, které spojovaly rodinu Jakuba Fikara z Vratu s jinými pražskými erbovními rodinami. Slova o vzájemných stycích mezi Collinem a Melanchthonem dále rozšiřují doklady, které o tom existovaly již z dřívější doby. Totéž lze říci také o zmínce, týkající se Tadeáše Hájka, neboť i jeho styky s Melanchthonem a Collinem byly již dříve známy [6]. Důležitý je dále doklad o Collinově vlasteneckém smýšlení, které jej spojuje na jedné straně s Václavem Píseckým a na druhé straně s Janem Šentygarem, mladšími básníky družiny Jana staršího Hodějovského a s Janem Kocínem [7].

Druhý list Collinův /II/ se svým významem blíží listu prvnímu. Ačkoliv jsme totiž o písemném spojení Matouše Collina s Jáchymem Camerariem věděli, chyběly pro ně dosud konkrétní doklady [8]. Přináší je teprve dopis Collinův z podzimu 1554, jenž je zde otištěn. Na jeho základě lze nyní říci, že také s Camerariem pěstoval Collinus obdobné styky jako s Camerariovým důvěrným přítelem Melanchthonem - tázal se na radu o různých věcech učitelské praxe, posílal k němu studenty a sděloval mu své poznatky o současném politickém a náboženském vývoji v Čechách. Významný je pro nás úsek dopisu, v němž se Collinus zmiňuje o nesnázích s doručením dopisu Zikmunda Gelenia, a to nejen pro jméno vynikajícího českého filologa, nýbrž i pro poznání jedné z cest, jíž se asi jeho korespondence dostávala do Čech.

Ediční poznámka.-E caudata, jíž Collinus soustavně v obou dopisech užil, je zde z praktických důvodů transkribována dvojhláskou ae. Také Collinův humanistický usus v psaní velkých písmen (Alta urbs Pragensis, Ecclesia apod.) a v interpunkci je přizpůsoben běžným edičním zásadám. Text prvního dopisu /I/ se důsledně přidržuje opisu, který jsem měl k disposici. Adresa u tohoto listu chybí. O zčásti porušeném Collinově listu Camerariovi podává svědectví obrazová příloha.

POZNÁMKY

1) Srov. Dějiny české literatury 1, Praha 1959, str. 326n a str. 334; podrobně Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě (nadále: Rukověť) 1, Praha 1966, str. 416 - 451.

2) Collinův list Filipu Melanchthonovi mi laskavě postoupil k vydání dr. Heinz Scheible, vedoucí heidelberského střediska pro vydávání Melanchthonova díla. Dnešní uložení originálu je podle jeho sdělení neznámé. - Originál Collinova listu Jáchymu Camerariovi je uložen v mnichovské Státní knihovně (Bayerische Staatsbibliothek) Clm 10 363 Nr. 18.

3) Srov. F. Menčík, Dopisy M. Matouše Kollína z Chotěřiny a jeho přátel ke Kašparovi z Nydbrucka ..., Praha 1914, str. 37nn.

4) Srov. Rukověť 1, str. 419; R. Říčan, Melanchthon und die böhmischen Länder (v sborníku Philipp Melanchthon, Humanist, Reformator, Praeceptor Germaniae, Berlín 1963), str. 248. - V. V. Tomek, Dějepis m. Prahy 12, Praha 1901, str. 52n.

5) Srov. níže str.

6) Rukověť 1, str. 419 a Rukověť 2, str. 248.

7) Srov. J. Hejnic, Dva humanisté v roce 1547. Rozpravy ČSAV, řada společenských věd 67 /1957/, sešit 7, str. 28nn; týž, Bohemikum zdánlivě nebohemikální. Vědecké informace ZK ČSAV 1973 - Suplement 3, str. 5 nn.

8) Srov. Rukověť 1, str. 420.

I

S. D.

Hic Magister Nicodemus [1], qui hasce meas tibi offert, chariss(ime) d. praeceptor, singulari est mihi coniunctus amicitia et locum in nostra Antiqua Urbe Pragensi habet honestum non solum inter cives, verum etiam in senatu, ubi secretarii fungitur officio ab annis iam compluribus. Qui quia cum de universo studiorum genere, tum de religionis christianae dogmatis non modo opinionem habet praeclaram, sed etiam iudicium docto ac pio homine dignum, ideo autor esse non destitit suo privigno Adalberto, quem iam secum istuc adducit [2], ut studia literarum sectari ac continuare pergeret, quam diutissime posset. Itaque et antea providit adolescenti praeceptores, a quibus prima artium et linguarum elementa disceret, et nunc eadem erga ipsum pietate affectus deducit eum in vestram academiam, ut sub aliquo pio ac erudito praeceptore studia sua puerilia confirmare et altiorem in eis profectum facere possit. Delegit autem ille vestram potissimum academiam suo privigno magistram partim tua causa, quippe cuius nomen celebre unice admiratur, partim propter puriorem pietatis doctrinam, quam ecclesiae vestrae istic profitentur, ex quorum utroque non dubitat ad hunc adolescentem magnam utilitatem esse redituram. Cum igitur honestum sit M. Nicodemi consilium susceptae ad vos peregrinationis, commendo eum tibi, chariss(ime) d. praeceptor, ac oro, ut consilio tuo ipsum velis adiuvare in dispiciendo aliquo praeceptore, cui utiliter privignum suum erudiendum tradere posset. Mihi non constat, qui hoc tempore istic privatas scholas cum aliqua laude administrent, alioqui te noluissem ea de re solicitare contentus id unum saltem a te pete-

re, ut hunc amicum meum M. Nicodemum inter notos tuos velis habere ac privignum ipsius collocare inter eos scholasticos, qui in publicis tuis praelectionibus tibi in conspectu esse coguntur et quandoque etiam ad interrogata tua respondere. Ego M. Nicodemo meam dixi sententiam ac suffragium de deligendo privato praeceptore adolescenti Adalberto vel d. Paulo Ebero vel tuo genero d. Peucero [3], si tamen illi privatim aliquos doceant et habeant in convictu. Adolescens ipse est ex honesta familia natus, patrem habuit olim florente adhuc repub(lica) Pragensi marschalcum [4], ut vocant, senatus Antiquae Urbis, patruum item virum in patriis legibus exercitatissimum, qui aliis annis gessit officium vicenotariatus regni nostri Boiemici [5], et avus eius maternus, princeps olim senatus Pragensis, post illam miserabilem cladem patriae vitam iussu monarchae nostri amisit [6]. Nec videtur Adalbertus a suis maioribus degeneraturus, nam modestus est et diligentiam in discendo adhibet studioso dignam, nisi quod discendae Germanicae linguae gratia hinc alio ablegatus literaria studia aliquantulum neglexerit et ita in eis minus quam pro sua aetate promoverit. Vixit in mea privata schola mecum annum et trimestre. Quicquid ei praestiteris ad promovenda studia ipsius, id non tam ipsi, quam patri, quam mihi etiam longe gratissimum erit. Illud etiam oblitus sum significare de adolescente Adalberto, nimirum ipsum exuisse in nostra academia mores beanicos, ut vocant, ac deposuisse in hirco, et ob id non debebit a scholasticis pro beano irrideri.

Literas tuas ipse obtuli d. Grispegio [7], quas non solum isto tempore, sed post etiam duabus vicibus intellexi ei gratiores longe accidisse, quam ullae unquam regales literae ei accidere gratae potuerint. Legit mihi etiam ipsas literas cum summa laudum tuarum praedicatione, qua lectionem literarum subinde

interrumpebat. In periculo illo regnorum vicinorum ad exitum tendentium, de quo scripsisti, plurimum immorabatur et verba ista pluries repetebat inquiens sibi in alta infigi mente istud tuum vaticinium. Ad tuam mei commendationem respondit amanter se tum vitam quoque suam esse deserturum, quando me deseruerit [8], si quae necessitates ingruerint. Postremo iussit me tibi suo nomine plurimam dicere salutem ac sua officia prolixe tibi deferre hoc addens: "tametsi scio ipsum non indigere illis ipsis officiis". Significavit quoque mihi de suis quibusdam cogitationibus, quas suscipit de restauranda per regem nostrum academia Pragensi et vult anniti, ut ea reformatio per te fiat [9], quod faxit aeternus Deus.

Ego, chariss(ime) d. praeceptor, tibi ago gratias immortales pro ista tua mei apud tantum virum commendatione, quam scio mihi plurimum profuturam cum auxilio opt(imi) max(imi) Dei. Ago item gratias pro censura, quam fecisti de meo poemate, quod si quando animus erit edere, edam libentius eo, quod a te iam sit probatum [10]. Nostri rasi quid reprehendant in meis scriptis, quaeris [11]. Dicam uno verbo omnia, quia nihil ipsis placet, nisi quod ipsi sentiunt et mordicus retinent in suis ecclesiis indoctis. Pro pagellis ago tibi gratias [12]. Nunc nihil habeo, quod tibi vicissim mittam. Iucundissimum auditu mihi accidit, quod scripsisti de celebranda nostra Boiemia [13]. Ego antea tibi occasionem eius rei ostenderam, sed puto te eam amisisse. Nuper ex quodam bono viro accepi veteres Boiemos in militiam proficisci volentes solitos obstringi iuramento gravi ad haec duo potissimum, cum quod non essent templa depraedaturi et quod essent sexui muliebri et aetati puerili parsuri nec ulla ratione eos violaturi, quod ideo tibi duxi significandum, si quid scripseris

de nostra gente, ut id quoque per occasionem inseras, si videbitur tibi. Mihi enim dignum memoria esse videtur.

Bene ac feliciter vale, chariss(ime) d. praeceptor patris in loco colendissime. Thaddaeus monitus a me, ut tibi rescriberet, respondit sibi nunc ocium non suppetere [14]. Pragae 3. Idus Aprilis anno 1554.

Matth(aeus) Collinus

KOMENTÁŘ

1) M. Nikodem Chotěbořský, od 8. 9. 1546 "z Paumberka" (A. Sedláček, Českomoravská heraldika 2, Praha 1925, str. 618), bakalářem se stal na pražské universitě r. 1543 (U. magistratus civilis iure debeat pietatis studia humanioresque literas tueri ac promovere nec ne?, srov. Praha UK XXIII D 217, f. 43v), magistrem tamtéž r. 1545 (U. ingrati poena capitali sint puniendi, an minime?, srov. Praha UK XXIII D 217, f. 46v). Krátce poté se oženil s Annou z Vratu (dcera Jakuba Fikara z Vratu a Mandaleny od Stříbrných kos; v prvním manželství žila s Ladislavem Humpolcem z Prostiboře, zemřelým r. 1542) a 26. 3. 1546 přijal měšťanské právo na Starém Městě pražském (J. Teige, Almanach m. Prahy 7, 1904, str. 75). Vyženil poměrně značný majetek, mimo jiné v Michalské čtvrti dům "U sviní" (= Kožní ulice č. 474), srov. F. Ruth, Kronika král. Prahy 2, Praha 1904, str. 609 (kde je však omylem uvedeno domovní číslo 454 místo 474). Zastával místo radního písaře (Praha AMP 2136, f. XXIVr: "p. Mistr Nikodem z Paumbergka, písař radní", k 7. 9. 1551), později kancléře Starého Města pražského. Po smrti Anny z Vratu (+ před 5. 8. 1557) se oženil s Aneţkou z Vlkanova a po její smrti s Lucií, dcerou Jana Hada z Proseče. "Smlúvy svatební mezi ... Janem Hadem z Proseče,

měšťěnínem Starého Města pražského a panem Mistrem Nykodemem z Paumbergka", týkající se tohoto třetího Nikodemova sňatku, byly uzavřeny 15. 11. 1569 (Praha AMP 2136, f. LXVIIIv - LXIXr). Nikodem z Paumberka kšaftoval 8. 9. 1574 (Praha AMP 2120, f. 153r - 156r). Zemřel 15. 11. 1574. Vzpomínku mu věnoval Prokop Lupáč, Rerum Boemicarum Ephemeris (1584), k XV. Novemb.: A. D. 1574 obiit vir de rep. bene meritus Mag. Nicodemus a Paumberga, patria Chotieborenus etc. Eius istud est epitaphium:

Pragensis studii tituli sub honore Magister
Antiqua civis scribaque in Urbe fuit:
Eiusdem multis quoque cancellarius annis
conscriptosque patres inter ad usque obitum.
Hic a Pamberga tumulatur Nicaodemus,
coniugibus coniux appositus geminis.
Posthuma fama viri virtusque exempta sepulchro
vivit et in Christo mens rediviva cluit.
Th(omas) M(itis) Lym(usaeus).

S první ženou Annou z Vratu měl M. Nikodém z Paumberka dceru Annu (o ní níže na pozn. 4). Kromě ní je v pramenech zmínka o pastorku Albrechtovi, který pocházel z prvního manželství Anny z Vratu s Ladislavem Humpolcem z Prostiboře. Albrecht byl mrtev pravděpodobně již r. 1557 (srov. níže pozn. 2), dcera Anna nežila již r. 1574, poněvadž se M. Nikodem v svém kšaftu zmiňoval pouze o výbavě, která zbyla po jeho první ženě Anně z Vratu, kdežto při zmínce o druhé ženě Aneţce z Vlkanova uvedl, že s ní měl syny Jana Burjana, Václava (o něm viz Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě 4, Praha 1973, str. 114n) a dceru Marušku. S třetí ženou Lucií zplodil pak děti Jana a Martu. Po Nikodemově smrti se vdova Lucie provdala za Petra Nerhoffa.

O M. Nikodemovi z Paumberka se zmínil Jan Campanus, Calendarium beneficiorum (1616, vydal K. Hrdina, Praha 1949,

str. 22 = 43), který jej uvádí mezi dobrodinci pražské university, srov. též Z. Winter, O životě na vysokých školách pražských ..., Praha 1899, str. 377 a 380; týž, Děje vysokých škol pražských, Praha 1897, str. 68. V své závěti pamatoval M. Nikodem také na školu v rodné Chotěboři, na jejíž stavbu odkázal 100 kop gr., srov. Z. Winter, Život a učení na partikulárních školách v Čechách ..., Praha 1901, str. 117. Část majetku věnoval i svým bratřím "Jeremiášovi, Mikulášovi, Pavlovi a Jeronymovi do Chotěboře". K Nikodemovým přátelům patřil dále Sixt z Ottersdorfu, dr. Gabriel Svěchin z Paumberka ("pan strejc muoj") a M. Matěj Bydžovský z Aventinu, které také ustanovil s Janem Hadem z Proseče za poručníky svého kšaftu. Z výše otištěného listu Collinova vyplývá, že k Nikodemovým přátelům patřil i Matouš Collinus. Tento fakt, jakož i Collinova slova de religionis christianae dogmatis ... opinionem habet praeclaram svědčí o tom, že Nikodem z Paumberka patřil k novoutrakvistům.

2) Zde jmenovaný Adalbert byl synem Ladislava Humpolce z Prostiboře a jeho ženy Anny z Vratu (o nich níže pozn. 4). V své poslední vůli z 25. 10. 1542 na něj jeho otec Ladislav Humpolec pamatoval zvláštním ustanovením: "Syn muoj Albrecht aby při mateři byl, co by málo povyrostl, a když by pachole bylo, že by se mohl učiti, aby jej dala učiti, pokudž potřebu uzná ..." (Praha AMP 2142, f. w VIIv - w VIIIr). Pro M. Nikodema z Paumberka, který se stal nevlastním otcem Albrechtovým, je příznačné, že se snažil svému nevlastnímu synu zajistit opravdu dobré vzdělání: jak vyplývá z výše otištěného dopisu, navštěvoval soukromou školu Collinovu a začal též studovat na pražské universitě. Další vzdělání měl získat na universitě ve Vitenberku, kde byl 2. 5. 1554 zapsán jako "Albertus Humpoletz prostiborcensis" (C. E. Foerstemann, Album academiae Vitebergensis 1, Lipsiae 1841, str. 292). O jeho dalších osudech není nic známo. Poněvadž se o něm Mandalena od Stříbrných kos, matka Anny z Vratu, v své závěti r. 1557 nezmínila, nelze vyloučit, že již tehdy nebyl na živu.

3) O Eberovi (1511-69) srov. Neue deutsche Biographie 4, Berlin 1959, str. 225. K. Schottenloher, Bibliographie zur deutschen Geschichte im Zeitalter der Glaubensspaltung 1, Leipzig 1933, č. 5126. Matouš Collinus s ním udržoval písemné spojení, srov. D. Martínková, Listy filologické - Eunomia 4 (1960), str. 70 - 74. O Peucerovi (1525 - 1602) srov. E. Benz, Wittenberg und Byzanz, München 1971, str. 129 - 140; K. Schottenloher, op. cit. 2, Leipzig 1935, č. 17 132nn.

4) Otec Adalbertův se jmenoval Ladislav Humpolec z Prostiboře a byl v letech 1537 - 1539 konšelem a r. 1542 maršálkem rady staroměstské, srov. V. V. Tomek, Dějepis m. Prahy 11, Praha 1897, str. 416 a 418. Kšaftoval 25. 10. 1542, zemřel před 7. 12. téhož roku, kdy byl jeho kšaft v městské radě otevřen a potvrzen (Praha AMP 2142, f. w VIIv - w VIIr). Mocným poručníkem své poslední vůle učinil svého "milého bratra Voldřicha z Prostiboře na Lochovicích". Pamatoval v něm mj. i na svého syna Albrechta (viz výše pozn. 2) a na svou ženu Annu z Vratu. Z poslední vůle dále vyplývá, že Ladislav Humpolec vlastnil dům "U sviní", druhý dům "podlé Osluo na rohu ležící" a vinici na Petříně; zmiňuje se dále o "službě u pánuov Pražan, teď o svaté Barboře (= 4. 12.) bude za tři léta zadržalé, učiní puoldruhého sta kop". Šlo asi o plat maršálkovský od listopadu 1539. - Obrat florente adhuc republica Pragensi svědčí o tom, že Collinus naráží na události, k nimž došlo před rokem 1547.

Manželka Ladislava Humpolce z Prostiboře a matka Adalbertova Anna z Vratu byla dcera Jakuba Fikara z Vratu a Mandaleny od Stříbrných kos. Dne 5. 8. 1557, kdy její matka kšaftovala (Praha AMP 2142, f. dd VIv - dd VIIv), byla již Anna mrtva. Nejspíše proto Mandalena pamatovala pouze na svou stejnojmennou vnučku, která vzešla z druhého manželství Anny z Vratu s M. Nikodemem z Paumberka: "Anně vnučce mé a dceři pana Mistra Nykodema táž Lidmila (Hošková, roz. z Vratu, sestra Anny z Vratu, universální dědička) aby 200 kop míš. vyplniti z statku ze všeho povinna byla."

5) Je zde míněn bratr Ladislavův Oldřich Humpolec z Prostiboře. Pocházel podobně jako Ladislav ze staré pražské erbovní rodiny. Narodil se na sklonku 15. století, bakalářem se stal r. 1520, magistrem r. 1522, poté (r. 1530) byl písařem komorního soudu, r. 1545 místopísařem Království českého, r. 1547 prostředkoval mezi Pražany a králem Ferdinandem I. Od roku 1548 pracoval spolu s několika jinými znalci o napravení zřízení zemského. Nová kodifikace byla 1. 10. 1549 sněmem schválena a vložena do desek zemských. Oldřich dostal pak 12. 10. 1549 od krále výsadu, že po deset let nikdo mimo něho nesmí tisknout "Práva a zřízení zemská Království českého", která Oldřich Humpolec r. 1550 v Praze vydal, srov. Knihopis, č. 14 316; Ottův slovník naučný 11, Praha 1897, str. 883; V. V. Tomek, Dějepis m. Prahy 11, Praha 1897, str. 384 a 12, Praha 1901, str. 16.

6) Collinus nepřímo naráží na popravu Jakuba Fikara z Vratu, který byl spolu s Mandalenou od Stříbrných kos otcem Anny z Vratu a dědem Adalberta (Albrechta) Humpolce s matčiny strany. Jakub Fikar z Vratu se narodil r. 1477, r. 1517 byl menším písařem radním, v letech 1519 - 1526 prvním písařem radním na Starém Městě pražském. R. 1527 tam zasedal v městské radě, r. 1528 jej Ferdinand I. jmenoval předním purkmistrem Starého města pražského, r. 1538 se stal z královy vůle dvorním sudím královských měst. Dne 22. 8. 1547 byl na rozkaz Ferdinanda I. popraven v Praze na Hradčanech, poněvadž během stavovského povstání nehájil královské zájmy, srov. Ottův slovník naučný 9, Praha 1895, str. 192; V. V. Tomek, Dějepis m. Prahy 11, Praha 1897, str. 410.

7) Zde uvedený list Melanchthonův není znám. Srov. Corp. Ref. 8, č. 5556 a 5618, kde jsou další doklady o spojení mezi Melanchthonem a Griespekem.

8) Matouš Collinus udržoval s Florianem Griespekem přátelské styky již od roku 1550, srov. Rukověť 2, Praha 1966, str. 230.

9) Pokusy o reformu pražské akademie musily být v běhu již od roku 1550, srov. skladbu Martina Hannona, Epistola Academiae Pragensis z roku 1550 (Rukověť 2, str. 261 n). Okolo r. 1554 chystal při téže příležitosti obdobnou, dnes nedochovanou báseň "Academia Pragensis captiva" Matouš Collinus a ve vhodnou chvíli ji chtěl odevzdat Ferdinandovi I., srov. F. Menčík, Dopisy Matouše Kollína z Chotěřiny a jeho přátel ke Kašparovi z Nydbrucka ..., Praha 1914, str. 42. O důvodech, jež vedly k neúspěchu těchto snah, srov. výklad F. Kavky, Stručné dějiny university Karlovy, Praha 1964, str. 110n.

10) V dopisu, který Filip Melanchthon poslal Collinovi 1. března 1554 (Corp. Ref. 8, č. 5556), je zmínka o Collinově básni; souvisí zřejmě s naším dopisem, který je pravděpodobně odpovědí na výše uvedený list Melanchthonův. Toto místo Melanchthonova dopisu zní takto:

Legi tuum carmen praeclare et pie scriptum. Quid enim dulcius est quam quod dicit ton logon, per quem sonat sapientia Dei, vagire in cunis? Nec suspicari possum, quid vestri critici arroserint. Fortassis hos versus calumniose reprehendunt:

est mortuus verus velut
homo quiescens interim.
Divinitas nam libera
A passione perstitit.

Hic recitas vetusti scriptoris Irenei verba. Et sic tota Ecclesia loquitur. Sed si particula velut ambiguitatem parit, facile mutari priora dimetra possunt:

Et carne vere est mortuus
Christus quiescens interim.
homo

Sic Petrus loquitur: pathón sarki. Sed significa nominatim, quid reprehendant. Carmen tuum remitto, si quid fortassis mutari voles. Et si a nobis edi voles, remittito ...

Verše Collinovy (Brettschneiderem v Corp. Ref. 8, č. 5556 neidentifikované a v třetím a čtvrtém verši čtené Divinitas, nam litera A passione ...), které citoval Melanchthon ve výše uvedeném listu z 1. března 1554, svědčí o tom, že předmětem pozornosti byla nějaká Collinova báseň složená v iambických dimetrech. Že jde o (iambické) dimetry, o tom svědčí následující Melanchthonova slova: ... facile mutari priora dimetra possunt. V roce 1554 přicházejí v tomto směru v úvahu dvě básně: jednak báseň (Harmonia XX.) v sbírce Harmoniae univocae, začínající slovy (fol. C 8r): Peccavimus tibi Deus ... s dvěma dalšími variantami v témž metru (fol. D 1r: Quicunque vulgi pectora ... a fol. D 2v: Nec in cibis aut poculis), která vyšla sice ve Vitenberku až roku 1555, ale jejíž věnovací předmluva je datována 14. prosince 1554 (srov. Rukověť 1, str. 426), jednak rozsáhlá skladba Hymnus de triplici adventu Domini, complectens summam totius doctrinae Christianae, složená rovněž v iambických dimetrech.

Z korespondence, kterou vedl Matouš Collinus s Kašparem Nydbruckem, je známo, že Collinus tento Hymnus zaslal 14. února 1554 Nydbruckovi s poznámkou, že jej chce vydat Melanchthon ve Vitenberku (srov. F. Menčík, Dopisy M. Matouše Kollína z Chotěřiny a jeho přátel ke Kašparovi z Nydbrucka ..., Praha 1914, str. 39: Mitto etiam meum "hymnum de triplici adventu Dei ad homines", quod ejus editionem attentare hic nolo et foris non audeo; nam dominus Phil., cui poema percurrendum miseram, volebat id curare imprimi Vitebergae ...; srov. též Rukověť 1, str. 438n.) A že se právě této skladby týká Melanchthonův dopis z 1. března, o tom svědčí dva úseky Collinova hymnu De triplici adventu, který byl r. 1561 otištěn v sborníku Prima Farrago sacri argumenti poematum ... ad d. Ioannem seniorem Hoddeiovinum ab Hoddeiova (srov. Rukověť 2, str. 319), a to na fol. 3r - 25r. Obě místa, jež přicházejí v úvahu, znějí takto:

1 (fol. 11r - v) Repertus autem sordido
Est ille vagiens loco
Circumdatus vilissimis
Per nuda membra fasciis.

Qui spirat admirabilem
Sapientiam per totius
Creationis limites,
Cunas premit nunc vagiens ...

2 (fol. 16r) Est mortuus, verus velut
Homo: quiescens interim
Divinitas nam libera
A passione perstitit.

Myšlenka, na kterou naráží Melanchthon na počátku výše citovaného výňatku z Corp. Ref. 8, č. 5556, se opakuje i v jeho básni De vagiente Ecclesia (Corp. Ref. 10, č. 280 sl. 624), která pochází rovněž z roku 1554.

Jak vyplývá srovnáním obou míst - Melanchthonova dopisu z 1. 3. 1554 a tisku z roku 1561, Collinus verzi z roku 1554 nezměnil, asi proto, že se v padesátých letech k vydání svého hymnu De triplici adventu neodhodlal. Situaci, týkající se tohoto hymnu, lze nyní restituovat takto: někdy před 15. lednem 1554 (Srov. Corp. Ref. 8, č. 5531 (Melanchthonův list Collinovi z 15. 1. 1554): Scripsi ... subito hanc epistolam, ut silentium excusem. Nec poteram iam aut ad alios mittere literas, aut tibi de tuo carmine accurate respondere in tanta angustia temporis ...) poslal Collinus svůj hymnus Melanchthonovi, který jej pročetl a vybídl Collina, aby jej nechal otisknout ve Vitenberku. Hymnus, který byl asi také předmětem výuky na soukromé škole Collinově, se však setkal s kritikou Collinových nepřátel z řad staroutrakvistického kněžstva (Srov. F. Menčík, op. cit., str. 39n., Collinův list Nydbruckovi ze 14. 2. 1554: Nunc nescio, quid de me agetur. Noster administrator, nuper reversus e Plzna ab aula Archiducis, significabat mihi se quoque Plznae fuisse

in senatu archiducis ac se habere peculiarem commissionem de me, quam tamen nondum mihi aperuit affirmans se esse occupatissimum, sed illud obiter me monuit, ut temperarem mihi a studiis theologicis ...) a Collinus to oznámil Melanchthonovi. Na jeho návrhy, s nimiž tehdy vrátil Collinovi jeho hymnus, reagoval český humanista jednak poděkováním, jednak zdrženlivými slovy si quando animus erit edere, edam libentius eo, quod a te sit probatum. Služeb vitenberské tiskárny užil Collinus koncem roku 1554 k vydání spisu Harmoniae univocae, který pak vyšel 1555. Hymnus De triplici adventu byl otištěn teprve r. 1561 ve Farraginech Jana st. Hodějovského.

11) Narážka na staroutrakvistické kněze, s nimiž měl Collinus spory hned po návratu z Vitenberka, srov. Rukověť 1, str. 432 a výše str. 1n. s pozn. 4. Collinus odpovídá asi na Melanchthonova slova (Corp. Ref. 8, č. 5556): Nec suspicari possum, quid vestri critici arroserint ... Sed significa nominatim, quid reprehendant ...

12) Nač Collinus naráží, prozrazují Melanchthonova slova (Corp. Ref. 8, č. 5556): Pagellas de bono principe Ascanio vobis mitto, cuius excellentes virtutes utinam potuissem melius pingere. Existimo autem prodesse tales historias iunioribus ... Šlo o spis týkající se Jiřího Anhaltského († 16. 11. 1553), k jehož poctě Melanchthon složil Epitaphium (Corp. Ref. 10, č. 273 na sl. 620n.), jež začíná slovy: Principis Ascania nati de stirpe Georgii ... Podobně jako Collinovi poslal zřejmě současně i Tadeáši Hájkovi (Corp. Ref. 8, č. 5558 z 1. 3. 1554) touž orationem de principe optimo et digno memoriae eruditorum ... V Melanchthonově korespondenci se o tomto dílku objevuje zpráva již 13. 2. 1554 v listu Janu Mathesiovi (Corp. Ref. 8, č. 5541): Mitto tibi orationem de Principe Ascanio ...

13) Srov. Corp. Ref. 8, č. 5556 (Melanchthonův list Collinovi z 1. 3. 1554): Si vivam, etiam de Bohemia vestra aliquid scribam, etsi tu quidem multo melius patriam ornare potes. Melanchthon tento svůj záměr provedl pravděpodobně v předmluvě k spisu Václava Nicolaida, Cantiones evangelicae, který vyšel r. 1554 ve Vitenberku, srov. Rukověť 4, Praha 1973, str. 30n. Tuto Melanchthonovu předmluvu otiskl Rudolf Říčan, Melanchthon und die böhmischen Länder (v sborníku: Philipp Melanchthon, Berlin 1963), str. 259n. Podnět Collimův se v ní však neobjevuje.

14) Collinova slova se s velkou pravděpodobností týkají odpovědi na Melanchthonův list Tadeáši Hájkovi z 1. 3. 1554, srov. Corp. Ref. 8, č. 5558.

II

Clariss(imo) ac doctiss(imo) viro, d. Ioachimo Camerario [1] in academia Lipsensi, d. et praeceptori colendiss(imo) suo, Lipsia.

S. D.

Scio te virum in omni genere doctrinarum excellentiss(imum) ea esse prudentia et usu rerum praeditum, ut compertum bene habeas homines in aliqua functione scholastica constitutos non semper sui esse iuris, sed subiacere multis ac variis partim hominum, partim rerum sese [a] ipsis offerentium arbitriis et casibus. Itaque non utar nunc apud te prolixa mei diuturni silentii excusatione. Nam persuasum habeo te ultro meam in rescribendo ad tuas ternas literas [2] moram mihi esse condonaturum. Caseum a me missum accidisse tibi gratum gaudeo, mihi quoque non minus grata accidit cum epistula tua illa prolixior, tum explicatio [b] quaestionis a me ex grammaticis praeceptionibus tibi propositae, om-

nium vero maxime tua [c] mei in similib(us) materiis informandi pollicitatio, quam ego, si vixero, suo tempore experiar libenter.

Adolescentis Vencesilai studia [3] tibi curae esse est mihi gratum nec dubito patri suo quoque id [d] gratum fore.

Literae Sigismundi Gelenii [4] abs te huc missae ad quem pertinerent, inquirere nondum potui vel potius locum, ubi essent isti, quorum nomina inscriptio habet, non novi. Consului amicos ea de re etiam nobiles, verum negant se nosse sororem illam Gelenii. Quidam dixerunt pagum esse in Moravia eius nominis, quod titulus praefixum gerit. Itaque misi literas Iglaviam ad scholae eius urbis rectorem [5], ut ipsius opera, si fieri poterit, reddantur quibus attinet.

Mitto tibi, quem ad manum habere nunc potui, caseum vilem [e], tu pro tuo candore munusculum [f] boni consules ac quam rectissime valebis. Ego nescio, quam diu Dominus me superstiturum esse voluerit. Versor tanquam in procinctu inter spem vitae et [g] periculum mortis cadentib(us) circa⟨mi⟩ non paucis notis et vicinis, nunc etiam mea mat⟨re fa⟩milias [h] luctante cum morbo pro vita er⟨ga vul⟩nera, quod ei Phoebeae sagittae [6] ante octiduum inflixerunt. E ae dem sagittae regem nobis, ecclesiae abegerunt cum toto aulicorum gr⟨ege⟩, sed non prius tamen, quam ab ordinib(us) regni consensum ex⟨egit⟩ [7] in pensionem, quam ipse flagitabat. Bene ac feliciter vale, ⟨vir⟩ doctiss(ime) ac idem praeceptor mihi observandiss(ime).

Pragae viij Cal. Octob. anno 1554.

Matthaeus Collinus

a) Post sese del. off - b) Post explicatio litterae duae del. - c) Post tua del. in similibus - d) Post id del. fo - e) Post vilem litterae tres del. - f) Post munusculum litterae quatuor del. - g) Post et del. metum - h) Post familias litterae duae del.

K O M E N T Á Ř

1) Jáchym Camerarius /1500 - 1574/ působil od roku 1541 v Lipsku, srov. Horawitz, Allgemeine deutsche Biographie 3, Leipzig 1876, str. 720 - 24; K. Schottenloher, Bibliographie zur deutschen Geschichte im Zeitalter der Glaubensspaltung 1, Leipzig 1933, str. 104n, č. 2545 - 2561.

2) Tyto Camerariovy dopisy nejsou známy. O jejich přibližném obsahu se dovídáme z následujícího textu.

3) Asi Václav Klatovský, který byl na jaře 1554 zapsán na lipské universitě, srov. J. V. Šimák, ČČM 80 (1906), str. 524: "Wenc. Glatoviensis". Zmiňuje se o něm též J. Vančura, Dějiny m. Klatov I 2, Klatovy 1928-1929, str. 1438.

4) Poněvadž Zikmund Hrubý z Jelení zemřel r. 1554, podává náš list asi jednu z posledních zpráv o jeho písemném spojení s českými zeměmi, srov. Bohumil Ryba v sborníku Co daly naše země Evropě a lidstvu I, Praha 1939, str. 134 - 137.

5) Tímto rektorem byl snad Jan Tapinaeus, doložený v této funkci k roku 1556, srov. M. Leupold von Löwenthal, Chronik der Stadt Iglau (vyd. Christian d´ Elvert), str. 108n. Později byl písařem kutnohorským. Srov. též F. Marek, Sborník Pedagogického institutu v Jihlavě 1 (Studie společenských věd), 1962, str. 276.

6) Tj. morová nákaza, obraz čerpaný z řecké mytologie, u Collina běžný, srov. jeho spis Harmoniae univocae (1555), v předmluvě datované 14. 12. 1554, kde se zmiňuje o témž: Quapropter, etsi tempus hoc et sors mea uxoris in periculo, quam Delphicae premunt sagittae ... Po věcné a historické strán-

ce mluví o moru V. V. Tomek, Dějepis m. Prahy 12, Praha 1901, str. 56 n. a V. Schulz, Příspěvky K dějinám moru v zemích českých z let 1531 - 1746, Praha 1901, str. 19.

7) Srov. V. V. Tomek na výše uvedeném místě. K doplnění porušeného textu ex egit srov. TLL V 2, f. VII c. 1453.

J. H e j n i c

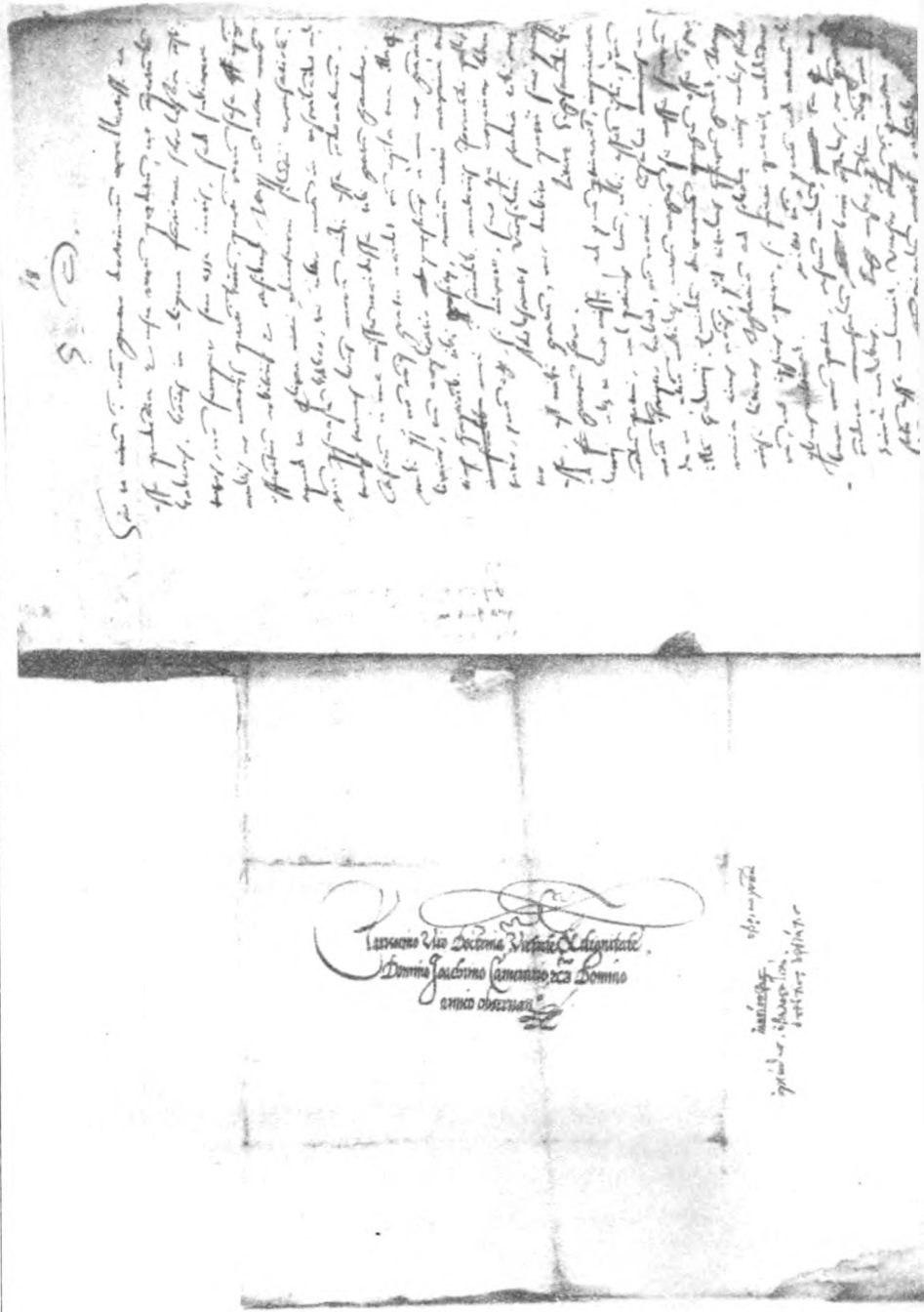

Část listu Matouše Collina Jáchymu Camerariovi

ARISTOFANOVSKÝ MUZIKÁL

Současně s častějším uváděním Aristofana na českou scénu roste i problém, jak Aristofanovy hry inscenovat. Náš nejlepší a dosud nepřekonaný překladatel Aristofana, Ferdinand Stiebitz, si byl toho vědom. Jeho překlady, které vycházely vstříc divadelním potřebám, byly vlastně samy jakýmis překladatelskými úpravami, které dbaly, aby byly z komedie vymýceny příliš časové narážky, aby byly zmírněny příliš nevázané vtipy a aby vtipy nesrozumitelné byly obměněny nebo - pokud je to možné - nahrazeny novými. Nevyhýbal se anachronismům a modernizacím. Jak sám řekl, "spor může být o přípustnou míru modernizace. Ale chce-li divadlo hráti Aristofana, je povinností upravovatelů zachovati z Aristofana, co nejvíce, dodržeti jeho styl a prostředí".[1)]

Ferdinand Stiebitz však odešel, jeho překlady pozvolna stárnou a důstojný nástupce, který by dokázal vyhovět potřebám dnešního divadla, se dosud nenašel.[2)] Dnešní divadlo však také už nehledá Aristofana, ale hledá v Aristofanovi sebe a současná dramaturgie má obecně mnohem tolerantnější přístup k úpravám originálů, než mají překladatelé a klasičtí filologové zvláště. Tím se stává, že Aristofanovy hry vídáme málokdy v původní podobě, ale spíše v nových úpravách, které se často znatelně vzdalují od tvaru Aristofanových komedií. V posledních pětadvaceti letech se na našich scénách objevují z Aristofanových komedií především ty, o nichž lze bez nadsázky říci, že jsou stále aktuální. Jsou to Mír a Lysistrata.[3)] Všichni jejich tu- i cizozemští upravovatelé zasahovali poměrně hluboce do textu a vplétali do komedií nové písně, které z Aristofana činily "veselohru se zpěvy" mající u nás již od obrození velkou tradici.

V minulých dvou letech se dostal na naše scény[4)] i úspěšný český muzikál "Nejkrásnější válka", jehož autoři - známý karikaturista V. Renčín (autor textu), textařka H. Čiháková (autorka textů písní) a hudební skladatel J. Brabec - napsali pod titul: "Muzikál na motivy Aristofanovy Lysistraty". Vzhledem k tomu, že text hry není a zřejmě ani nebude běžně dostupný, pokusím se podat stručně obsah, což nám samo ukáže shody a rozdíly:

Athénské ženy čekají na své muže, kteří se vracejí z války se Spartou. Zubožené, unavené, ale především opilé vojsko se sice vítězně navrátí, ale už za týden má jít znovu do boje. Nebude tedy žádný věčný mír, na jaký se ženy a děti těšily. Tu Lysistrata, která tuto situaci předvídala a pohovořila proto s ženami ze Sparty i odjinud, objasní Athéňankám svůj válečný plán: Ženy odepřou plnit své manželské povinnosti, vezmou zbroj svých mužů, po setmění přijdou k hradu a obsadí jej. Ženy po krátkém váhání souhlasí a přísahají věrnost této myšlence. Odchází domů se svými muži, kteří se však brzy vracejí zpět na hlavu poraženi v milostných šarvátkách, neboť ženy dodržely svou úmluvu do všech důsledků. Když se muži dovědí Lysistratin plán, rozhodnou se, že do hradu vyšlou v ženském přestrojení dva muže, kteří se pokusí jednotu žen "rozleptat psychologicky" a pak v nestřeženém okamžiku otevřít bránu. Oba vylosovaní muži se dostanou v ženských šatech na hrad, kde jsou přátelsky přivítáni, a získají si zcela důvěru žen vyprávěním smyšlených historek o svém utrpení. Radní města vyjde před hrad-

ní bránu a vyzve ženy, aby se vzdaly. Ženy se však připraví k boji a vrhnou se na Radního. V jejich řadách bojují i oba muži, kteří se nakonec rozhodnou, že bránu neotevřou, protože konec konců ani oni nechtějí bojovat dál. Obě vojska zmáhá únava. Ženy chtějí domů, muži odmítají žádost Radního, aby zaútočili na hrad. Jeden z mužů, Heybalidés, veden nepřemožitelnou touhou, vydá se za svou ženou Myrtylou. Ta však odolá jeho svádění a navíc ukáže všem ženám, jak se mají chovat. Po této lekci však zavládne smutek a poraženecká nálada. Mezi neméně sklíčené muže přijde naštěstí v tu dobu posel ze Sparty, kde je situace obdobná, a nabídne Athéňanům uzavření míru. Mezi muži a ženami nastane usmíření.[5)]

Jak vidíme, autoři se Aristofana přesně nedrželi. Zachovali jen základní osnovu, přidali novou expozici, vynechali závěrečné jednání se Sparťany a zcela vyškrtli postavu bohyně Smíření. K Lysistratě navíc přikomponovali ještě jejího milého Lukiána, který je autorem mužských plánů na odvetná opatření. Společná oběma hrám je úmluva žen (u Aristofana však vystupuje také Sparťanka Lampito, zde se jen mluví o tom, že stejného náhledu jsou i ženy jinde) a přísaha žen (zde se provádí tak, že ženy přísahají nad plameny svíček). Také boj s Radním má předobraz v Aristofanovi (430nn). Nejvíce zůstali autoři věrni Aristofanově Lysistratě ve slavné scéně mezi Myrrhinou a Kínésiem (829 - 951), kteří se tu jmenují Myrtyla a Heybalidés. Zachován je celý sled scény: muž promluví nejdříve s Lysistratou, pak je mu zavolána žena, přivádí jí ukázat dítě, které pak pošle pryč, svádí ji, ona postupně přináší jako u Aristofana lehátko, žíněnku, polštář, přikrývku, pak jej nutí, aby se natřel vonnými mastmi a nakonec jej

roztouženého opouští. Muži poslaní v přestrojení mezi ženy připomínají podobnou situaci v Aristofanových Ženách o Thesmoforiích. Motivu asi nebylo použito vědomě, ale zapadá do děje velmi organicky. Z původních jmen ponechali autoři jméno jen Lysistratě a podle Stiebitze upravili jméno Heybalidovi (místo Hejbal zde Heybalidés, maně si vzpomeneme na podobná tvoření jmen u V + W). Jindy chutě vytvořili jména další, někdy skutečně řecká (Lukiános), někdy řecky vyhlížející (Thukid, Phoebé - spíše podle Shakespeara, Myrtyla - asi podle Vrchlického vozataje Myrtila z Hippodamie, Andria - možná podle Terentiovy komedie) a především zvukově vhodná a dobře se rýmující (Damiános, Julián). Místo sboru starců a stařen, který se ostatně téměř ve všech úpravách škrtá, tvoří sbor z žen a mužů ve hře účinkujících. Hra se sice odehrává v Athénách, ale ráz prostředí není zvláště dodržován. Mluví-li se o bráně hradu, představí si divák asi spíše skutečný český středověký hrad než athénskou Akropolis. Styl hry plné osobních, literárních i společenských narážek[6)] není Aristofanovu duchu tolik vzdálen, i když ze hry dávno zmizelo všechno konkrétní historické zázemí.

Představení ukázala, že Aristofanova Lysistrata je pro muzikálové zpracování vhodná. Notoricky známý námět (zajímavé je, že mnoho oblíbených muzikálů bylo napsáno na známé náměty: West Side Story, My Fair Lady, Muž jménem Mancha aj.) se stal základem představení, v němž byla textová, hudební a taneční stránka ve vzácné jednotě. Muzikálové zpracování také rehabilitovalo sbor, který se tu po dlouhé době ukázal jako přirozený chór organicky spojený se zápletkou, aktivní, vnitřně diferencovaný a přesto dík hudbě jednolitý, schopný podat lyrické

písně tak blízké řeckému dramatu i skutečný agón. Je možné, že mutatis mutandis blíží se takováto volná přestavba Aristofanovi víc než špatné úpravy či neživé rekonstrukce. Karel Čapek, který sám Aristofana režíroval, řekl, že nejhrubším anachronismem by bylo představovat Aristofana nudně.[7] Tím se inscenátoři tohoto muzikálu rozhodně neprohřešili. Ostatní jim rád promine vděčný divák, zbytek sám Aristofanés, jehož text posloužil jako živá inspirace.

P O Z N Á M K Y

1) Z doslovu ke komedii Mír, Praha 1934, str. 81.

2) Pokud je mi známo, pokusil se v poslední době jen V. Renč o překlad Aristofanových Ptáků.

3) Byly hrány pod různými jmény a v různých úpravách takto: Mír 1947 (Disk), 1948 (Zlín), 1963 (Divadlo bratří Mrštíků v Brně), 1964 (Disk). Lysistrata 1954 (Plzeň), 1961 (Příbram, Státní zájezdové divadlo), 1962 (Č. Těšín, Karlovy Vary, Divadlo na Vinohradech), 1964 (Pardubice, Městská divadla pražská).

4) Uvedlo Klicperovo divadlo v Hradci Králové (premiéra 22. 5. 1971) a Divadlo bratří Mrštíků v Brně (premiéra 22. 4. 1972).

5) V královéhradecké verzi muzikálu jakoby autoři na oba muže v ženském přestrojení zapomněli, teprve brněnská verze dovádí motiv do konce.

6) Je zajímavé, že největší úspěch mají parodie gymnasiálních znalostí a nezvyklá umístění citátů známých českých spisovatelů v quasiantickém kontextu hry.

7) V divadelním listě k premiéře Aristofanových Jezdců a Ženského sněmu ve Vinohradském divadle 19. 12. 1923.

E. S t e l l í k o v á

PŘEDNÁŠKY JKF V R. 1972 PRAHA

Oldřich Pelikán, Řeckoorientální umění v Lykii a nové héróon v Limyře

(27. 1. 1972)

Autor referoval o výkopné kampani J. Borchhardta r. 1969 v maloasijské Limyře a jeho objevu héróa - hrobky místního vládce, a to v souvislosti s příbuznými náhrobními památníky v Xanthu a Tryse. Limyrská stavba souvisí úzce jak s tzv. památníkem Nereoven v Xanthu, tak s Kekropiem na athénské akropoli (= předsíň kor u Erechtheia), obojí kolem r. 410 př. n. l. Lze ji předběžně datovat buď krátce po r. 400 nebo o něco později, kolem r. 380 (výkopce), celkem shodně s héróem v Tryse. Závěrem shrnul přednášející hlavní znaky řeckoorientální plastiky v Lykii. Východní vlivy se projevují jak v obsahu památek, tak i v jejich formě.

Radislav Hošek, Ala I Cannanefatium na Slovensku a v Africe

(24. 2. 1972)

Nové nápisy objevené doc. J. Dekanem (z AÚ v Nitře) v Rúsovcích dovolily ztotožnit dnešní Rúsovce s antickou Gerulatou a potvrdit mínění, že ala I Cannanefatium měla své stanoviště v Gerulatě až do konce 3. stol. n. l. Přednášející na základě změn v označení aly (CR, Gordiana atp.) se pokusil o časové zařazení jednotlivých nápisů a nové uspořádání dějin této jednotky, která přechodně na velmi krátkou dobu byla též činna v Africe (výkopy Baradéze).

Eva Stehlíková, Česká meziválečná avantgarda a antika

(30. 3. 1972)

Moderní umění přestalo vidět kulturní dědictví jako soubor stálých a neměnných věčných hodnot. Avantgardisté považovali za věčná díla jen ta, která se mohla znovu stát aktivním článkem vývoje. Přesto, že z teoretických prací je patrný odpor proti "té anticko-renesanční tradici, která v pokleslé formě je estetickou páteří akademického umění", došlo k určitému zájmu o dědictví antiky, které se projevilo především kontaktem s autorem, jehož svět byl této generaci blízký - kontaktem s Aristofanem.

Projevil se jednak závažnými inscenacemi jeho komedií, jednak přispěl ke vzniku původní české satiry, jejíž tribunou se stalo Osvobozené divadlo. Ve hrách Voskovce a Wericha, které byly navíc několikrát anticky kostýmovány, můžeme shledávat určitou příbuznost tvaru těchto komedií se starou atickou komedií. V obou nalezneme tytéž lehce načrtnuté, málo psychologicky propracované postavy, lehce vedený děj, fantastické prostředí, střídání dialogů s písněmi, místa, kde se se scény mluví adresně k divákovi, i ostrou satiru osobní, společenskou, literární i politickou. Tato analogie nemusí být samozřejmě svědectvím přímého Aristofanova vlivu (i když můžeme bezpečně prokázat, že autoři Aristofana studovali), ale je spíše svědectvím společensko-typologické podobnosti, která má svůj kořen v obdobných sociálních a ideových podmínkách, a svědectvím podobnosti literárně typologické. V každém případě je nepochybné, že tu byl přímý literární impuls, skutečný kontakt a určitá literární shoda. Dalším svědectvím těchto skutečností je ve své době zakázaná Hoffmeisterova adaptace Aristofanova Míru a Frejkova a Lacinova úprava Ptáků.

Jan Patočka, K problému duše u Platóna

(27. 4. 1972)

Přednášející se snažil ukázat, že ke všem ústředním problémům Platónovy filosofie je klíčovým problémem psyché jakožto samopohyb. Po výkladu tohoto pojmu ze základních opozic Platónova nazírání probral vztah nauky o ideích, vychovatelství, nauky o mravním životě a o státní obci k duši jako samopohybu, zmínil se dále letmo o kosmologii a platónských mýtech. Ve výkladu byly zapracovány výtěžky podrobné interpretace dialogů Faidón, Gorgiás, Ústava, Filébos, Faidros s příležitostnými zmínkami jiných.

Antonín Bartoněk, Moderní jazykovědné metody a možnosti jejich uplatnění v klasické filologii

(25. 5. 1972)

Na základě rozboru různých moderních lingvistických směrů, zejména hlavních škol jazykového strukturalismu (počítaje v to i teorie generativní a transformační gramatiky) bylo by třeba v grécistice a latinistice trvat na důsledném dodržování těchto zásad: 1) sledovat jazyk v celém jeho chronologickém vývoji i v celé jeho geografické šíři a sociální hloubce (a zvláště pak tu důsledně rozlišovat dialekt prostých nářečních mluvčích od různých jazykových útvarů stylizovaných); 2) důsledně rozlišovat jazyk jako mluvenou realitu od jeho pouhého grafického zachycení; 3) důsledně od sebe rozlišovat synchronickou a diachronickou rovinu jazyka; 4) při sledování jazykových změn a při jejich využívání ke klasifikačním a typologizačním cílům být si vědom nestejné závažnosti jednotlivých jazykových změn (jako zvláště závažné se tu jeví ty systémové isoglossy, které zahrnují více než jednu hláskovou změnu). V závěru přednášky charakterizoval referent míru dosavadního, příp. možnosti budoucího využití moderních jazykovědných metod v jednotlivých systémových komplexech řecké a latinské jazykové reality, v hláskosloví, tvarosloví, syntaxi, sémantice a lexiku.

J. B. Čapek, K dvojímu výročí Mistra Jana Kampana

(26. 10. 1972)

Přednáška se konala u příležitosti 400. výročí narození a 350. výročí úmrtí Mistra Jana Kampana. Přednášející promluvil nejprve o původu Kampanově, o jeho studiích a venkovských působištích učitelských. Pojednal pak o stavu university v době příchodu Kampanova a o některých významných profesorech, kteří se stali jeho přáteli. Kampanus jako profesor projevil nemalé schopnosti pedagogické, méně lze ovšem vykládat o jeho práci vědecké. Jeho tvůrčím polem zůstala po celý život poesie. Až na některé verše řecké byl Kampanus básníkem latinským. Již obsáhlý soubor z r. 1600 "Centuriae duae Charitum seu epigrammatum" prokázal jeho mistrné ovládání jazyka a jeho pružnou pohotovost k nejrůznějším projevům příležitostným. Vedle námětů dobových psal také verše historické; k nim se druží jeho hra o kněžici Břetislavovi a únosu Jitky. Podrobněji přednášející vykládal o Kampanových "Harmoniae poeticae", o dílech básnických, která autor sám zhudebňoval, o souborech žalmů, ód a odarií. Kampanus měl své předchůdce mezi českými i cizími humanistickými básníky - komponisty, ale nelze mu upřít značnou osobitost a výjimečnou virtuozitu rytmometrickou. Překládat jeho verše je proto úkolem velmi nesnadným. Přednášející se zastavil u otázky výlučné latinity Kampanovy, zdůraznil jeho vlastenectví, jeho lásku k české metropoli a k universitě, stručně charakterizoval tragický večer jeho života, osvětlil jeho některé přátelské styky, zmínil se o jeho proslulosti i za hranicemi a uzavřel výčtem některých jeho žáků a pokračovatelů.

Dušan Machovec, Pojetí viny v antické řecké mytologii a filosofii

(30. 11. 1972)

Pocit, vědomí a zejména pojem viny jsou součástmi už poměrně pokročilé hodnotové a vědomostní struktury lidské pospolitosti. Lze je studovat na řeckém mýtu, dramatu a filosofii v propojenosti k pocitům, vědomí a pojmům komplementárním (např. řádu, nevině ap.), příbuzným a sourodým (např. zpupnosti, nepřiměřenosti, nespravedlnosti ap.), a to samozřejmě v sounáležitosti k soudobým reálným a vědomostním předpokladům toho všeho, jmenovitě k faktu a uvědomění potřeby rozhodovat se v drobných i podstatných problémech lidského života. Už řecká mytologie, tím spíše pak řecká filosofie, dramatická tvorba a společenská věda odlišovaly řád přírody (kde platí návratnost dějství, odčinění viny, koloběhy dějství) a naproti tomu řád lidské činorodosti (kde platí vedle návratnosti i nenávratnost, usmíření viny, vzestupné dějství). Nové je proti starému vinou, vybočením i v řádu lidské činorodosti, avšak jen potud, pokud se neprosadí. Prosazení nového je naopak pociťováno jako naplnění řádu, pořádku, spravedlnosti. Vybočení, vykročení kupředu, prosazení nového se začíná jevit jako náležité a patřící k lidské podstatě. V orfismu se prosazuje myšlenka, že vina je pouze ve vybočení k horšímu, v poklesu a pádu duše (tj. mravního života). Nestačí však žít pouhou průměrností, nevybočováním. Je zde hlásán významný nový ideologický program lidského individuálního sebezdokonalování a vytvořena víra v možnost svrchovaného "očištění" od všeho nižšího. Významným projevem stoupajícího řeckého pozorovatelství událostí a jejich hodnocení (bios theórétikos, theóriá) jsou dvě protikladné koncepce poměru dobra a zla: sókratovsko-platónská koncepce základní odlišnosti dobra a zla a naproti tomu sofistické hlásání abstraktní ambivalentnosti dobra a zla (sofistický hodnotový relativismus). Peloponéská válka a její historie - toť klíč k pochopení možnosti vzniku nejen těchto teorií, ale i kynického civilizačně desinteresovaného programu, založeného však na bystrém pochopení, že ani vítězství jedněch (otrokářských démokratů), ani druhých (otrokářských aristokratů) nemůže přinést žádnou podstatnou změnu zkaženého světa, tedy ani změnu řádu, ani naplnění řádu ve smyslu nastolení dobra. Vítězství v boji, ale vlastně vůbec jakékoli výsledky lidského dějství jsou pochopeny jako cosi, co ještě nemusí vůbec být normou spravedlnosti. Zde kdesi - v těchto různých filosofických koncepcích - se zvýrazňuje jedna z vlastností filosofie a teoretického vědění vůbec: teorie je nejen poznáním skutečnosti, ale i její kritikou. - Problematika viny, jmenovitě lidské viny (a vůbec fenomén člověka) se nám dnes ukazují jako podstatně složitější, než tušila antika. Také vylétlé dary ze skříňky Pandóřiny se ukázaly v jistém smyslu snad až nesrovnatelně nebezpečnější, než jak tušil antický svět. Přesto studium této minulosti má nejen historický, ale i aktuální význam.

BRNO

Antonín Bartoněk, Moderní jazykovědné metody v klasické filologii

(28. 3. 1972)

K uplatnění moderních jazykovědných metod v klasické filologii referent pojednal o hlavních směrech v soudobé lingvistice, zhodnotil zejména přínos strukturalismu pro rozvoj jazykovědy a nastínil hlavní zásady vědeckého přístupu, jež by bylo zapotřebí přísně dodržovat při studiu odborné problematiky starořeckého a latinského jazyka. Závěrem pak poukázal na některé speciální otázky hláskoslovné, tvaroslovné a syntaktické, které by si zasluhovaly brzkého řešení.

Oldřich Pelikán, Římané na středním Dunaji a území ČSSR

(25. 4. 1972)

Přednášející vyložil hlavní fakta ze složité limitní problematiky našeho území, a to jednak z hlediska historické, vojensko-politické situace, jednak z hlediska archeologických výzkumů. Specifikoval význam pramenů písemných (zprávy antických spisovatelů, nápisy včetně legend mincí) a archeologických (římské stavby, drobný materiál - kolkované cihly, různá keramika, zejména sigiláta, apod.) a zdůraznil nutnost jejich nenásilné konfrontace i zásadu komplexního pohledu, který nepřeceňuje jednotlivá svědectví. Zvláštní pozornost věnoval přednášející vývoji středodunajského limitu a jeho uzlovým obdobím, kon. 1. stol. - zač. 2. stol., válkám M. Aurelia a Commodovu míru i vojenským podnikům v 2. pol. 4. stol., zejména za Valentiniana I. Při datování římských stavebních objektů rozlišil opěrné body při Dunaji a ve vnitrozemí i jejich rozrůzněnou funkci (svědectví kolkovaných cihel je nejisté, L XV APOL).

Závěrem vyslovil tyto požadavky pro další bádání: 1) revize dosavadních výzkumů a komplexní zhodnocení jejich materiálu, 2) systematické hledání dalších opěrných římských bodů, 3) komplexní výklad "historické" a archeologické situace (rovněž hlubší výklad písemných památek!).

Jan Šprincl, Plautova mluva a české překlady

(14. 11. 1972)

Těžko bychom našli ve světové literatuře dramatického autora, jehož tvorba vyrostla z požadavků divadelního jeviště a co více i ze scény skutečného života tak jednoznačné, jako je tomu u Plauta, kterému osud umožnil poznat jak divadelní praxi, tak i život obyčejných lidí v Římě. Referent se mohl o tom přesvědčit tehdy, když se obíral Plautem hlouběji, tehdy, když ho překládal a když studoval jeho mluvu. Při překládání byl postaven před otázku, jak překládat Plautovy komedie pro moderní inscenaci. A když překládal, muselo ho pochopitelně zajímat i to, co se už udělalo pro Plauta u nás v minulosti, jaká byla úloha Plauta v kultuře Čechů a Slováků, jak naše literatura a naše divadelní scéna Plautovy hry recipovala. Proto prostudoval historii Plautových her, dějiny jejich překladů a inscenací v našich zemích.

Svou přednášku pojal referent jako příspěvek k problému překládání antických dramat. Jestliže se na problém překládání dívají klasičtí filologové obyčejně ze stanoviska filologického, zaměřil se spíše na aspekty scénické. Kdo chce ovšem posuzovat dosavadní překlady Plauta, musí přihlížet ke všem komponentům jako k celku, k složkám, které určují kvalitu překladu - jak k otázce filologické přesnosti a správnosti, tak k otázce jevištní blízkosti (scéničnosti) divadelního textu. Protože v tomto případě jde o text divadelní, je třeba posoudit, jak se jednotlivým překladatelům podařilo vcítit do Plautova díla, do jednotlivých dramatických situací Plautových her, je třeba položit důraz na divadelní složky a ve středu pozornosti musí stát otázka mluvnosti a hratelnosti komedie podle přeloženého textu.

Jestliže chceme hledat, najít a zkoumat kritéria vlastní tomu překládání, které převádí text, určený pro scénu, z jednoho jazyka do jazyka druhého, je třeba analyzovat překlady jak dobré tak špatné, jak ty, které nejsou zaměřeny na scénickou realizaci, tak ty, které úspěšně nebo neúspěšně tento úkol plní. Právě na překladech scénicky neúčinných, na jejich hříších proti požadavkům divadelní scény můžeme poznat, čím je podmíněna struktura divadelního originálního textu a rovněž struktura jeho dobrého překladu určeného pro inscenaci.

Referent se pokusil charakterizovat Plautovu divadelní mluvu a ukázat, jak upotřebitelnost překladu na české scéně určovala během doby osud Plautových komedií v našich zemích. Srovnávání překladů ukázalo, že vývoj českých překladů Plautových komedií šel svou zákonitou cestou, od prvních pokusů o překlad filologický k překladům filologickým vysoké úrovně, od překladů, které bylo možno přijímat jako literární dílo, až k překladům, které měly a mají naději, že se může podle nich hrát Plautus na naší scéně. Pro zdokonalování překladů měl a má velký význam boj mezi překladateli zaměřenými spíše filologicky a mezi překladateli zaměřenými spíše divadelnicky.

Celkem lze konstatovat, že u každého divadelního textu je nutno počítat s určitou ztrátou jevištní blízkosti (scéničnosti) překládaného dramatu. Tato ztráta scéničnosti je kritériem nikoliv jen některých překladů Plautových dramat, nýbrž ve větší nebo menší míře je znakem všech překladů vůbec. Rozdíly jsou - i když někdy velké - pouze graduální povahy.

Překladatelům Plauta se doporučuje důkladné studium Plautovy mluvy z hlediska stylistického, především těch zvláštností, kterými se Plautova latinská hovorová mluva liší od hovorové mluvy české. Referent připravuje studii věnovanou této otázce.

Oldřich Hamšík, Pozdní řecký epos - Quintus ze Smyrny

(7. 12. 1972)

Řecký básník Quintus ze Smyrny, který žil kolem roku 350 n. l., složil epos o čtrnácti knihách (Události po Homérovi), v němž vypravuje o událostech od Hektorovy smrti až po dobytí Tróje. Přednášející, který přeložil celé dílo, pěkně působící prostotou vypravování a krásnými přirovnáními, promluvil o obtížích, s nimiž se setkal při jeho překladu, a přednesl ukázky z první a páté knihy.

ODBORNÁ SKUPINA PRO MEDIEVALISTIKU

Soupis přednášek, pořádaných v letech 1968 - 1970, byl zveřejněn ve sborníku Mediaevalia Bohemica 3, 1970, 501 - 503. Aby nedošlo v evidenci k mezeře, přinášíme dodatečně přehled o přednáškové činnosti za r. 1971:

- Ivan Hlaváček, Korunní rada Václava IV. a její složení (12. 1. 1971);
- Stanislav Sousedík, Český realismus z doby přelomu 14. a 15. století v širších souvislostech dějin středověké filosofie (9. 2. 1971);
- Jaromír Homolka, K počátkům a pojetí "krásného" slohu (9. 3. 1971);
- Valentin Urfus, Nové pohledy na scholastickou ekonomickou etiku (6. 4. 1971);
- Rudolf Chadraba - Karel Stejskal, Ikonologické aspekty parléřovské plastiky kolem r. 1390 (11. 5. 1971);
- Jiří Daňhelka, Svědectví Husova autografu (8. 6. 1971);

- Tadeusz Wasilewski (Warszawa), Misje bizantynskie na zemiach słowianskich w IX. wieku (22. 6. 1971);
- František V. Mareš, Spor o rok smrti sv. Václava (5. 10. 1971);
- Josef Krása, Studium evropských iluminovaných rukopisů v našich sbírkách (9.11. 1971);
- Irena Kwilecka (Poznań), Geneza biblii polskiej z punktu widzenia filologa (23. 11. 1971);
- Milan Loos, Dualistická hereze středověku (7. 12. 1971).

Ivan Hlaváček, O dosud neznámém klášteru českém doby předhusitské

(11. 1. 1972)

Rozšířené znění přednášky bylo publikováno pod názvem "Neznámý český klášter doby lucemburské" (Duchcovské dominikánky ve světle klášterního nekrologia): Sborník archivních prací 22, 1972, 163 - 182.

Jiří Kejř, K počátkům českých měst

(8. 2. 1972)

Přednáška byla zkráceným zněním dvou statí, které byly odevzdány do tisku: ... civibus habere solas concedimus ... - K právnímu postavení Svatohavelského města pražského (vyjde v Pražském sborníku historickém); "Burgus" und "burgensis" in den Böhmischen Ländern: Die Stadt in europäischer Geschichte - Festschrift für Edith Ennen, Bern 1972, 210 - 233.

Václav Huňáček, Středověké liturgie na Západě a na Východě

(14. 3. 1972)

Zasedání bylo věnováno poslechu gramofonových desek s liturgickými zpěvy, zejména východních rítů. Kulturně historický úvod ke každé nahrávce podal přednášející, musikologické problémy glosoval Václav Plocek.

Rudolf Turek, Historický význam českých hradisek 8. - 10. století

(18. 4. 1972)

Přednáška seznámila se stavem archeologického výzkumu českých hradisek. Jeho výsledky jsou důležité pro otázky jejich vývoje v 8. - 11. století. Hlavní zřetel byl zaměřen na otázky poměru vnitřního hradiska a předhradí, sídelních aglomerací při významnějších hradiskách, vztahů hradisek k osídlené a kultivované oblasti atd., tedy vesměs na otázky, vedoucí k možnostem stanovení funkce jednotlivých hradisek v uvedené době. Zároveň bylo poukázáno na to, jak v průběhu historického bádání a zvláště pečlivou prací K. Vogta z r. 1938 se prokázalo, že pramenná terminologie o funkci hradisek značně kolísá. Ani kniha M. Štěpánka z r. 1965 nevnesla do terminologických otázek jasno. V podstatě bývá hradisko s jakousi správní funkcí označováno jako civitas (řídčeji urbs), hradisko s funkcí vojenskou spíše castrum (menší castellum), ale panuje tu značná promiskuita, takže např. Libice prodělala u Kosmy sestupný vývoj od pojmu metropolis (k r. 981) až k pojmu villa (k r. 1108), ač ještě v listinném dokumentu doby kolem r. 1130 je uvedena mezi významnými civitatibus. Termín oppidum je v našich pramenech velmi vzácný, v legendách se nevyskytuje vůbec a u Kosmy označuje hradiska nejrůznějšího významu. Tím je archeologická i historická interpretace funkcí jednotlivých hradisek podstatně ztížena.

Přednáška se též dotkla otázky "předchůdce" Prahy a ukázala na anachronistický ráz hledání hradiska významu potomní Prahy před 10. stoletím i na výjimečnost významu Prahy jako téměř jediného knížecího sídla v 10. - 11. věku. V otázce vývoje české oblasti před založením pražského hradiska ukázala, jak se tu vedle Budče a Levého Hradce uplatňuje i několik hradisek přímo v areálu dnešní Velké Prahy, z nichž např. význam šáreckého hradiska je doložen jak v 8. stol., tak v 9. věku. Vyšehrad je naproti tomu původu zřejmě pozdějšího a uplatňuje se až od doby Boleslava II., kdy tu zastihujeme přemyslovskou mincovnu. Poslední část přednášky se z podnětů pořadatelů zabývala rozborem knihy V. Davídka Co bylo před Prahou (Praha 1971); některé detaily jsou jako recenze v tisku pro Středočeský sborník historický.

Dana Martínková, O konečné redakci Slovníku středověké latiny v Českých zemích

(16. 5. 1972)

Přednášející podala úvodem stručnou zprávu o historii prací na Slovníku středověké latiny v českých zemích (SSL), o jejich stavu a o začlenění slovníku do řady ostatních národních středolatinských slovníků. Ve vlastním referátu se-

známila pak přítomné se závěrečnou redakcí zásad pro zpracování slovníku a naznačila jeho poslání a účel, z něhož zpracování zásad vycházelo: SSL má sloužit jednak jako podklad pro linguistická studia, jednak jako slovník překladový, má být pomůckou pro všechny, kdo se při své práci setkávají se středolatinskými texty české provenience. V přednášce byl zdůrazněn význam excerpce rukopisů, která obohatila slovníkovou materiálovou bázi zejména o termíny matematické, botanické, lékařské a o vzácné výrazy čerpané z nevydaných městských knih. Výklad o diferenčnosti slovníku a o typech jeho hesel byl doložen příklady. Závěrem se přednášející zmínila o nesnázích spojených s vydáváním SSL, jež nemohlo být z ekonomických důvodů dosud zahájeno, ačkoliv je 1. sešit (A-AL) zrecenzován a připraven k tisku, příprava 2. sešitu (AM-AZ) se dokončuje a autorsky je zpracována zhruba jedna čtvrtina slovníku (po část písmene D).

Vladimír Kyas, O počátcích staročeské bible

(6. 6. 1972)

Přednáška hlouběji osvětlila autorovy teze o počátcích staročeské bible, jak je formuloval v studii "První český překlad bible", Rozpravy ČSAV, řada SV, 81, 1971, seš. 1. V diskusi s historiky výtvarných umění (hlavně dr. Karlem Stejskalem) bylo možno zpřesnit datování Leskovecké bible do let 1363 - 1368.

Rudolf Chadraba, Konec středověku v díle A. Dürera a L. Cranacha st.

(17. 10. 1972)

Oba umělci - v rané fázi své tvorby naprosto sobě blízcí - překonávají gotiku ve prospěch vrcholné, v Itálii mezitím již po celé století dozrávající renesance. Tato známá a přijímaná teze by však byla zjednodušeně chápána, kdyby se tím rozuměla jen "práce kružítka" ve smyslu z Itálie převzaté geometrické renesance (Dürerovy proporční studie). Navíc by tím podíl Cranachův byl neprávem diskriminován jako zcela druhotný oproti Dürerovu. Kružítko je symbolem jen jedné větve německé (středoevropské) renesance a motiv kružítka, stávající se tématem, je možno v této souvislosti sledovat až k Dürerově rytině "Melencolia I" (1514), kde se stane symbolem těžce nalezené a dobyté renesanční míry a metody, zároveň již také její krize (ikonologický rozbor, navazující na Panofského aj.). Avšak Dürer a Cranach - oba patrně z velké části v téže norimberské dílně před rokem 1500 - překonávali gotiku ještě jinak. Výsledek se jeví v jejich dřevořezech před a kolem 1500 (okruh Apokalypsy). Gotický sloh má živelné vegetabilní jádro, které se "snaží" emancipovat, vysvobodit se ze zaklení abstraktní stylizace (ideálně abstraktní složka gotiky podle M. Dvořáka) a volně se rozvinout. Osvobozený vegetabilismus (což není totéž co naturalismus) více či méně charakterizuje pozdně gotický záalpský sloh, až se v díle mladého Dürera a Cranacha a na ně navazujících mistrů "podunajské školy" (A. Altdorfer aj.) stane sám slohotvorným principem, nepodřizujícím se jinému slohu (gotice), ale sám o sobě sloh definujícím. Můžeme zde mluvit o vegetabilním slohu jako zvláštní kvalitě renesance německé na rozdíl od italské a nizozemské.

Jestliže pro renesanci geometrickou a antropomorfní bylo charakteristické kružítko jako nástroj metody, postupně i motiv a nakonec téma, tedy i ona druhá renesance botanomorfní se zdá mít své ústřední téma, a tím je "pozemský ráj". Od r. 1503 se téma pozemského ráje prosazuje v díle Cranachově, až je ovládne úplně. Ve středoevropské historické perspektivě se to jeví jako pozdní dovršení vegetabilně symbolistních tendencí, které již dvě století postupně zrály v českém umění - nakonec v knižní malbě okruhu Václava IV. Její tradice pak v době Cranachově sroste s podunajskou školou ve skvělou iluminaci Litoměřického kancionálu (kol. 1513); Tento historický proces není bez souvislosti s františkánskou ideologií.

Utopie pozemského ráje, která má jisté lidové chiliastické pozadí, přechází ovšem z františkánské pokory před přírodou jako dílem božím postupně do polohy dvorsko-pohanské. Tehdejší otevřený styk a výměna s orientem (obnovená situace helenismu) umožnil, aby se představa pozemského ráje kdesi na východě (Karel IV. a jeho kronikář Marignola) spojila s orientálně-helenistickým, zvl. indohelenistickým kultem lidského těla. Případ Václavovy Vídeňské bible a Cranachových "rájů" má přes velký rozdíl v letopočtu mnoho společného a středoevropská kontinuita dvorské kultury - od Lucemburků k Habsburkům a Wettinům - zde rovněž přichází v úvahu.

Zdeněk Boháč, Patrocinia jako jeden z pramenů k dějinám osídlení

(14. 11. 1972)

Patrocinia (kostelní tituly) se mohou stát jedním z pramenů, i když ne nejdůležitějším, a mohou přispět k poznání osídlovacího procesu, či spíše odlišit oblasti staršího osídlení (vytvořeného v důsledku koncentrace sídlišť) od osad vzniklých

pozdní kolonizací ve 13. a 14. století. Použitelnost patrocinií při studiu dějin osídlení je podmíněna zjištěním jejich dobového rozvrstvení, které bylo vedeno několika směry. Rozborem patrocinií v areálu několika českých měst, dále v okolí českých a moravských klášterů a roztříděním patrocinií románských kostelů se podařilo zpřesnit časové vrstvy kostelních titulů. Potvrdilo se tak, že po celé předrománské a románské období převládají v Čechách zasvěcení typu Kliment, Vít, Václav, Petr, Jan Křt., Jiří, Vavřinec, Michal, Štěpán a Ondřej. Od počátku 12. století se setkáváme s dalšími tituly, a to Havel, Gothard, sv. Kříž a zhruba od poloviny 12. stol. Linhart, Jiljí a Martin. V období mezi léty 1150 - 1250 jsou nejužívanějšími tituly Martin, Bartoloměj, Jakub a Mikuláš, zatímco asi od poloviny 13. stol. a zejména ve 14. století mají v Čechách největší frekvenci tituly Všech svatých, Prokop a dále jména žen (Maří Magdalena, Kateřina, Markéta, Kunhuta, Barbora). Mariánský titul, běžný v Čechách po celý středověk, měl největší odezvu v době rytířské (zejména ve 13. stol.).

Ve výběru patrocinií se uplatňovaly mocensko-politické zájmy státu i církevních institucí. V českém státě se záhy stal politickým symbolem Přemyslovec Václav, který byl považován za ochránce země a byly mu též zasvěcovány kostely při zemské hranici. Na rozdíl od Václava biskup Vojtěch, pocházející z rodiny mocných Slavníkovců, se nestal v českých zemích příliš žádoucí. Naopak jeho kult kvetl od počátku v sousedních Uhrách a Polsku. Pro ilustraci přednášející ukázal několik mapek, znázorňujících výskyt některých patrocinií v Čechách. Některá patrocinia (Kliment, Gothard, Havel) se vyskytují převážně na starším sídelním území (úrodné Polabí, dolní Povltaví a Poohří), kdežto jiná (např. Martin) se objevují již na širším území Čech a vyhýbají se pouze výše položeným místům v podhůří pohraničních hor.

Věra Hrochová, Studium středověkých dějin v současném Řecku

(12. 12. 1972)

Přednášející se soustředila na postavení byzantských dějin v současném Řecku, jež jsou tradičně pojímány jako část národních řeckých dějin a kterým se věnuje na universitách i na různých pracovištích velká pozornost. Byl vylíčen vývoj řecké byzantologie, nastíněny hlavní proudy řecké historiografie od 19. století do současnosti. Byl podán základní popis pracovišť pro středověké disciplíny (athénská, soluňská universita, universita v Epeiru, knihovny v Athénách a v Soluni, instituce na ostrovech). Přednášející zdůraznila význam nově vzniklého pracoviště - patriarchální školy Vlatadon v Soluni, soustřeďující fotokopie rukopisů z Athosu, místo, které se stane prvořadým pro badatele středověkých dějin. Charakteristika středověkých dějin byla doplněna krátkou informací o postavení dalších disciplín, jako je středověká filologie, dějiny umění, středověká archeologie, dějiny hudby, církevní dějiny apod. Středověké dějiny Evropy v současném Řecku nemají důležité postavení a historikové jim nevěnují mnoho pozornosti. Základní doménou zůstávají byzantské dějiny, obecné dějiny středověku nepřekračují rámec středověkého dění na Balkáně, či na ostrovech Středozemního moře. Mnohem více pozornosti věnují řečtí historikové problematice regionálních dějin ať již pevninským, či ostrovním. O tom svědčí celá řada regionálních časopisů, samozřejmě různé úrovně. Pro současnou byzantologii v Řecku je typické, že má hlavní své představitele v reprezentačních a důležitých mezinárodních orgánech, na druhé straně, že mladá generace často za problémy metodologickými odchází do cizích zemí (Francie, západ. Něm.) a nebo se etablují jako odborníci v USA.

ZA PROFESOREM FRANTIŠKEM GELEM

Tak moc se nechce psát - byl jste, pane profesore, ale bohužel již téměř rok má tento minulý čas své oprávnění. Byl jste, pane profesore, skvělý novinář, ať už jako frontový reportér, rozhlasový redaktor, zpravodaj norimberského procesu či autor knižních reportáží. Ale především jste byl člověk, k němuž charakter, moudrost, laskavost, skromnost patřily tak neodlučně jako patří srdci tep. Váš vinohradský byt byl otevřen komukoli, kdo potřeboval pomoc, radu nebo přátelské posezení s Vámi, a protože za svého života jste byl příliš skromný, abyste připomínal své zásluhy, dovolte, abych to učinila alespoň nyní.

František Gel se narodil roku 1901 v Albrechticích v rodině soudce. Novinářskou dráhu fakticky zahájil v brněnských Lidových novinách. Později přešel do Prahy a stal se redaktorem denních listů Melantrichu. Za války se zúčastnil československého zahraničního odboje. Byl ve svém novinářském povolání několikrát raněn, ale přesto prosadil své přání pracovat jako vojenský redaktor a pak jako frontový reportér. Z mnoha vojenských vyznamenání, jichž se mu dostalo, si nejvíce vážil medaile Za chrabrost před nepřítelem. Po skončení války pracuje Gel v Československém rozhlase jako redaktor Rozhlasových novin a v této funkci se účastní Mezinárodního vojenského soudu v Norimberku. Norimberský proces znamenal pro Gela vyvrcholení jeho života jako novináře - reportéra. Zhoršující se invalidita ho posléze donutila k opuštění praktické novinářské činnosti, kterou nahradil intenzívní prací teoretickou ve svém oboru, nejprve jako docent na někdejší fakultě osvěty a novinářství University Karlovy a posléze jako mimořádný profesor. Neobyčejně bohatá je též Gelova činnost literární. Kromě téměř osmi set rozhlasových reportáží a mnoha rozhlasových pásem z oblasti populárně vědecké vydal knižně např.: Internacionála a Marseillaisa (1952), životopis letce E. Čiháka - Jak jsem létal a padal (1957), životopis Ludvíka Pasteura - Přemožitel neviditelných dravců (1959) - k postavě tohoto velkého učence se Gel znovu vrátil v Synu Napoleonova seržanta (1972), jenž vyšel již posmrtně -, životopis Jana Keplera - Syn čarodějnice (1971). Vskutku tvůrčí byla také Gelova činnost překladatelská: z angličtiny, němčiny, francouzštiny i latiny (Mark Twain, Peter Cheyney, Conan Doyle, Bartholomaeus de Las Casas, Odoricus Bohemus de Foro Iulii, E. M. Remarque, Karl-Ludwig Opitz). Jeho blízký vztah k antické kultuře dokumentuje mimo jiné i jeho poslední překlad, mistrné přetlumočení románu Březnové ídy amerického dramatika Thorntona Wildera (1972).

Profesor Gel - nositel Řádu práce (1958), čestného odznaku Za zásluhy o tisk (1961), ceny ČSAV za nejlepší populárně vědecké práce v tisku, rozhlase a televizi, Pamětní medaile k 20. výročí osvobození ČSR - se vyznačoval především hlubokou úctou k faktům, přísnou náročností na kvalitu novinářské práce i mladistvým nadšením, s nímž sledoval neumdlévající, byť mnohdy spletité, snažení lidského ducha o vědeckou pravdu a pokrok. Gelovou smrtí 17. 10. 1972 byla ochuzena i naše vědecká společnost, Jednota klasických filologů, jejíž byl dlouholetým členem. Pocity nás, kteří jsme ho znali osobně, vyjádříme nejlépe jeho vlastními slovy, jež čteme v jedné z jeho posledních knížek, životopisu Keplerově: "Smrt každého, skoro každého člověka znamená smrt miniaturizovaného vesmíru - nechť zesnulý byl středem nějaké drobné slunečné soustavy nebo oběžnicí, tedy bez vlastního světla. (Ovšemže život, nejvytrvalejší chodec, jde dál.)" - A v této parenthesi je - domnívám se - nejvlastnější Gelovo vyznání.

J. Hüttlová - E. Svobodová

CYKLUS VEČERŮ ANTICKÉ LITERATURY V LIBERCI

V dubnu 1972 byl z mé iniciativy zahájen v Liberci cyklus večerů antické literatury. Záštitu nad jejich pořádáním převzala Socialistická společnost pro vědu, kulturu a politiku a Okresní kulturní středisko v Liberci. Cílem bylo získat především mladé lidi pro četbu antické literatury, tím byla také dána koncepce cyklu i jednotlivých večerů. Nešlo o vystižení celého vývoje řecké a římské literatury ani o vyčerpávající osvětlení všech problémů, nýbrž o popularizaci některých významných autorů nebo žánrů, která by podnítila zájem o celou antiku.

Každý večer je uveden přednáškou seznamující v podstatných rysech s tématem večera - rozsah přednášky je omezen maximálně na třicet minut. Pak jsou recitovány vybrané ukázky nastudované studenty nebo herci libereckých divadel.

První večer byl věnován řecké epice. Po úvodní přednášce Václava Bahníka následovalo hodinové pásmo sestavené z vybraných částí Odysseje v překladu Rudolfa Mertlíka. Po skončení pořadu byla ještě beseda.

Druhý byl večer řecké lyriky od Archilocha až do autorů 5. stol. n. l. Verše byly velmi citlivě interpretovány dvěma studentkami gymnasia a studentem Vysoké školy strojní v Liberci a jednotlivé básně byly oddělovány krátkými improvizacemi na flétnu. Výklad přednesený Václavem Bahníkem byl začleněn do pásma.

Třetí večer připravil režisér libereckého Divadla F. X. Šaldy Jaroslav Král z ukázek ze všech tří velkých tragiků, jádrem byl průřez Eurípidovou Médeiou. Ukázky byly nastudovány herci DFKŠ - nešlo o pouhou recitaci, bylo použito náznakové dramatizace. Jaroslav Král také večer uvedl rozborem řecké tragédie.

Čtvrtý večer, připravený profesorem Dr. Ludvíkem Svobodou z FFKU, byl věnován filosofii. Protože šlo o součást cyklu věnovaného literatuře, byl výklad omezen na literární stránku - přednášející si všiml především toho, jakých uměleckých prostředků a literárních forem filosofové při šíření svých myšlenek používali. Herci DFKŠ pak přednesli ukázky z Platónových dialogů.

Tématem pátého večera bylo řecké dějepisectví. Úvodní slovo měl Václav Bahník, který také vybral a přeložil ukázky z Hérodota, Thúkýdida a Xenofónta, přednesli je zas herci DFKŠ.

Šestý večer připravil a úvodní přednášku přednesl profesor Dr. Radislav Hošek z FFUK na téma Humor a satira v antické literatuře. Pásmo z ukázek nastudoval režisér Jan Schmid z Naivního divadla v Liberci s herci tohoto divadla.

Tématem sedmého večera byla římská lyrika. Pořad připravil a průvodní slovo začleněné do pásma přednesl Václav Bahník, recitovala jedna studentka gymnasia a tři členové Naivního divadla za hudebního doprovodu kytary a bicích nástrojů.

Pak jsou plánovány ještě večery řečnictví, filosofie v císařské době (Seneca) a románu.

Večery namají ustrnulou formu, mluvené slovo je někdy doprovázeno hudbou, někdy promítáním diapozitivů, někdy jde o recitaci, jindy o dramatický projev. Zájem je velký, večery pořádané v nedávno renovovaném Naivním divadle s 250 místy k sezení jsou předem vyprodané. Zejména je potěšitelné, v jakém množství přicházejí a s jakou pozorností sledují pořady mladí lidé.

V. B a h n í k

INTERNÁTNÍ SEMINÁŘ PROFESORŮ LATINY PRAŽSKÉHO KRAJE

Ve dnech 27. - 28. září 1972 byl uspořádán Krajským pedagogickým ústavem v Praze, a to především zásluhou organizační péče a iniciativy PhDr. Jitky Taišlové, vedoucí Kabinetu románských jazyků KPÚ, dvoudenní internátní seminář pro profesory latiny vyučující v Pražském kraji. Byla to událost do určité míry historická, neboť latináři se takto - na rozdíl od profesorů jiných předmětů - poprvé sešli v nerušeném a příjemném prostředí prostorné vily v Jevanech, náležející Národnímu výboru Praha, a mohli se po dva dni plně věnovat problémům souvisejícím s jejich pedagogickou prací.

První den dopoledne promluvila PhDr. Dana Martínková CSc. o problematice středověké latiny (pravopis středověké latiny, její syntaktické a stylistické zvláštnosti, odchylky v sémasiologii, tvoření nových pojmů a slov aj.). Informovala dále o práci na celoevropském slovníku středověké latiny, jíž se zúčastní také ČSSR, o stadiu prací na jednotlivých národních slovnících a zejména na slovníku středověké latiny v českých zemích, jejž připravuje k vydání Kabinet pro studia řecká, římská a latinská ČSAV (současný stav práce, cíle a hlediska slovníku, časové vymezení doby, jejíž jazyk slovník zachycuje). Účastníci semináře uvítali přednášku zejména pro její věcnou formu a praktický zřetel, s nímž referentka shrnula nejdůležitější poznatky nutné k překládání středověkých textů (doložené vždy praktickými příklady), i pro její informativní obsah, týkající se dosavadních i chystaných pomůcek. V diskusi bylo poukázáno na některé konkrétní chyby i drobné nesrovnalosti v stř. textech uvedených ve Špaňárově-Kettnerově učebnici latiny.

V odpoledním zasedání podala prof. Edita Svobodová stručný přehled o populárně vědeckých encyklopediích z oboru věd o antickém starověku, které vyšly v poslední době v zahraničí, a konkrétní pohled na pojetí a pracovní postup Encyklopedie antiky, jež vychází v nakladatelství Academia (způsob vypracovávání hesel, přehled oborů v EA zastoupených, informace o uvádění bibliografie, přehledných tabulkách, mapách atd.). Pro názornost předložila účastníkům semináře ukázky obrazového materiálu a dala kolovat druhou stránkovou korekturu EA.

Dále referovala prof. Hana Kušková o dobrovolných studijních pracích na gymnasiích (přednáška byla publikována v plném znění v ZJKF 15, 1973, č. 1).

PhDr. Zdeněk Quitt podal velmi detailní informaci o chystané cvičebnici a mluvnici latiny pro vysoké školy, které mohou

sloužit jako pomůcka i středoškolským profesorům. Upozornil též, že latinská mluvnice Jiráni-Ryba-Novotný byla vydána ve formě skript na fakultě.

Prof. Zdeněk Zahradníček, vedoucí KPÚ Středočeského kraje, který se zúčastnil semináře jako host, přednesl několik poznámek k otázce maturitních zkoušek z latiny. Přimlouval se za angažovaný přístup k textu, varoval však před vulgarizováním a násilnostmi. Doporučoval např. správně využít Ciceronovy řeči In Verrem, Horatiova epikureismu, charakteru římských úřadů, právního systému, otázek ekonomiky, výroby, náboženství apod. Maturitní texty lze čerpat z autorů, kteří jsou zastoupeni v učebnici, osvědčují se i některé středověké texty. Vyučující může opatřit text vhodným komentářem. Gramatika se má zkoušet na základě textu jako doplněk překladu. Součástí zkoušky by měla být i otázka z literatury a reálií. Lze je probírat ve škole i ukládat žákům ve formě referátů, jež si připraví doma na základě skript. V diskusi navazující na referát s. Zahradníčka se ozvaly návrhy čerpat texty ze starých učebnic, dále dobrá zkušenost se zadáním pomocné (nepovinné) písemky v květnu pro ty žáky, kteří budou maturovat z latiny, doporučení probírat v přírodovědných třídách občas slovní zásobu z lékařství (poslouží tu vhodná učebnice latiny pro zdravotní školy) a byla zdůrazněna nutnost nacvičovat práci se slovníkem.

Prof. Jiří Čermák promluvil o osvědčených formách při probírání reálií: krátké kulturní informace o antice, delší referáty žáků ve vyšších třídách, využívání mezipředmětových vztahů (v češtině nejstarší literatura, v dějepise starověk, v občanské nauce filosofická témata), do suplovaných hodin zařadit zajímavé reálie, popularizovat znalost antiky a půjčovat vhodné knihy ze školní knihovny.

Prof. Věra Šauerová-Fafková promluvila o komposicích a písemných prověrkách žáků. Dala kolovat některé cyklostylované texty písemek a komposic, což se setkalo s vděčným zájmem zejména mladých kolegů. Předložila též účastníkům semináře k nahlédnutí některé zahraniční učebnice latiny.

Značný zájem přítomných vzbudily také převedené populární lidové písně do latiny, které dal v semináři k disposici prof. Jiří Pech.

Při večerním programu byly promítnuty filmy "Antický Řím I. a II." a "Starověký Řím".

Jako vhodný doplněk výuky latině byl vřele doporučován zájezd se studenty do Muzea antického umění v Hostinném n. L., který některé školy již podnikly.

V závěrečné diskusi byl probrán plán práce KPÚ na školní

rok 1972/73.

Zájem, jaký dvoudenní seminář latinářů v Jevanech vyvolal, dosvědčuje početná účast - byly zastoupeny téměř všechny pražské školy, některé dokonce dvěma zástupci. Zasedání se dík výborné organizaci i vedení opravdu vydařilo. Přednášky a vzájemná výměna zkušeností splnily své funkční poslání. Přinesly účastníkům nové poznatky, podněty a aspekty, které jistě zkvalitní jejich pedagogickou práci.

POZNÁMKA

Obě knihy - Latina pro vysoké školy, Josef Bejlovec a kol. a Latinská mluvnice, Zdeněk Quitt a Pavel Kucharský - vyšly v únoru 1973.

H. Kušková

NOVÁ SEZÓNA V GALERII ANTICKÉHO UMĚNÍ

Dne 21. dubna 1973 se konala v Galerii antického umění v Hostinném n. L. vernisáž výstavy Umění řecké antiky v jižní Itálii, kterou byla zahájena návštěvní sezóna 1973. Každoroční výstavy, zpestřující instruktivním výběrem menšího souboru originálů z pražských sbírek stálou expozici antického umění v kopiích, mají již svou tradici a oblibu, jež se projevila opět velkým počtem zájemců. Na vernisáž se jich dostavilo i přes krajně nepříznivé počasí více než 300; kromě zástupců místních a okresních stranických a státních orgánů byl mezi nimi i značný počet hostí z Hradeckého kraje i Prahy. Za zvláštní čest si pokládá Galerie antického umění, že vernisáží se už tradičně zúčastňuje řecký velvyslanec i se svou suitou.

Vernisáž byla uvedena a zakončena zdařilým uměleckým pořadem Lidové školy umění ze Semil. Vedle staré barokní a klasicistické hudby bylo zvláště působivé provedení Mesomédova Hymnu na Apollóna a Múzy, ztvárněné i choreograficky. Úvodní slovo měl Dr. Josef Bartoš, ředitel Galerie, a hlavní proslov Dr. Vojtěch Zamarovský. Nejen z jeho projevu, ale i z plánů, o které se živě zajímali všichni hosté včetně řeckého velvyslance, vyplývá, že se už konkrétně rýsuje perspektiva adaptace celého areálu bývalého františkánského kláštera, který bude sloužit Galerii a připojenému muzeu, čímž by se zároveň umožnilo množícím se návštěvníkům a výpravám, aby v těchto prostorách našli další exponáty a příjemné prostředí k odpočinku i občerstvení. Uvažuje se též o konání různých seminářů.

Nová výstava, která bude otevřena po celou sezónu jako součást stálé expozice, obsahuje především zajímavý soubor lukánských a apulských váz, známých čtenářům ZJKF z popisů a reprodukci Trendallových v roč. 4, 1962, 82-92, tab. I - VII, a tarentských antefixů. Velké vázy s bohatým červenofigurovým dekorem jsou citlivě instalovány novým způsobem. K výstavě byl vydán katalog doprovázený sedmi fotografiemi.

L. Vidman

René HOVEN, Stoïcisme et stoïciens face au problème de l' au-delà, Paris, Les Belles Lettres, 1971, p. 178.

Z množstva problémov stoickej filozofie si vybral autor problém posmrtného života a spracoval ho prehľadne a jasne. V Úvode poukázal na ťažkosti, vyplývajúce zo skutočnosti, že pre prvé tri storočia máme zachované len zlomky, ktoré sa vykladali rozličným spôsobom. Chce riešiť špeciálne otázku, či stoicizmus poznal problém posmrtného života a ak áno, ako ho riešili jednotliví reprezentanti stoicizmu. Po úvode autor podal rozsiahlu bibliografiu použitých textov a vedeckých prác. Vlastná práca je rozdelená na dve časti: v prvej sa skúmajú názory starej a strednej stoy, v druhej názory stoikov cisárskeho obdobia. Nasledujú celkové uzávery a dva indexy: Vecný index a Index analyzovaných textov antických autorov.

Prvá časť má štyri kapitoly: prvá je venovaná otázke ekpyrózy a palingenezy, druhá otázke prežívania ľudskej duše po smrti človeka, tretia rôznym aspektom posmrtného života a štvrtá problému Poseidonia. Druhá časť má štyri kapitoly: v prvej sa skúma postoj Senecu a Lucana, v druhej postoj Musonia Rufa a Epikteta, v tretej postoj Marca Aurelia a vo štvrtej sa venuje pozornosť svedectvám rôznych autorov.

V prvej kapitole I. časti autor najprv poukazuje na spornosť ekpyrózy u Herakleita a potom sa venuje ekpyróze a palingeneze u stoikov. Prehlasuje, že ekpyróza u stoikov se týka celého sveta so všetkým, čo obsahuje, že všetko sa znovu rodí, a to také, aké bolo v predchádzajúcej periode, a že ekpyróza a palingeneza prebehne nekonečne ráz. Doklady uvádza najprv všeobecne a potom pre jednotlivých stoikov. Kapitolu uzaviera prehlásením, že myšlienku všeobecnej ekpyrózy a palingenezy si osvojili všetci stoici od Zenona po Poseidonia. Niektorí však predsa o nej pochybovali a z nich bol najvýznamnejší Panaitios. Čo se týka dĺžky jednotlivých kozmických period, tieto im koincidovali s veľkým astronomickým rokom (365 x 18,000 rokov), no niektorí pripúšťali, že medzi činmi jednej a druhej periody sú malé rozdiely.

V druhej kapitole I. časti, venovanej otázke prežívania ľudskej duše po odlúčení sa od tela, autor sa najprv venuje častiam duše, ktoré napriek rozličným názorom stoikov na ich počet im vytvárali jednotu duše. Duša vzniká pri narodení človeka (popiera sa teda jej preexistencia), čo však, podľa autora, nijako neprotirečí učeniu o jej božskom pôvode. Potom autor skúma názory starej a strednej stoy na otázku života a

smrti a najmä na otázku posmrtného života duše a jeho dĺžky. Z jednotlivých reprezentantov stoicizmu Zenon bol za ďalšie trvanie duše aj po jej odlúčení sa od tela, ale nepokladal dušu za nezničiteľnú, Kleanthovi duša pretrváva až do ekpyrózy, podľa Chrysippa do ekpyrózy pretrvávajú len duše mudrcov, kým duše nerozumných zanikajú hneď po oddelení sa od tela, čo Chrysippos vysvetľoval nie eticky, ale fyzicky (duša mudrca je silnejšia, pretože dušu nerozumného ovládajú vášne, ktoré sú chorobami). U Panaitia poukazuje autor na rozpor medzi prameňmi a uzaviera, že Panaitios uznával prežitie duše v obmedzenom čase, ale že nemožno zistiť dĺžku jej prežívania (pretože nepripúšťal ekpyrózu). Ani u Poseidonia pramene nepripúšťajú jednotnú mienku. Cicero mu pripisuje nielen vieru v pretrvávanie duše, ale aj jej preexistenciu a jej nesmrteľnosť, čo bolo v rozpore jednak s jej zrodením, jednak s učením o ekpyróze, o ktorom u neho nemôžeme pochybovať. Vcelku autor uzaviera, že všetci reprezentanti starej a strednej stoy verili v ďalšie prežívanie duše v obmedzenom čase a to pre všetky duše a že rozdiely v názoroch sa týkali len dĺžky prežívania: Zenon dlho, Kleanthes do ekpyrózy, u Chrysippa duše mudrcov prežívali do ekpyrózy, no duše nerozumných žili len krátko, Panaitios a Poseidonios boli za prežívanie v obmedzenom čase, ale pramene nedovoľujú spresniť dĺžku tohto trvania.

Čo sa týka miesta, na ktorom duše žijú po odlúčení sa od tela, čo je náplňou 2. sekcie druhej kapitoly, väčšina textov je, podľa autora, za pobyt nad zemou a v spojitosti s tým sa podáva alegorický výklad slov Hades, Acheron a Tartaros a vykladá sa aj o sferickom tvare duší a o ich potrave. Pravda, ani tu niet jednoty v názore jednotlivých stoikov. Od Chrysippa po Poseidonia všetci stoici umiestňovali duše (po smrti) do nadzemských priestorov a zavrhovali vieru v podsvetie, ale sporné je, či duše mudrcov sa dostávali na tie isté miesta ako duše nerozumných, alebo či tieto posledné sa zdržiavali nižšie pri zemi.

Tretia kapitola I. časti knihy je venovaná otázke zbožnenia niektorých ľudí, otázke zotrvania duše v mŕtvole, jej prevteľovania a otázke nesmrteľnosti skrze slávu. Pre otázku zbožnenia niektorých ľudí pramene sú nejasné a ani o zotrvávaní duše v mŕtvole niet správ a, podľa autora, otázku vyvolali len niektorí exegeti. Otázku prevtelovania duše do iného tela (autor používa výraz metensomatóze) autor zavrhuje ako nezlučiteľnú s ortodoxným stoickým učením, keďže vraj podľa stoikov duša vzniká so stvorením tela. A čo sa týka nesmrteľnosti skrze slávu, tú, podľa autora, stoici považovali za indiferentnú vec a len neskorší stoici ju zaraďovali medzi ta proégmena.

V štvrtej kapitole I. časti, venovanej problematike Poseidonia, autor poukazuje na problém Poseidoniovho vplyvu, ktorý nachádzali moderní bádatelia u rozličných gréckych a rímskych

autorov, podáva prehľad názorov najdôležitejších z nich a uzaviera v tom zmysle, že pokiaľ ide o problém posmrtného života duše, nemožno pridať nič istého a ani pravdepodobného k tomu, čo sa povedalo v predošlých kapitolách.

Seneca, ktorým autor začína prvú kapitolu II. časti svojej knihy, sa podľa neho často venuje eschatologickým otázkam, ale jeho názory sa mu zdajú byť spletité a protikladné. Aj jemu je známa myšlienka ekpyrózy a palingenezy, ako aj prežívania duše za určitý čas a v priestore nad zemou, následkom čoho zavrhuje predstavy o pobyte duší v podsvetí, ale na druhej strane u neho nachádzame jednak prejavy neistoty, či smrť je koncom všetkého alebo len prechodom (Ep. 65, 24), jednak nachádzame u neho ohlasy epikurejského učenia (Ep. 30 a Trójanky), ďalej sa u neho stretáme s ohlasmi pythagoreizmu, pokladajúceho telo za väzenie duše, kontemplatívny život za prípravu pre posmrtný život, keďže smrť mu je dňom zrodenia (Ep. 102, 108), a konečne nachádzame u neho prejavy tradičnej ľudovej viery o podsvetí pod zemou, čo však autor pokladá za spôsoby rečového vyjadrenia. V spoločnejkapitole preberá autor aj názory Senecovho synovca Lucana, všíma si v jeho básnickom diele miesta, na ktorých prežívanie duší je uvedené v pochybnosť a kde sa spomína rovnosť všetkých duší po smrti (IX 1 - 14), a uzaviera, že je nesnadné robiť presnejší uzáver o osobnom postoji Lucana.

Ak Musoniove zlomky nedovoľujú autorovi vyjadriť sa k jeho postoju k otázke posmrtného života duší, Epiktetovi venoval autor značnú pozornosť. Píše o ňom, že sa zmieňuje o ekpyróze, že často narážal na božský pôvod duše, popieral podsvetie (Hada, Acheron, Kokytos, Pyriflegethon) a že podľa neho sa duša po smrti premieňala, rozkladala a vracala do elementov a že zavrhoval samovraždu. Na základe málo výrazných správ autor uzaviera, že Epiktetos sa snáď príliš nezaoberal problémami posmrtného života duše.

Aj Marcus Aurelius, ktorému je venovaná tretia kapitola II. časti diela, naráža na ekpyrózu a palingenezu, ale pripúšťa aj iné premeny a obnovy sveta (X 7). Čo sa týka osudu ľudskej duše po smrti, aj on sa drží ortodoxného stoického názoru o prežívaní duše za istý čas, a to nad zemou (IV 21), no ako u Senecu, aj u neho sa prejavuje jednak váhanie, že smrť je alebo koniec alebo prechod, jednak epikurejský názor o rozptýlení duše s telom.

V štvrtej kapitole II. časti práce autor si všíma správy o ekpyróze, prežití duše, alegorickom výklade Hadu a o prevtelovaní duší u rozličných autorov, správy, ktoré sa odchyľujú od ortodoxného stoického učenia (u Origena, Senecu (Ep. 57, 7), Diogena z Oinoandy, Tacita, Plutarcha a Hermia).

V generálnom uzávere autor píše, že učenie stoikov sa týkalo idey palingenezy po každej ekpyróze a viery v prežitie ľudskej duše, ktoré bolo časove obmedzené a bolo v priestore nad zemou, pričom sa rozlišoval osud duší mudrcov a nerozumných, ktorý však vyplýval z príčin fyzických, a nie etických, keďže stoici neverili ani v odmeny, ani v tresty. Autor ďalej prehlasuje, že učenie stoikov sa vcelku rešpektovalo od Zenona po Poseidonia, no napriek tomu niektorí stoici, najmä Panaitios, popierali ekpyrózu a palingenezu, a čo sa týka prežitia duší v obmedzenom čase, nebolo jednoty v otázke dĺžky tohto trvania. Nová stoa preberá ortodoxné učenie, ale častejšie sa objavujú variácie v tom zmysle, že alebo priznávali prežitie v obmedzenom čase len dušiam mudrcov, kým dušiam nerozumných upierali akékoľvek prežitie, alebo ju vždy nerešpektovali.

M. Okál

O znalostech hub v antice

Pod stejnojmenným názvem podal v Mykologickém sborníku (Praha, r. XLVIII, str. 63 - 65, 104 - 106, 147 - 149) výklad Jan Macků ml. I když autor nepokročil nad dosavadní názory, shrnul uceleně výsledky dosavadního bádání. Této tématice věnoval ještě několik úvah v Mykologickém sborníku a v Mykologickém zpravodaji. Protože Mykologický zpravodaj vychází cyklostylovaně (Moravské muzeum v Brně), unikne několik postřehů k latinské terminologii širší filologické veřejnosti. Autor se pokusil upravit též překlad Apiciových kapitol, které se týkají pokrmů z hub. Kapitolu XV. nadepisuje Jasanové houby a císařky, když se přidržuje názoru, že Pliniův popis houby zvané boletus odpovídá popisu císařky (Amanita caesarea). Ve svém příspěvku v časopise Universitas (1971, č. 1) podotýká, že vyzkoušel Apiciovy recepty na růžovkách (Amanita rubescens). Jde zejména o tento recept: Dej císařky do vína, přidej svazek zeleného koriandru a vař. Když přejde varem, vyjmi koriandr, přidej pepř, trochu medu a nakonec pokrop vše olivovým olejem.

Jiné autorovy úvahy zasahují do českého středověku, především k místu v legendě Passio s. Adalberti martyris, kde se mluví o sbírání hub v Pobaltí. Autorovy názory (viz Mykologický sborník, XLIX, str. 115 - 116) vyvolaly diskusi (O. Králík, J. Karwasińska). Jan Macků ml. ovšem uznává (Mykologický zpravodaj, 1972, č. 3), že konečné slovo v ní přísluší filologům, a nikoli mykologům.

RHš

A. Č. Kozarževskij, Učebnik latinskogo jazyka, Vysšaja škola, Moskva 1971, s. 312.

Pokiaľ sa latinčina preberala v dostačujúcom rozsahu na stredných školách, nebolo potrebné zavádzať ju aj na vysoké školy a neboli potrebné ani vysokoškolské učebnice latinčiny. V súčasnosti sa latinské učebnice a gramatiky pre vysoké školy vydávajú nielen u nás, ale napr. aj v Nemeckej demokratickej republike, v Sovietskom zväze a inde.

Učebnica A. Č. Kozarževského je určená poslucháčom humanitných fakúlt univerzít a pedagogických inštitútov v Sovietskom zväze, kde sa, podobne ako u nás, vyučuje latinčina ako jeden z predmetov všeobecného základu. Učebnica je zostavená s prihliadnutím na osobitosti vyučovania mŕtvych jazykov a zameriava sa len na pasívnu znalosť latinčiny. Jej cieľom je, ako sa hovorí v úvodnej časti, "naučiť čítať latinské pramene"; nestavia si teda cieľ vychovať učiteľov latinčiny.

Učebnica obsahuje gramatickú časť, prehľad gramatiky v tabuľkách, základy metriky, výklad rímskych mien, kalendára a výber textov z rímskych autorov a stredovekých textov. Gramatické učivo je rozdelené na 33 lekcií. Morfológia i syntax sa preberajú súčasne. Materiál na precvičovanie učiva (iba na preklad z latinčiny do ruštiny) sa skladá zo samostatných viet a čiastočne zo súvislých textov s historickým, mytologickým a právnickým obsahom. Rozsah gramatiky sa nám zdá primeraný. Preberanie pádovej syntaxe súbežne s morfológiou je dosť nezvyčajné a v tomto zaradení, ako aj vzhľadom na rozsah učebnice, má funkciu čisto informatívnu a zaniká.

Nie všetky lekcie sú spracované rovnako starostlivo. Užitočný je návod na gramatický rozbor a preklad viet, čo často v našich učebniciach chýba. Dobre sú formulované pravidlá o akuzatíve s infinitívom i ablatív absolútny. Naproti tomu vo vetnej syntaxi došlo v dôsledku úsilia o stručnosť k nepresnostiam. Napr. o účinkových vetách podmetových (uvádzajú sa spolu s podstatnými vetami dôvodovými s quod explicativum pod názvom "Podmetové vety") sa hovorí, že sa v nich kladie nezávislý konjunktív. Pri príslovkových vetách účinkových sa zase hovorí, že sa pri nich uplatňuje súslednosť časov obmedzene, a to bez ďalšieho vysvetlenia. Z metodickej stránky prekvapuje, že pravidlá súslednosti časov sa zaraďujú až po vetách účelových, časových, dôvodových a prípustkových, kde už treba pri niektorých spojkách uplatniť súslednosť časov. Autor v týchto prípadoch odkazuje na príslušný paragraf v nasledujúcich lekciách.

Okrem gramatického učiva a cvičení uvádza každá lekcia živé latinské výrazy (A), filozofické pojmy (B) a právnické formuly (C), opatrené čiastočne gramatickým alebo vecným komentárom.

Do výberu textov zahrnul autor všetkých rímskych spisovateľov, ktorí sa kedysi čítali na stredných školách (Caesar, Cicero, Sallustius, Lucretius, Vergilius, Horatius, Ovidius, Livius, Seneca, Martialis, Tacitus, Plinius ml.) a pridal texty z právnických spisov Gaia a Ulpiana, historický text poľského historika Jana Dlugoša a cestopisno-etnografický úryvok Taliana Reutenfelsa.

Latinsko-ruský slovníček má asi 3 600 hesiel. Nevyčerpáva však celú slovnú zásobu cvičení, čo je nedostatok knihy. Veď používatelia učebnice nemajú nijakú slovnú zásobu z predchádzajúceho štúdia, takže si musia vypomáhať príručným slovníkom. Zistili sme, že v slovníku chýbajú napr. slová dictito, tignum, parturio, identidem, ingenuus, nachádzajúce sa v cvičeniach. Okrem spomínaného slovníka je tu ešte pomerne bohatý slovník mien a názvov.

Prekvapujúcim nedostatkom učebnice je množstvo tlačových chýb, ktoré používateľa dezorientujú (neglegendem m. neglegendum, rego m. rege, iniurio m. iniuria, dimidiam m. dimidium, lucit m. lucet), sťažujú mu preklad a hľadanie v slovníku (eleminatio m. eliminatio, aetera m. cetera, dispiciamus m. despiciamus, lacens m. iacens, descendi m. discendi, conspico m. conspiro, non m. nos, et m. est atď.). Nepozornej korektúre treba pripísať aj mnoho chýb v interpunkcii.

Nepríjemné sú nedostatky, ktoré nemožno považovať za tlačové chyby. Napr. pri vysvetľovaní porovnávacieho ablatívu sa miesto ablatívu uvádza genitív (Quid veritatis dulcius habemus?); ablatív záporného zámena nemo je uvedený v tvare nemine (iba v zátvorke je nullo); superlatív od vetus je veterrimus (uvádza sa len vetustissimus); od citra nejestvuje superlatív (v učebnici je citimus); komparatív adjektív sa skloňuje podľa spoluhláskových kmeňov, preto by si príklady uvádzané v hojnom počte v oddieloch A, B, C (a fortiori, a posteriori, a priori, a minori, a maiori) vyžadovali komentár.

Popri podrobných a obsiahlych gramatikách a učebniciach latinčiny (napr. S. I. Sobolevského, ale aj A. N. Popova) je zaiste veľmi potrebná aj učebnica takého rozsahu, ako je recenzovaná Kozarževského knižka. Pri ďalších vydaniach by sa však mali spomínané nedostatky odstrániť.

M. Masárová

Ladislav Stehlík, Slunce v olivách, Československý spisovatel, Praha 1972, str. 264, cena Kčs 23,--.

Stehlíkova kniha není cestopisem v obvyklém smyslu slova, jde spíše o jakýsi - místy velmi osobní - deník, který vznikl jako výtěžek jeho pěti "výprav" do vytoužených slunných končin - Itálie, na Azurové pobřeží, do Provence, Španěl, na Mallorku, Maltu, do Řecka a Egypta. - "Prožití krajiny je vždycky citovou záležitostí subjektu" (26) - a Stehlík ji prožívá především jako básník náladové a krajinářské lyriky, nadaný malířským viděním přírody (knížku doprovodil vlastními pérovkami). Kromě toho ho zajímá všude, kam na svých cestách přichází, "obyčejný" život prostého člověka, pro nějž má citlivé porozumění. Je si vědom, že krátkost pobytu a mnohde též jazykové přehrady jsou překážkou skutečného pochopení, a proto se zdržuje jakýchkoliv hodnotících závěrů. Na svých cestách je neustále v nitěrném kontaktu s rodnou zemí - nejkrásnější místa, jež navštívil, v něm vždy znovu vyvolávají obrazy jeho milované "země zamyšlené" - jihočeské krajiny. Tento způsob vnímání i podání se může setkat se sympatií i jejím opakem - to je zas již věcí čtenáře jako subjektu.

Přínos knížky spatřujeme v bohatých reminiscencích z evropské a zejména z české kulturní historie, jež činí z kapitol věnovaných Itálii jakousi kulturní čítanku z oblasti vzájemných vztahů česko-italských. Stará kulturní města (Padova, Verona, Janov, Pisa, Řím, Florencie, Bologna, Benátky, Neapol, ostrov Capri, Sorrento, Palermo, Catania, Taormina) evokují v autorovi vzpomínky na světové i naše malíře, básníky, spisovatele, hudebníky, ale i na naše vojáky padlé za "císaře pána", na autory starých českých cestopisů po Itálii i na vztahy k českým dějinám od nejstarších dob. Do textu jsou vloženy úryvky z českých básníků i prozaiků i vlastní verše autorovy.

Antickým památkám věnuje autor pozornost úměrnou obecně kulturnímu zaměření knihy. Ve větší míře se na ně soustředil při své cestě po Řecku (Athény, Korint, Delfy, Olympia, Naupaktos, Arkadie, Argos, Tiryns, Mykény, Epidauros, Aigína, Hydra, Poros aj.), která dává přirozeně méně podnětů k reminiscencím z české kulturní historie.

A tu je nám upřímně líto, že v oblasti antiky se ani autor tak široce vzdělaný, jakým Stehlík je, neuvaroval některých nepříjemných omylů. Tak např. silnice spojující Řím s Pisou (19) je mylně vydávaná za dílo císaře Aureliana a nazývána Aureliana (ve skutečnosti ji dal zbudovat censor L. Aurelius Cotta r. 241 př. n. l., odtud via Aurelia). Zkáza Pompejí se datuje "r. 79 před Kristovým narozením" (str. 90)! - Hadrianův vodovod je mylně lokalizován na Akropolis (161), jde patrně o záměnu s Peisistratovým vodovodem, který vedl pod Akropolí (Hadrianův vodovod vedl s hory Pentelikon a vyúsťoval pod Lykabéttem). Místo "odeion Herodesovy Attiky" čti odeion Heroda Attika (161), místo "z lomu Peneliku" (162) čti Penteliku. Překvapující je tvrzení, že "pomník jezdce Dexilea ... je připisován Praxitelovi" (165). Dexileos padl 394/93, Praxitelés byl činný asi mezi 370 - 320. Holé tvrzení, že "Pindaros opěval svými verši" korintské hetéry, by mohlo vzbudit v čtenáři mylnou představu o tematice Pindarových básní. Šlo totiž o poněkud kuriózní zakázku vítěze v olympijských hrách r. 464, Xenofónta, jenž si kromě epinikia objednal též oslavnou báseň na svůj pompézní dar 50 otrokyň pro prostituci pěstovanou v Afrodítině chrámu na Akrokorinthu. Pindaros se zhostil tohoto nezvyklého úkolu v básni označované podáním jako skolion, a to - podle slov A. Leskyho - "mit feiner Überlegenheit und leisem Humor". - Nikde se nám nepodařilo nalézt lokalitu Antion, "kde bývala proslulá malířská a sochařská škola, než celé město bylo roku 330 zničeno zhoubným zemětřesením" a kam "se chodí na prohlídku z Patrasu" (183). Rovněž zmínka o Stymfalském jezeře při popisu cesty z Nového Korintu do Patrasu (183) se zde musila octnout nedopatřením (jezero leží při východních hranicích Arkadie). - Hyppias Klejský (190) čti Hippias z Élidy. Gáia byla manželkou Úrana, nikoliv Chrona (192), jejich nejmladší syn byl Kronos, ztotožněný v Římě za císařství s Chronem. Po Kronovi zůstalo v Alkidě (sic! - vzniklo patrně z altidy) jméno pahorku Kronion. Inspirací sochařů při výzdobě Diova chrámu v Olympii nebyly "mimomanželské vztahy vládce bohů Dia" (192), nýbrž na východním štítě byla zobrazena příprava k závodu mezi Pelopem a Oinomaem, na západním boj Kentaurů s Lapithy, jak se o tom ostatně správně vypráví na str. 193. Pelops byl uctíván v posvátném okrsku zvaném Pelopeion, nikoliv Peloponion (193). Ponecháme stranou nedůslednosti ve značení délek u řeckých vlastních jmen a nesprávné sklonění (typu Demetery apod.) v našich populárních publikacích z antiky bohužel až příliš běžné, podobně jako psaní velkých písmen u obecných jmen (tholos, altis).

Závěrem jsme nuceni opakovat, co jsme na stránkách našeho časopisu již jednou konstatovali: mnohým omylům bylo možno předejít při větší pečlivosti autorově i odpovědnější práci "odpovědného redaktora".

E. Svobodová

ZPRÁVA O ČINNOSTI JKF

Volební valné shromáždění se konalo dne 24. února 1972. Předsedou byl opět zvolen prof. dr. Karel Janáček, místopředsedy prof. dr. Miloslav Okál, předseda Slovenské jednoty klasických filológov, a prof. dr. Pavel Oliva, vědeckým tajemníkem dr. Ladislav Vidman a hospodářkou dr. Bohumila Mouchová. Členy rozšířeného výboru byli zvoleni dr. E. Stehlíková, dr. P. Spunar, prof. E. Svobodová, dr. A. Vidmanová, prom. fil. M. Vlčková, dr. J. Červinka. Revizory byli zvoleni dr. L. Hoch a dr. J. Janda. Za brněnskou odbočku byl zvolen do výboru doc. dr. O. Pelikán, za olomouckou sekci brněnské odbočky doc. dr. S. Sedláček. Dodatečně byli do hlavního výboru JKF kooptováni prof. dr. L. Varcl, redaktor Zpráv JKF, prof. dr. L. Svoboda a dr. J. Janda.

Hlavní náplní práce JKF byla stejně jako v minulých letech činnost přednášková. Pražská Jednota uspořádala 7 přednášek, brněnská odbočka 5 přednášek a odborná sekce brněnské pobočky se sídlem v Olomouci 4 přednášky.

Brněnská odbočka pracovala pod vedením svého předsedy doc. Pelikána, pokračovala ve spolupráci s Krajským pedagogickým ústavem a zejména s gymnasiem v Brně - Králově Poli, kde je rozšířené vyučování latiny a řečtiny, byla též projednána možnost spolupráce se studentským vědeckým kroužkem Katedry starověké kultury na filosofické fakultě. Rovněž odborná sekce brněnské odbočky se sídlem v Olomouci navázala prostřednictvím Krajského pedagogického ústavu styk s učiteli latiny Severomoravského kraje.

Odborná skupina pro medievalistiku, vedená dr. Pavlem Spunarem, pokračovala v r. 1972 v pořádání přednáškových večerů spojených s diskusemi. Celkem bylo uspořádáno 9 zasedání, na jejichž pořadu byla témata z různých oborů medievalistiky. Znovu se ukázala potřebnost vzájemného referování o výsledcích práce či nově vydaných knihách. Právě v diskusích, vedených odborníky různých disciplín, je možné ujasnit některé problémy, a to nejen ve styčných oblastech, ale i teoreticky. Pestrost ve výběru témat přitahovala pozornost studentů. Lze s potěšením konstatovat, že se účastnili některých večerů ve značném počtu, a lze doufat, že jejich zájem ani v příštích letech nepoleví. Snaha bránit se proti stereotypnosti vedla také k pozvání několika vědeckých pracovníků, kteří se dosud aktivně na činnosti skupiny nepodíleli. Toto opatření mělo úspěch a přivedlo mezi návštěvníky přednášek další zájemce. Z mimopražských účastníků byl pozván k přednášce z Brna dr. Vladimír Kyas. Za laskavé propůjčování místností k pravidelným schůzkám je třeba poděkovat děkanátu filosofické fakulty Karlovy university a doc. Ivanu Hlaváčkovi za všechnu prokazovanou pomoc.

V r. 1972 úspěšně pokračovala spolupráce školské skupiny JKF s Krajským pedagogickým ústavem v Praze, Kabinetem pro studia řecká, římská a latinská ČSAV a Katedrou věd o antickém starověku FFUK novými formami, a to především zásluhou organizační péče a iniciativy dr. Jitky Taišlové, vedoucí Kabinetu románských jazyků KPÚ. Semináře vedl prof. Jiří Pech, za výbor JKF se jich zúčastnila prof. Edita Svobodová. Na lednovém semináři promluvila dr. B. Mouchová o některých aspektech při výkladu latinského tvarosloví, na únorovém doc. J. Burian o typologii antických společností, na březnovém prof. dr. R. Hošek o římské literatuře pozdního císařství, na dubnovém doc. J. Bouzek o novinkách v klasické archeologii, na listopadovém týž o antických památkách v Sýrii. Ve dnech 27. - 28. září byl uspořádán v Jevanech dvoudenní internátní seminář pro profesory latiny vyučující v pražském kraji (viz zprávu H. Kuškové v tomto čísle Zpráv JKF).

JKF pokračovala v r. 1972 ve své publikační činnosti. Byly vydány Zprávy Jednoty klasických filologů roč. 14, 1972, bohužel pro potíže s tiskem pouze v trojčísle o rozsahu 57 stran. Pro nesnáze se sazbou a stále stoupající náklady na tisk rozhodl výbor, že od roč. 15, 1973 budou Zprávy JKF vycházet ve fotoprintové úpravě péčí Klubu pracujících v Trutnově. Zato bude obnovena pravidelná periodicita 3 čísel do roka. Jako v předcházejících letech byl redaktorem Zpráv prof. dr. L. Varcl, redakční tajemnicí dr. A. Vidmanová.

Bibliografická komise měla r. 1972 21 členů a pracovala pod vedením dr. L. Vidmana. Byla zpracována a tiskem vydána Bibliografie řeckých a latinských studií v Československu za léta 1970 - 1971 (Praha, Státní knihovna ČSR 1972) o rozsahu 66 stran. Jako v minulých letech poskytla Státní knihovna zdarma Jednotě 150 výtisků, jež byly rozděleny zájemcům a jichž bylo užito na výměnu do ciziny. Shromažďují se excerpta pro bibliografii za léta 1972 - 1973, i když zatím není jasné, jakou formou bude bibliografie publikována, protože příslušná řada Státní knihovny se ruší.

Knihovna JKF byla doplňována během r. 1972 jednak vlastními nákupy, jednak byly získány různé publikace z ciziny výměnou. Dary členů JKF byla knihovna obohacena o 6 publikací. Knihovna vzrostla za r. 1972 o 30 svazků v hodnotě 594,— Kčs a měla ke dni 31. 12. 1972 celkem 26 816 inventárních čísel v hodnotě 159 413,02 Kčs. Půjčuje se především členům JKF, v odůvodněných případech i nečlenům.

JKF je členem FIEC (Fédération Internationale des Associations d'Etudes Classiques), stálým zástupcem JKF pro FIEC je

prof. dr. P. Oliva. Generálního shromáždění FIEC v r. 1972 se bohužel nemohl zúčastnit nikdo z výboru JKF.

Počet členů JKF činil ke dni 31. 12. 1972 337, z toho 252 v Praze a 85 v Brně.

Výbor JKF pracoval pod vedením svého předsedy prof. dr. K. Janáčka a sešel se v r. 1972 třikrát.

L. V i d m a n

Zpráva o hospodaření JKF za rok 1972

Počáteční hotovost k 1. 1. 1972	4 199,55
Členské příspěvky a zápisné	6 770,—
Prodej publikací /Zprávy JKF/	8 009,—
Ostatní příjmy /prodej ze skladu/	67,30
Dotace ČSAV	41 000,—
Příjmy celkem Kčs	60 045,85

V ý d a j e :

Inventář	-
Mzdový fond	19 760,—
Odměny za práce	1 819,50
Cestovní výdaje	2 994,90
Materiálové výdaje	1 856,50
Práce a služby	2 510,90
Finanční náklady	2 066,—
Tisk Zpráv JKF	15 896,—
Odměny za práce /Zprávy JKF/	90,—
Výdaje celkem Kčs	46 993,80
Zůstatek k 31. 12. 1972	13 052,05
z toho: na běžném účtu u St. spořitelny	12 537,16
v pokladně	176,19
záloha Brno	338,70

Z á k l a d n í p r o s t ř e d k y :

Inventář /základní prostředky drobné a krátkodobé předměty/	53 602,53
Materiálové zásoby /sklad učebnic a ZJKF/	107 085,90
Knihovna vč. Brna	159 413,02
Základní prostředky celkem Kčs	320 101,45

J m ě n í k 31. prosinci 1972:

Peněžní prostředky v Praze	12 713,35
Peněžní prostředky v Brně	338,70
Základní prostředky	320 101,45
Celkem Kčs	333 153,50

B. M o u c h o v á

S P R Á V A
o činnosti Slovenskej jednoty klasických filológov za rok 1972

V uplynulom roku najdôležitejšou udalosťou v živote našej jednoty bola príprava a prijatie nových stanov. Dňa 9. júna 1972 odovzdal námestník ministra vnútra Slovenskej socialistickej republiky zástupcom bývalej Jednoty klasických filológov pri SAV rozhodnutie Ministerstva vnútra, ktorým sa schvaľuje organizačný poriadok našej vedeckej spoločnosti a nový názov Slovenská jednota klasických filológov.

V prednáškovej činnosti nemala jednota v uplynulom období plán cyklu prednášok. Usporiadala tri prednášky, a to prednášku prof. dr. A. Bartoňka Mykénska kultúra, dr. T. Štefanovičovej Archeologické a kultúrne pamiatky Grécka a doc. dr. J. Buriana a dr. B. Mouchovej Etruský problém a súčasný stav jeho riešenia. Všetky prednášky boli spojené s premietaním diapozitívov a mali vysokú odbornú úroveň. Stretli sa s veľkým záujmom nielen členov spoločnosti, ale i ostatných záujemcov. Na prednáškach bývalo okolo 60 poslucháčov.

Vzhľadom na dotáciu, ktorú spoločnosti poskytuje SAV (4 200,— Kčs), ako aj vzhľadom na príjmy z členských príspevkov, mohli sme tohto roku požiadať o spoluprácu aj mimobratislavských prednášateľov (prof. Bartoněk, doc. Burian a dr. Mouchová). Jednota však zatiaľ nezískala prednášateľov zo zahraničia.

Slovenská jednota klasických filológov aj naďalej spolupracuje so sesterskou pražskou JKF, ako to určujú aj nové stanovy. Členovia dostávajú Zprávy JKF, na ktoré prispievame sumou 2 000,— Kčs. Spoločnosti sa navzájom informujú o svojich podujatiach.

Jednota spolupracuje v zmysle stanov aj s Klubom latinčinárov pri Krajskom pedagogickom ústave a tým sa stará o zvyšovanie odbornej úrovne svojich členov, najmä mladých pracovníkov, a poskytuje im pomoc pri vedeckej a odbornej práci.

Počet členov sa v tomto roku podstatne nezmenil. Spoločnosť mala k 31. decembru 1972 54 členov, z toho 4 nových. Aj naďalej bude sa usilovať získavať ďalších členov, najmä z radov mladých pracovníkov v odbore klasickej filológie a medievalistiky. Väčšina členov si splnila svoju povinnosť zaplatiť členský príspevok 20,— Kčs.

Výbor spoločnosti sa schádzal podľa potreby. Na zasadnutí v marci prerokoval pod vedením prof. M. Okála nové stanovy, na septembrovom zasadnutí navrhol a schválil plán práce na rok 1973 a v decembri zhodnotil činnosť a navrhol odmeniť niektorých členov a externých pracovníkov.

Na rok 1973 výbor schválil návrat k cyklu prednášok, a to o humanistickej literatúre na Slovensku. Niektoré témy cyklu budú prednášať vlastní členovia, o niektoré prednášky požiada Jednota pracovníkov Ústavu slovenskej literatúry SAV.

Správa o hospodárení SJKF za rok 1972

Príjmy:	
Hotovosť k 1. 1. 1972	Kčs 100,—
Členské príspevky a zápisné	Kčs 1 180,—
Dotácia SAV	Kčs 4 200,—
Spolu príjmov	Kčs 5 480,—
Výdavky:	
Prednášky	Kčs 582,—
Príspevok na Zprávy JKF	Kčs 2 000,—
Materiálové zásoby	Kčs 48,30
Cestovné výdavky	Kčs 102,40
Osobné výdavky	Kčs 1 000,—
Práce a služby	Kčs 270,80

Spolu výdavkov	Kčs 4 003,50
Zostatok	Kčs 1 476,50
Z toho na bežnom účte Štátnej sporiteľne	Kčs 936,—
v domácej pokladnici	Kčs 540,50

M. Masárová